

**ZYGMUNT BAUMAN'IN YABANCI KAVRAMI
PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE-AVRUPA
BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ**

Ömer ACAR

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Ahmet Ayhan KOYUNCU

Temmuz, 2021

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZYGMUNT BAUMAN'IN YABANCI KAVRAMI
PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE- AVRUPA BİRLİĞİ
İLİŞKİLERİ

Hazırlayan
Ömer ACAR

Danışman
Doç. Dr. Ahmet Ayhan KOYUNCU

Afyonkarahisar 2021

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Zygmunt Bauman’ın Yabancı Kavramı Perspektifinden Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

09.07.2021

İmza

Ömer ACAR

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Ömer ACAR
	Numarası	180642201
	Anabilim Dalı	Sosyoloji
	Programı	Sosyoloji
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	Zygmunt Bauman'ın Yabancı Kavramı Perspektifinden Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri	
Tez Savunma Sınav Tarihi	09.07.2021	
Tez Savunma Sınav Saati	10.00	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek oy birliği – oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

ZYGMUNT BAUMAN'IN YABANCI KAVRAMI PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE- AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Ömer ACAR

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Temmuz, 2021

Danışman: Doç. Dr. Ahmet Ayhan KOYUNCU

Türkiye ve AB ilişkileri Türkiye'nin 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üyelik için başvuru yapmasıyla başlamıştır. 1959 yılında başlayan ikili ilişkiler bugün hala devam etmektedir. Türkiye ve AB ilişkilerinde AB'nin Türkiye'ye karşı kararsız/belirsiz davranması Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasına engel olmuştur. Türkiye'den daha sonra üyelik için başvuru yapan, Türkiye kadar ekonomik ve siyasi potansiyele sahip olmayan birçok ülke AB'ye üye olarak kabul edilirken, Türkiye'nin AB'ye kabul edilmemesi olumsuz bir durum oluşturmaktadır. AB'nin Türkiye'ye karşı kararsız/belirsiz bir şekilde yaklaşması ve zaman zaman AB liderlerinin Türkiye'nin lehindeki ve aleyhindeki çelişkili söylemleri, Türkiye-AB ilişkilerinde Türkiye'nin Zygmunt Bauman'ın tanımladığı biçimiyle bir "yabancı" konumunda olduğu fikrini oluşturmuştur. Bu araştırmanın odak noktası, Zygmunt Bauman'ın yabancı kavramı perspektifinden Türkiye- AB ilişkilerinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda AB'nin Türkiye'nin lehindeki ve aleyhindeki söylemleri değerlendirilerek, AB'nin Türkiye'yi yabancı olarak gördüğü ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, AB, Zygmunt Bauman, Yabancı.

ABSTRACT

TURKEY-EUROPEAN UNION RELATIONS FROM THE PERSPECTIVE OF ZYGMENT BAUMAN'S STRANGER

Ömer ACAR

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY**

July, 2021

Advisor: PH. D. Ahmet Ayhan KOYUNCU

Relations between Turkey and the EU began when Turkey applied for membership in the European Economic Community in 1959. These bilateral relations, which began in 1959, still continue today. In relations between Turkey and the EU, the EU's ambivalent /ambiguous behavior towards Turkey has prevented Turkey from becoming a full member of the EU. While many countries that later applied for membership from Turkey, which do not have as much economic and political potential as Turkey, are accepted as members of the EU, Turkey's failure to be accepted into the EU creates a negative situation. The EU's ambivalent / ambiguous approach to Turkey and the sometimes contradictory rhetoric of EU leaders in favor of and against Turkey have formed the idea that Turkey is in a "foreign" position in Turkey-EU relations, as defined by Zygmunt Bauman. The focus of this research is the study of Turkey - EU relations from the perspective of Zygmunt Bauman's foreign concept. For this purpose, the EU's rhetoric in favor of and against Turkey has been evaluated and it has been stated that the EU considers Turkey as a foreigner.

Keywords: Turkey, European Union (EU), Zygmunt Bauman, Foreigner.

ÖN SÖZ

Bu çalışmada yardımlarından ve desteklerinden dolayı tez danışmanım Doç. Dr. Ahmet Ayhan KOYUNCU'ya çalışmaya katkılarından dolayı Doç. Dr. Mustafa GÜNERİGÖK, Dr. Öğr. Üyesi Bedir SALA'ya, maddi ve manevi desteklerinden dolayı ACAR ve MACİT ailesine teşekkürü bir borç bilirim.

Ömer ACAR
2021, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. ZYGMUNT BAUMAN'A GÖRE GÜNDELİK YAŞAMIN SOSYOLOJİ	7
1.1. GÜNDELİK YAŞAM SOSYOLOJİSİ	7
1.2. BAUMAN VE GÜNDELİK YAŞAM SOSYOLOJİSİ	9
1.3. YABANCI SOSYOLOJİSİ	12
1.4. BAUMAN, MODERNİTE VE POSTMODERNİTE	14
2. AKIŞKAN YABANCI.....	18

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE AVRUPA BİRLİĞİ

1. AVRUPA BİRLİĞİ DÜŞÜNCESİ	26
2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KURULUŞU	27
2.1. AVRUPA KÖMÜR VE ÇELİK TOPLULUĞU.....	28
2.2. AVRUPA EKONOMİ TOPLULUĞU VE AVRUPA ATOM ENERJİSİ TOPLULUĞU.....	29
3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GENİŞLEMESİ.....	30
3.1. BİRİNCİ GENİŞLEME.....	30
3.2. İKİNCİ GENİŞLEME	31
3.3. ÜÇÜNCÜ GENİŞLEME.....	32
3.4. DÖRDÜNCÜ GENİŞLEME.....	33
3.5. BEŞİNCİ GENİŞLEME	34
3.6. ALTINCI GENİŞLEME	36
4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DERİNLEŞME SÜRECİ.....	36
4.1. AVRUPA TEK SENEDİ.....	36
4.2. MAASTRİCHT ANTLAŞMASI	37
4.2.1. Birinci Aşama: Ekonomi.....	38
4.2.2. İkinci Aşama: Vatandaşlık Hakkı.....	38
4.2.3. Üçüncü Aşama: Ortak ve Dış Güvenlik Politikası	39
4.3. KOPENHAG KRİTERLERİ.....	39
4.3.1. Siyasi Kriter	39
4.3.2. Ekonomik Kriter	40
4.3.3. Topluluk Müktesebatı	40
4.4. AMSTERDAM ANTLAŞMASI.....	41

4.5. NİCE ANTLAŞMASI	42
4.6. LİZBON ANTLAŞMASI.....	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

1. TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ.....	47
2. TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİK SÜRECİ.....	48
2.1. TÜRKİYE’NİN AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU’NA BAŞVURUSU.....	48
2.1.1. Ankara Antlaşması (Hazırlık Dönemi).....	49
2.1.2. Katma Protokol (Geçiş Dönemi)	50
2.1.3. Gümrük Birliği (Son Dönem)	52
2.2. HELSİNKİ ZİRVESİ	52
2.2.1. Helsinki Zirvesi Sonrası	53
3. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN TÜRKİYE’NİN LEHİNDEKİ VE ALEYHİNDEKİ SÖYLEMLERİ	54
3.1. 1990-2001: UMUDUN UMUTSUZLUĞU	55
3.2. AVRUPA BİRLİĞİ VE YENİ YABANCI.....	60
3.3. 2002 VE SONRASI: TÜRKİYE VE AB İLİŞKİLERİ.....	66
SONUÇ	82
KAYNAKÇA.....	91
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Akt: Aktaran

AT: Avrupa Topluluğu

AKÇT: Avrupa Kömür ve  elik Topluluğu

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AAET: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu

GİRİŞ

Avrupa'nın birleşme ülküsü gerçekte önsüzli kişilerin ve filozofların düşüncelerinde yaşamıştır. Avrupa'nın bir birleşme ülküsü kurmak istemesine neden olan durumlar, Avrupalı devletlerin insancıl ve barışçı bir hayalin parçası olması hem de Avrupa'da yıllarca yaşanan kanlı savaşların gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır. Bu savaşlar binlerce insanın hayatına mal olmuştur. Avrupalı bazı düşünürler bu tür olayların bir daha yaşanmaması ve Avrupa'nın savaşa sahne olmaması için önemli fikirler sunmuşlardır. Bu fikirler neticesinde Avrupalı devletler siyasi ve ekonomik olarak birleşme kararı almışlardır.

Avrupalı devletlerin siyasi ve ekonomik birleşme düşüncesi tarihsel süreç içerisinde daha ciddi bir boyuta ulaşmıştır. Dolayısıyla Avrupa'da bir birlik kurma hareketi ve düşüncesi bugün bilinenin aksine çok eskilere dayanmaktadır. Ancak AB'nin hareketi ve düşüncesi İkinci Dünya Savaşı sürecinde ortaya çıkarak binlerce insanın ölmesine ve devletlerin, toplumların ekonomik-siyasi alanlarda da yıpranmasına sebep olmuştur. Avrupa'da bir daha aynı durumların yaşanmaması ve barışçıl bir şekilde sürmesi için AB'nin felsefi boyutu barışçı ve insancıl temeller üzerine oluşturulmuştur.

AB, düşüncesinin boyutları ifade edildiği şekilde oluşturulduktan sonra kurumsal olarak da bir yapının oluşturulması gerektiği fikri doğmuştur. Bu doğrultuda Belçika, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, Batı Almanya ve İtalya ilk olarak 1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), ikinci olarak 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve 1958'de Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) kurmuşlardır. Kurulan bu yapılar savaş için asıl olan demir ve çelik maddelerinin ulus üstü bir yapıda birleştirilmesi ve bu şekilde Avrupa'nın kendi arasındaki savaşın kalıcı olarak sonlanmasını istemelerinden kaynaklanmaktadır. Avrupa'da savaşların bir daha yaşanmaması için bu tedbirin alınmasının yanında ekonomik ve siyasi olarak da gelişim gösterilmesi istenmiştir. Yani AB'nin düşünsel ve kurumsal yapısının amacı Avrupa'yı her konuda geliştirmek ve istenilen bir seviyeye ulaştırmaktır.

Altı ülke AKÇT, AET ve AAET kurarak çeşitli genişleme ve derinleşme süreçlerinden geçerek, birçok alanda çok etkili politika uygulayan uluslar üstü bir yapı haline gelmiştir. Bu doğrultuda, AB çeşitli genişleme süreçleriyle birlikte farklı ekonomik, siyasi, toplumsal ve hukuksal yapıya sahip olan yirmi sekiz ülkeyi birliğe

tam üye olarak kabul etmiştir. AB bugüne kadar altı genişleme süreci yaşamıştır. İlk genişleme hareketi 1973'te, İngiltere, İrlanda ve Danimarka, ikinci genişleme, 1981'de Yunanistan, üçüncü genişleme, 1986'da Portekiz ve İspanya, dördüncü genişleme, 1995'de Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın tam üye olarak kabul edilmesiyle gerçekleşmiştir. Beşinci genişleme, 2004 ve 2007 yıllarında, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, altıncı genişleme, 2013'de Hırvatistan'ın tam üye olarak kabul edilmesiyle AB bugünkü üye sayısına ulaşmıştır.

AB'nin derinleşme süreci ise çeşitli antlaşmalar ve kriterler ile gerçekleşmiştir. Belirlenen antlaşmalar ve kriterler, AB'nin ekonomik, siyasi ve hukuk gibi birçok alanda güçlenmesine neden olmuştur. Ayrıca birliğe üye olmak isteyen başka ülkelerin ise AB'ye üye olmak için gerçekleştirmesi gereken kriterler de yazılı bir şekilde ifade edilmektedir. AB'nin derinleşme süreci altı başlıkta belirtilmektedir.

1. Avrupa Tek Senedi (1986-1987): Avrupa Tek Senedi, birliğe üye olan devletlerin mallarını, hizmetlerini ve varlıklarını ortak bir pazar kurarak serbest dolaşımını sağlamaktır.

2. Maastricht Antlaşması (1992-1993): Maastricht Antlaşması; siyasi, ekonomik ve sosyal olmak üzere birçok alanda yenilikler sağlamıştır. Ayrıca güvenlik, adalet, savunma, eğitim, haberleşme gibi birçok alanı da kapsayıcı bir özelliğe sahiptir. Maastricht antlaşmasıyla birlikte Avrupa Topluluğu (AT) artık AB ismini almıştır.

3. Kopenhag Kriterleri (1993): 22 Haziran 1993 yılında gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi'nde AB'nin Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerine doğru genişleyeceğini ifade etmiş ve AB'ne tam üye olmak isteyen ülkeler için ise sağlamaları gereken siyasi, ekonomik ve birliğe uyum kriterleri belirtilmiştir.

4. Amsterdam Antlaşması (1997-1999): Amsterdam Antlaşması, AB için 2000'li yıllara hazırlık olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Maastricht Antlaşmasını tamamlar nitelikte bir antlaşma olarak görülmektedir. Amsterdam Antlaşmasıyla birlikte yeni maddeler eklenmiştir. Örneğin AB'ye her Avrupa Devleti üyelik için başvuru yapabilir maddesinin yerine, "hukuk devleti, demokrasi, insan haklarına saygı ve özgürlük ilkelerine bağlı" her Avrupa Devleti birliğe üyelik için başvuru yapabilir şeklinde değiştirilmiştir.

5. Nice Antlaşması (2001-2003): Nice Antlaşması, 2004 yılında gerçekleşecek olan Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri için AB'yi yapısal olarak hazır hale getirmeyi

amaçlamıştır. AB'nin üye sayısı artacağı için “sandalye sayısı, oy oranı ve kurumsal yapının” şeklinde olacak değişiklikler düzenlenmiştir.

6. Lizbon Antlaşması (2007-2009): Lizbon Antlaşması, AB'ni daha iyi bir yapı haline getirmek için oluşturulmuştur. Yani birliği daha etkili ve demokratik hale getirmek amaçlanmıştır.

AB'nin derinleşme ve genişleme süreci hedefleri doğrultusunda istikrarlı bir şekilde ilerlediğinin kanıtı olarak görülmektedir. Ancak ilk filozof ve önsüzü kişilerin düşünceleri olarak ortaya çakan AB, bir süre sonra devletlerin siyasi projeleri haline gelmeye başlamıştır. Devletlerin siyasi projeleri haline gelen AB, antlaşmalar ve kriterler noktasında her ülkeye eşit yaklaşmamış ve müzakere süreçleri boyunca bu eşit davranmama durumunu çeşitli zirvelerde ve raporlarda yansıtmıştır. AB'nin eşit davranmadığı ve hakkında kararsız olduğu bir ülke de Türkiye'dir.

AB'nin, Türkiye'ye karşı kararsız/belirsiz ve eşit davranmaması çalışmamızın temel hareket noktasını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda tezin konusu, yarım yüzyılı aşan bir zamandır ülke gündemini meşgul eden Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerini, son dönemlerin önemli sosyal bilimcilerinden Zygmunt Bauman'ın “Yabancı” kavramı çerçevesinde analiz etmektir. İlk defa 1959 yılında Türkiye'nin başvuru yaptığı Avrupa Birliği (AB) veya dönemin adlandırmasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Türkiye'den sonra üyelik başvurusu yapan pek çok ülkeyi kabul etmesine rağmen, Türkiye'yi bugüne kadar tam üye yapmamıştır. Zaman zaman AB liderlerinin yaptıkları açıklamalar ise çelişkili bir tutumu göstermektedir. Bu çelişkili durum, Türkiye-AB ilişkilerinde Türkiye'nin Bauman'ın tanımladığı biçimiyle bir “Yabancı” konumunda olduğu fikrinin oluşmasına neden olmuştur.

AB'ye ilk önce sadece Avrupa devletlerinin ve demokrasi ile yönetilenlerin üyeliği söz konusu olurken daha sonra Kopenhag, kriterlerini sağlayan diğer devletlerinde üyelik başvurusunda bulunabileceği konfederatif bir yapı halini almıştır. Ancak bu kriterler Türkiye söz konusu olduğunda oldukça yavaş işleyen bir süreç olmuştur. Bu süreci açıklamak için Bauman'ın yabancı kavramı, Türkiye ile AB arasındaki ilişkileri açıklayıcı uygun bir kavram olarak görülmektedir. Yabancı sosyal-kültürel dışlanmaya maruz kalan ve sosyal yaşamda acı çeken bir sınıfın üyesi olarak bilinmektedir. Yabancı'nın başka bir sınıfın üyesi olarak tanımlanması, bulunduğu her alan içerisinde doğal olan durumların dışında tanınmasına neden olmaktadır.

Yabancı'nın başka bir ulustan olması, istenilmeyen bir durumda olmasına ve ayrıca bulunduğu toplum içerisinde sürekli dışlanmaya maruz kalmasına neden olmaktadır. Yabancı'nın bizden birisi olarak tanımlanmaması, sürekli öteki olarak anılmasını sağlamıştır. Bu durumda yabancı, var olan normların, yasaların dışında tutularak hiçbir şeye dâhil edilmeden ve söz hakkı tanınmadan verilenlerle yetinmesi gereken olarak tanımlanmaktadır. Yabancı “ne bizden ne de bizden olmayan” bir durum içerisinde varlığını devam ettirmektedir. Bu açıdan Türkiye, AB ile ilişkilerinin çerçevesine bakıldığında AB'nin yabancıları olarak nitelenebilmektedir.

Tezin ana amacı Türkiye ile AB ilişkilerinin tarihsel süreçte aldığı görünümü Zygmunt Bauman'ın yabancı kavramı üzerinden okumaktır. Yabancı “ne dost ne de düşman” olmayıp, iki arada bir derede olanı ifade etmek için kullanılmaktadır. AB'nin Türkiye karşısındaki tutumu da bir anlamda yabancı tanımına uygun düşmektedir. AB liderleri zaman zaman birbiri ile çelişkili açıklamalar yapmaktadır. Bazen Türkiye'nin AB açısından önemi vurgulanmakta ve Türkiyesiz bir AB'nin düşünülmemeyeceğini ifade etmekte, bazen de Türkiye'nin asla AB üyesi olamayacağını, imtiyazlı ortaklık anlaşmasının imzalanmasının daha doğru olacağını belirtmektedirler. Bu çelişkili tutum, Türkiye açısından AB ilişkilerinin çok da istenildiği gibi gitmediğini göstermektedir.

Bu açıdan araştırmanın amacı, Türkiye'nin AB macerasını Zygmunt Bauman'ın yabancı kavramı üzerinden okumak ve AB ile Türkiye'nin gelecekte yön alacağı muhtemel ilişkiye bir projeksiyon tutmaktır.

Tezin önemi, son dönemin yetiştirdiği önemli isimlerden birisi olan Bauman, pek çok kavram üreterek sosyal bilimlere ve özellikle de sosyolojiye katkıda bulunmuştur. Kavramlar sosyal bilimlerde olayları açıklamak için yer edinir. Bu çalışmada ise yabancı kavramı Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkisi üzerinden değerlendirilecektir. Türkçe literatürde AB üzerine pek çok araştırma bulunmaktadır. Ancak yabancı kavramı üzerinden Türkiye ve Avrupa Birliğini tanımlayan başka bir çalışma bulunmamaktadır. Bu da literatüre farklı bir bakış açısı kazandıracaktır.

Tezin kapsamını, Türkiye – Avrupa Birliği ilişkileri oluşturmaktadır. Türkiye ile Avrupa Birliği'nin ilişkileri pek çok açıdan ve geniş kapsamlı olarak sürmektedir. Çalışmada bu ilişkiler Bauman'ın yabancı kavramı üzerinden yapılacaktır. AB açısından Türkiye'nin bir yabancı olup olmadığı ele alınmaya çalışılacaktır. Diğer konular ve

boyutlar kapsam dışı kalacaktır. Araştırmanın bir başka sınırlılığı ise Yüksek lisans tez süresiyle sınırlı olmasıdır.

Araştırma yöntemleri arasında seçim yapmak, araştırmak istediğimiz konuya ve neyi bulmaya çalıştığımızı bağlıdır. Araştırma içerisinde ulaşmak istenen amaca ise yöntem ile ulaşmak çalışmanın daha sistemli olmasına neden olmaktadır. Yapılan araştırma da kullanılacak yöntem çalışmanın daha çok sistemli olmasını sağlarken aynı zamanda çalışma içerisinde nasıl bir yol izleneceğine dair bilgide vermektedir.

Bu çalışmanın yöntemi Nitel araştırmadır. Kullanılan veri toplama aracı dokümandır. Veri analizi türü ise içerik ve söylem analizidir. Nitel araştırma, “disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alarak, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla incelemeyi benimseyen bir yöntemdir”. Yapılan araştırmaya yönelik olgu ve olaylar kendi ekseninde değerlendirilerek, insanların yükledikleri anlamlar açısından yorumlanır (Karataş, 2015: 63). Nitel araştırma yöntemi ile yapılan çalışmalar araştırmacıya, konuyu derinlikleriyle araştırma imkânı sağlarken ayrıca bir konun anlaşılabilmesi için ise çeşitli araştırma teknikleri sunmaktadır.

Çalışmanın veri toplama aracı dokümanların incelenmesi sonucunda elde edilmiştir. Bu doğrultuda Türkiye ve AB ilişkileri çerçevesinde yazılan makale, gazete, rapor, yüksek lisans tezi ve kitaplardan yararlanılmıştır. Bu ifade edilen kaynaklarla, Türkiye ve AB ilişkilerinde, Türkiye'nin siyasi, ekonomik, hukuki ve sosyal alandaki konumu ve ilerlemesi değerlendirilmiştir. Ayrıca AB'nin Türkiye'nin lehindeki ve aleyhindeki söylemleri içerik ve söylem analizi çerçevesinde değerlendirilmiştir. İçerik analizi, “metin içeriği toplama ve analiz etme tekniğidir. İçerik iletilebilen sözcükler, anlamlar, resimler, semboller, düşünceler veya herhangi bir iletiye gönderme yapar. İçerik analizi yüzyıl önceye kadar uzanır ve edebiyat, tarih, gazetecilik, siyaset bilimi, eğitim, psikoloji ve benzeri birçok alanda kullanılır. Alman Sosyoloji Topluluğu'nun 1910 yılındaki ilk toplantısında Max Weber, içerik analizini gazeteleri incelemek için kullanmayı önermiştir” (Neuman, 2014: 466). Söylem analizi ise “sosyal bilimlerde 1960'lar boyunca dilsel dönüşün ardından geliştirilen, geniş yelpazedeki sosyokültürel analitik perspektifleri tanımlamak için kullanılan geniş kapsamlı bir terimdir. Söylem analizi alanı, en geniş haliyle, dilin cümle veya sözce ötesindeki kullanımını üzerine toplumsal veya topluma ilişkin bağlamda yapılan çalışmaları içine alır. Söylem analizi, geniş şekilde kavramlaştırılmasıyla hem konuşmayı hem etkileşimi, hem de yazılı metinleri çalışma konusu olarak ele alır” (Turner, 2020: 845) Söylem analizi bu

çerçevede sözce ifade edilenlerle bağlam arasında bir bütünlük sağlamakta ve sözce ifade edilenin ne olduğunu geniş bir çerçevede belirtmektedir.

Araştırmanın birinci bölümü, araştırmanın kavramsal boyutunu oluşturmaktadır. Bu başlık altında Zygmunt Bauman Bağlamında Gündelik Yaşamın Sosyolojisi, Yabancı Kavramı ve Zygmunt Bauman'da Yabancı Kavramı başlıklarına yer verilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünü, “Tarihsel Süreçte Avrupa Birliği” oluşturmaktadır. Avrupa Birliği'nin kelime anlamı, Avrupa Birliği Düşüncesi, Avrupa Birliği'nin Kuruluşu, Avrupa Birliği Genişlemesi ve Avrupa Birliği Derinleşmesi alt başlıklarından oluşmaktadır.

Araştırmanın üçüncü bölümü, “Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri” boyutundan oluşmaktadır. Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri, Türkiye Avrupa Birliği Üyelik Süreci (Hazırlık, Geçiş ve Son Dönem), Helsinki Zirvesi, Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin Lehindeki ve Aleyhindeki Söylemleri, 1990-2001: Umudun Umutsuzluğu ve 2002 ve Sonrası: Hakkında Karar Veremediğimiz Bir Türkiye alt başlıklarından oluşmaktadır.

Araştırmanın sonuç kısmı, araştırmanın üç bölümünden elde edilen bilgiler ile analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sosyoloji, toplum ve insan etkileşimlerini inceleyen bir bilim dalıdır. Bu doğrultuda toplum ve insan etkileşimi alanına farklı perspektifler sunarak, bireye ve topluma sosyolojik bir bakış açısı kazandırmaktadır. Sunulan sosyolojik bakış açısı, toplumsal ve bireysel olayların düşünümsellik çerçevesinde değerlendirilmesine yardımcı olmaktadır. Bu düşünümsellik çerçevesinde sosyologlar sosyolojiye farklı perspektifler sunmaktadır. Bazı sosyologlar sosyolojiye makro düzeyde geniş çaplı analizler sunarak katkı sağlarken bazı sosyologlar ise daha mikro düzeyde analizler sunarak katkı sağlamaktadır. Mikro düzeyde, gündelik yaşam ve bireyin toplum ile ilişkisi gibi konular irdelenmektedir. Bu alanlarda dikkat çeken ve önemli isimlerden biri olan Zygmunt Bauman'dır. Bauman, sosyolojik düşünme çerçevesinde sosyolojiye yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu yeni bakış açısı toplumsal ve bireysel konularda olayların daha geniş bir perspektiften bakılmasına neden olmaktadır. Bauman bu bağlamda modernite, postmodernite, yabancı, holocaust, gözetim, siyaset gibi kavramları analiz ederek, sosyolojiye yeni bir açılım getirmiştir. Bu bölümde Bauman Bağlamında Gündelik Yaşam Sosyolojisi, Yabancı, Modernite, Postmodernite ve Zygmunt Bauman'da Yabancı Kavramı ele alınmaktadır.

1. ZYGMUNT BAUMAN'A GÖRE GÜNDELİK YAŞAMIN SOSYOLOJİ

1.1. GÜNDELİK YAŞAM SOSYOLOJİSİ

Toplum ve toplumsal düzenin çözümlenebilmesi için gündelik yaşam ilişkilerinin temelinde var olan unsurların ne olduğunun anlaşılması gerekmektedir. Gündelik yaşam, topluma ve toplumsal düzene kaynaklık ederek, bu unsurların karşılıklı ilişkisinin devam etmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda gündelik yaşam, toplumun var olduğu alanlara ve sosyal bilimlere kaynaklık etmektedir. Sosyal Bilimler alanında büyük bir öneme sahip olan sosyoloji, gündelik yaşamı toplumsal düzen ve ilişkiler bağlamında konu alarak incelemelerde bulunmaktadır. Gündelik yaşam sosyolojisi ise "gündelik yaşamı düzenleme ve anlama üzerine kurulu bir çalışma alanıdır" (Marshall, 2020: 288). Gündelik yaşam, toplumsal yapının temel dinamikleri ve bireylerin etkileşimi neticesinde ortaya çıkan zaman içerisinde sürekli olarak tekrarlayarak belli bir biçim oluşturan gündelik yaşam pratiklerini anlatmak için

kullanılmaktadır. Gündelik yaşam denilince akla birbirini tekrar eden yaşam pratiklerinin akla gelmesi basitliği ve sıradanlığı çağrıştırmaktadır.

Toplumsal davranışın böylesine basit ve gelişı güzel yönüyle neden ilgilenmeliyiz sorusunun cevabını Giddens üç nedenle açıklamaktadır. İlki, gün içerisinde yapıp ettiklerimizle elde ettiğimiz etkileşimler sonucunda davranışlarımız yapı ve biçim kazanmaktadır. Bunları incelemek toplumsal hayatı anlamlandırmayı kolaylaştırmaktadır. Şüphesiz ki gün içerisinde gerçekleştirdiğimiz davranış kalıpları her zaman birbirinin aynısı olmayacaktır. Hayatın akışı içerisinde bazı farklılıklarla karşılaşmak muhtemeldir. Ancak günlük rutinlerimizde oluşan bu tür farklılaşmalar sonrasında yeniden düzenli alışkanlıklar bütünü oluşacaktır. İkinci olarak, toplumsal gerçeklik durağan bir konumda değildir, insanların günbegün etkileşimleri sonucu gerçeklik toplumsal olarak kurulmaktadır. Gündelik yaşamın incelenmesi, bireylerin gerçekleri değiştirecek yaratıcı eylemlere nasıl girdiğini göstermektedir”. Son olarak, “günlük yaşamdaki etkileşim incelemesi daha büyük toplum düzenleri ile kurumların anlaşılması için yararlıdır” (Giddens, 2012b: 168). Tüm bu nedenler gündelik yaşamın neden inceleme konusu haline gelmesi gerektiğini açıklamaktadır. Gündelik yaşamın sadeliği ve basitliğinin altında görünmeyen fakat çözümlemesinde güçlük yaşanacak bir takım problemler bu sayede görünür hale gelecektir.

Lefebvre, gündelik yaşamda davranış kalıplarının eleştirel çözümlemesinin yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü gündelik yaşam birbirini tekrar eden davranış kalıplarından oluşmaktadır. Bu tekrarların sonucu oluşan davranış kalıplarının keşfedilmesi bireylerin davranışlarını ve tercihlerini neye göre şekillendirdiğini anlamaya yardımcı olmaktadır. Bu yüzden de gündelik yaşam içinde sıradanlaşmış davranış kalıpları açığa çıkarılmasını önemsemektedir (Çetin, 2010: 58). Gündelik yaşamı “özetleyebilir, yoğunlaştırılabilir, temsil edebilir” özellikte olmasından dolayı tiyatroya benzetir. Gündelik hayatta insanlar tıpkı tiyatrodaki gibi “rol oynamayı başaran mistifikatör olarak davranırlar. Çünkü roller hakikati sürdürür ve hakikat kadar da gerçektir” (Lefebvre, 2013: 141). Lefebvre’nin bu açıklamalarına bakıldığında gündelik yaşamın aslında toplumun sahnesi olduğu anlaşılmaktadır. Toplumsal sahneyi incelemek için gündelik hayatın eleştirisinin yapılması gerektiğini belirtmektedir.

Nobert Elias ise “gündeliğin ne olduğundan ziyade ne olmadığına odaklanmıştır. Bu karşıtlık içinde gündelik olanı, tatil günü dışında olağan iş günü olarak görmektedir. Aktörleri ise sıradan insanlardan oluşmaktadır. Gündelik olan özel yaşam, aile ile

bütünleşiktir. Bunun dışındaki meseleleri kapsama alanı içine almaz. Bu yüzden gündelik yaşamı sıradan ve basit olarak” tanımlamaktadır (Elias 1998’den akt. Sezem Şanlı, 2018: 38). Aslında Elias bu ayrımın gündelik olanın iki farklı yönünü ele almaktadır. Bu iki ayrımın birlikte, gündelik yaşamın aslında ne olduğunu ve ne olmadığını, gündelik yaşamın sıradan ve basit olması bağlamından açıklamaktadır.

Gündelik yaşam sosyolojisinin tanımına ve toplumsal alandaki ilişkilerine bakıldıktan sonra Bauman sosyolojisi ve Bauman sosyolojisinin gündelik yaşam sosyolojisi ile ilişkisine bakmak gerekmektedir.

1.2. BAUMAN VE GÜNDELİK YAŞAM SOSYOLOJİSİ

Son dönem sosyoloji tartışmaları içerisinde büyük bir yer işgal eden Zygmunt Bauman, “kültür ve iktidarın çözümlenmesine özel önem vermiş ve bu bağlamda toplum, ideolojiler, ulusal kimlikler, devlet, sosyalizm, ütopya, ahlaki seçim, modernizm ve postmodernizm konularında yorumlamalarıyla sosyal bilimlere düşünömsellik açısından yeni bir soluk getirmiştir” (Kineşçi, 2017: 61). Bauman’ın sosyal bilimler alanına yeni bir soluk getirmesi, sosyolojik olayların daha farklı bir şekilde incelenmesine neden olmuştur. Bu durum Zygmunt Bauman’ın sosyolojide önemli bir isim olarak görülmesine neden olurken ayrıca sosyoloji alanına yeni bir sosyolojik bakış açısı da kazandırmıştır. Bauman, sosyolojiyi, içinde yaşadığı dünyanın geniş bir düşünce âleminin ürünleriyle birlikte sentezleyerek bireyleri ve bireylerin içinde yaşadığı dünyanın temel hareketlerini anlamaya çağırarak bir düşünürdür (Öztürk, 2017: 1). “ Bauman’ın sosyolojik tahayyülünün temelini, mevcut düzenin kaçınılmaz ve doğal olduğunu sorgulamak oluşturur. Bauman, yaşadığımız dönemin yeni eğilimlerinin sınırlarını olgusal olarak tanımlayarak, modernliği sorgulamaktadır (Yılmaz, 2016: 9).

Bauman’ın çalışmaları belirsiz soyutlamaların dışında insanların dünyayı nasıl tecrübe ettikleri sorusu ile şekillenmekte ve sıradan insana dokunmaktadır. Bu doğrultuda, sosyolojinin yeniden yorumlanarak sıradan insanlara hizmet etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla kendi hayatından esinlenerek çalışmalarını oluşturmaktadır (Yılmaz, 2016: 10-11). Bauman’ın çalışmalarının kendi hayatından esinlenmesi, bulunduğu alan içerisinde belli dönemlerde baskıya ve dışlanmaya maruz kalmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, sosyolojisinin temelini oluştururken aynı zamanda kendisi gibi dışlanmaya maruz kalan kişilerin de ifade edilmesine olanak tanımaktadır.

Bauman, sosyolojinin “bizatihi bir öykü olduğunu; ancak bu özel öykünün mesajı, bir öykü anlatmanın günlük öykülerimizi anlatırken düşünenden daha çok yolu olduğu anlattığımız ve inandığımız, sadece bir mümkünmüş gibi görünen öykülerin her birinin ortaya koyduğundan daha çok yaşama tarzının var olduğudur” (Bauman, 2005: 24) görüşünü benimsemektedir. Sosyolojinin bir öykü olarak nitelendirilmesi birçok farklı görüşü yansıttığından kaynaklanırken, aynı zamanda diğer bireylerin var olan düşüncelerinden, inançlarından daha fazlasını sosyolojide bulmalarına neden olmaktadır. Bunlara istinaden diyebiliriz ki Bauman (2014a: 17), “sosyolojinin insan dünyası hakkında bir düşünme biçimi olduğunu” ifade etmektedir. Sosyolojik düşünmek günlük hayat içerisinde karşılaştığımız birçok kişiyle iletişim kurarak sosyolojinin var olmasını sağlarken, aynı zamanda tüm insanların da kendilerini ifade etmelerine olanak tanımaktadır.

Bununla birlikte sosyolojik bilgiye de hammadde sağlayacak unsurlar, günlük hayat içerisinde yer edinmektedir. Örneğin gün içerisinde başka insanlarla birlikte yaşarız ve birbirimizi etkileriz; yabancılarla veya arkadaşlarımızla iletişim kopukluğu yaşarız; bu gibi örneklerin günlük hayat içerisinde yaşanılması zaten sosyoloji tarafından ele alınmaktadır (Bauman, 2014a: 18). Bauman’ın sosyolojisinin günlük hayatta yaşanan durumları konu edinmesinden yola çıkarak, sosyolojinin her gün yeni konularla tanıştığını ve sosyolojiyle yaşamın birbirleriyle ilişkili olduğunu söylemek kaçınılmaz olacaktır. Dolayısıyla Bauman’ın sosyolojisi gündelik yaşamı konu edinmektedir ve insan dünyası hakkında bir düşünme biçimi kazandırmaktadır. Bauman sosyolojisinin bu şekilde bir yaklaşım benimsemesi, sosyolojiye ve bireye olayları anlama konusunda sosyolojik bir düşünme kazandırmaktadır. Bu yeni sosyolojik düşünme biçimi, sosyal, siyasi, ekonomik gibi birçok alanda düşünömsellik çerçevesinde şekillenmektedir. İşte bu noktada, Bauman ve gündelik yaşam sosyolojisi ile karşılaşmaktayız.

Dünyayı çeşitli bilim dalları kendi aralarında paylaşır ve kendi parçalarıyla, kendi “şeyler koleksiyonu” ile meşgul olur. Eğer bilimin yaptığı bu ise sosyolojinin bir bilim haline gelebilmesi ve bilim içerisinde yer edinebilmesi için var olan bilimsel disiplinlerin şu ana kadar ele almadıkları bir dünya kesimi bulması şarttır. Bir kâşifin denizleri dolaşması gibi sosyoloji de kendi bilimsel yetkinliğinin ve otoritesinin rakipsiz alanını oluşturabilmesi için hiç kimsenin egemenliğinde olmayan bir kara parçası keşfetmelidir (Bauman, 2014a: 243). Sosyolojinin egemenliğinden bahsedebilmek için

diğer bilimlerin kendi alanları içerisinde yaptıkları araştırmalar gibi sosyolojinin de kendisine özgü alanları ve yöntemleri mevcuttur. Bu kendine özgü olan durumlar üzerinden olayları ele alarak değerlendirmektedir.

“Weber, bir rasyonel aklın başka bir rasyonel aklı tanıyabileceğini varsaymaktadır; araştırılan eylemler rasyonel oldukları müddetçe, rasyonel olarak anlaşılabilir – bir neden değil, bir anlam ortaya sürerek açıklanabilir. Sosyolojik bilginin bu yüzden bilimden aşağı kalması gerekmez. Tam tersine onun yalnızca betimlemekle kalmadığı nesnelere – insan nesnelere- aynı zamanda anlayabilmesiyle bilim üzerinde açık bir üstünlüğü vardır. Ne kadar baştan sona keşfedilmiş olursa olsun bilimin betimlediği dünya anlamsız kalır. Sosyoloji, bilimin ötesine gider o üzerinde çalıştığı gerçekliğin anlamını çıkarır” (Bauman, 2014a: 248). Sosyolojiyi diğer bilimlerden ayıran nokta, bir şeyleri araştırırken onları kanıtlamaktan ziyade anlamaktır. Sosyoloji var olan şeyleri anlamaya çalışarak gerçekliği yakalamaya çalışır. Sosyolojinin gerçekliği anlamaya ve anlamlandırmaya çalışması, incelediği alanların bireyin veya toplumun ilişki kurdukları yapılardan kaynaklanmaktadır. Bu yapılar geçmişten bugüne gelen unsurlar olmakla birlikte sürekli karşılaşılan ve nedenselliği sorgulanan yapılardır. Bauman’ın belirttiği bu durum, sosyolojinin sorgulayıcı bir yönünü tekrar ortaya çıkarırken aynı zamanda sosyolojiyle toplumsal alanda var olan şeylerin nasıl anlam kazandığını da göstermektedir. Sosyolojinin bu yönüyle anlam kazanan olaylar, olgular birey ve toplum arasında anlam ilişkisi kurulmasına da neden olmaktadır. Dolayısıyla sosyolojiyi diğer bilimlerin kullandığı yöntemlerin dışında farklı bir şekilde düşünmek ve olayları anlama konusunda ise farklı perspektifler sunduğunu bilmemiz gerekmektedir. Sosyolojinin bu denli farklı bir perspektif sunması günlük yaşamın her anında sosyoloji ile karşılaşmamızdan kaynaklanmaktadır.

“Bunun için yaşadığımız çağın farkında olmak çift yönlü bir bilinç pratiği gerektirmektedir. Çift yönlü bir bilinç bir yanımızın geçmişte bir yanımızın ise geleceğe dönük olması gerektiği ifadesidir. Bauman sosyolojisi de işte tam bu farkındalığın izdüşümüdür. Bauman, sıvılaşan, kayganlaşan, buharlaşan ve bildik tüm referansları, eriyen bir dünyanın gözlemcisidir. O sürekli büyüyen ve farklılaşan dikotomiler üzerinden yürüttüğü analizler ile mevcut durumun trajik bir tablosunu ortaya koyarken, geleneksel ve rasyonel referansların ortadan kalktığı bu dünyada yeni imkânlar arar. Ancak ondaki bu imkân arayışı, öncülleri gibi kurucu rasyonalist bir erkin etrafında

dünyanın yeniden şekillendirilmesi hedefi ile değil, daha bireysel ve akıldan ziyade etiğe referans ile sürdürülebilecek bir mücadeledir” (Oğuz, 2007: 19).

Özetlemek gerekirse Bauman’ın sosyolojisi, yaşadığımız dönem içerisinde her şeyin farkında olarak bilinçli ve sorgulayıcı bir tavırla var olan her şeyin nedenselliğini, sosyolojik düşünerek hareket etmektir. Sosyolojik düşünmek, hayatımızın her alanında ya da her anında bilinçli bir yaşam tarzını benimsememizi sağlarken, aynı zamanda gerçekleşen olaylar karşısında duruşumuzun nasıl olması gerektiğini de göstermektedir. Sosyolojik düşünmek dönem içerisinde gerçekleşen ideolojik, baskıcı, ötekileştirme gibi birçok unsura karşı yaklaşımların nasıl olması gerektiğini ifade eder ve aynı zamanda özgürleşmeye de hizmet etmektedir. Bunun için Bauman sosyolojisi, farkında olmak ve geniş bir perspektiften olaylara bakmayı sunmaktadır.

1.3. YABANCI SOSYOLOJİSİ

Yabancı, Bauman sosyolojisinin ana kavramlarından biridir. Yabancı kavramının Bauman için anlamlı olmasının arka planında Holokaust sosyolojisi vardır. Başka bir ifadeyle Ne dost ne düşman olan yabancı, Yahudilerin Almanya’daki konumunu ifade eden bir kavram olarak Bauman için önemli bir analiz birimi olmuştur. “Yabancı köken itibariyle “yaban” sözcüğünden gelmektedir. Yabancı, yaban ile insani varoluşunun dışında doğaya atfen kullanılan bir kavramla ilişkilendirilerek türetilmesi yabancıya dair geliştirilen algı hakkında önemli bir ipucu sunmaktadır”. Levi-Strauss, yabancı sözcüğünün Antik Yunan’da kendi kültüründen olmayan için kullanıldığını belirtmektedir. Kendinden olmayan için “barbar” sözcüğünün yerine de kullanıldığını da bilinmektedir (Göker ve Keskin, 2015: 430). Yabancı için kullanılan bir diğer kavram ise öteki kavramıdır. Öteki kavramı ise Greklerin, 4. yüzyılda kendilerini diğerlerinde ayırabilmek için kullandıkları kavramdır. Yabancı kavramını diğer kavramlardan ayıran en temel özellik yabancılarla zorunlu olarak yaşanılmasıdır (Göker ve Keskin, 2015: 430-431). Yabancı tanımı yapılırken genel olarak kendinden olmayan ve hep başkası olarak tanımlanmaktadır. Yabancı kim olduğunu anlayabilmek ve tanımak için kendisine yönelik kullanılan kavramlar hep öteki üzerinden şekillenerek belirlenmektedir.

Sözlükler de “Başka bir milletten olan, başka bir milletle ilgili olan kimse yabancı olarak tanımlanmaktadır” (Akalin, 2009: 2102). Başka bir tanımlamada ise “tanıdık bildik olmayan, başka bir ülkeden, ulustan kimse ya da başka bir ülkeyle, başka

bir ulusla ilgili ona özgü olan şey olarak” tanımlanmaktadır (Püsküllüoğlu, 1999a: 1590). Genel bir bakışla bizden olmayan, başka topluluğa, ya da alana ait olduğu görülmektedir.

Yabancı kavramı üç farklı şekilde kavramsallaştırılmaktadır.

I. Yabancı Gelmek: “Tanımak ya da tanımamak olarak bilinmektedir

II. Yabancı Gibi Durmak: Kayıtsız kalmak, karışmamak

III. Yabancılamak: Yabancı gibi görmek, Kendinden saymamak ve yadırgamak anlamına gelmektedir” (Püsküllüoğlu, 2003b: 1424). Üç kavram tanımlamasına bakıldığında yabancı; bulunduğu topluluk, toplum ya da ülke içerisinde normal olan durumların hiç birisiyle nitelendirilmeyerek hep anormal olan, uğraşılmayan, varlığı ve yokluğu arasında bir anlam ifade etmeyen olarak değerlendirilmektedir. Yabancıların bu şekilde tanımlanması, bulunduğu alan içerisinde ötekileştirilerek, anormal olan tüm tanımlamalarla nitelendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Yabancıların iyi olmayan şeylerle nitelendirilmesi hiçbir zaman normal olarak kabul edilmeyeceğini ve normal bir ilişki kurulmayacağını göstermektedir. Bu durum yabancıların gittiği her yerde kabul görülmemesine ve bulunduğu alan içerisinde normal bir konum ile ilişkilendirilmeyeceğini yansıtmaktadır. Çünkü birey, yapı ya da herhangi bir unsur nasıl bilinip nitelendiriliyorsa o şekilde tanımlanmakta ve tanımlanma şekli ile ilişki kurulmaktadır. Yabancı’da tüm bilindik olumsuzluklarla tanımlandığı ve bilindiği için, normal olanın dışında bir ilişki kurulmaktadır.

Yabancı kavramı, sanayi sonrası nüfusun artması ile büyük kentlerde daha çok görünmeye başlayan ve modern döneme ait olan bir kavram olarak bilinmektedir. Sosyolojideki yerini ise Simmel’e borçludur. Simmel, yabancıların toplum içerisindeki konumuna modern dönemde odaklanmış ve onu “dâhil olmak istediği grubun üyeleri tarafından sahnede bulunan bir kişi olarak tanınmış olmasına rağmen asla topluluğun günlük hayatına tam olarak dâhil olmayan kişi” olarak tanımlamaktadır (Özselçuk, 2017: 118). Simmel, uzaklık konusuyla ilgilenmesinden dolayı mesafeyle yabancı sosyal tipi tanımlanır. ”Yabancı ne çok yakın ne çok uzak olandır. Çok yakın olursa yabancı olmaz o zaman grubun üyesi olur. Grupla çok uzak olursa iletişimi olmaz” (Ritzer ve Stepnisky, 2013: 44). Yabancıların bu şekilde bir konuma sahip olması yabancıya yönelik belirsizliğin olduğunu göstermektedir. Ne çok uzak ne de çok yakın olan yabancı, bulunduğu toplum içerisinde belirsiz bir mesafe ile konumlandırılarak

hakkında net bir durum belirtilememektedir. Bu durum yabancı'nın toplumda istenmediğini gösterirken aynı zamanda sürekli denetim altında tutulmasını da yansıtmaktadır. Bu açıdan Simmel'in tanımı muhtemelen Bauman'ın yabancı kavramına ilham vermiştir.

“Yabancı bir gezgin gibi bugün gelip yarın giden değil, bir adam gibi bugün gelip yarın kalandır.” Belli bir mekan dairesi içinde ya da sınırları mekansal sınırlara benzeyen bir grup içinde sabitlenmektedir” (Simmel, 2009: 149). Yabancı bulunduğu mekanın sınırları kendisine ait olmayan, o mekanda var olan hiç birşeyin parçası olmadığı bilinmektedir. Yabancı'nın bulunduğu sınırları içerisinde kendisini bulmaması ya da sınırlarının başkaları tarafından belirlenmesi baştan beri kendisine ait değerlerin olmayacağını ve bir parçasının bulunmayacağını göstermektedir. Simmel (2009: 151) yabancı'nın teorik ve pratik açıdan daha özgür olduğunu belirtmektedir; durumları daha az önyargıyla incelemekte, daha objektif ve daha genel belirli ölçülerle değerlendirmekte ve “eylemlerini gerçekleştirirken eli kolu adetler, dini kaygılar veya önceki emsallere bağlanmamaktadır”. Yabancıya yönelik tanımlamalara, konumuna, nitelendirilmesine bakılarak ilk toplumlardan günümüzde nasıl bir yapıya büründüğünü ve bu yapı içerisinde yabancı'nın hiçbir şekilde çıkmadığını görmek mümkündür. İlk toplumlardan bugüne yabancı her zaman istenilmeyen kuşku ile yaklaşılan varlığı rahatsız edici olarak bilinmektedir.

1.4. BAUMAN, MODERNİTE VE POSTMODERNİTE

Yabancı kavramını tanımladıktan sonra Bauman'ın neredeyse tüm eserlerinde yer verdiği modernite ve postmodernite kavramlarını analiz etmeye çalışacağız. Zira yabancı sosyolojisi ile modernite ve postmodernite arasında seçici bir yakınlık bulunmaktadır.

Modernite, nedenleri ve sonuçları bakımından başta sosyal bilimler olmak üzere tüm disiplinlerin dikkatini çeken bir kavramdır. Çünkü modernite, geleneksel dönemde mevcut olan tüm yapıların aksine yeni olan her şeyi ifade eden bir süreçtir. “Şimdi anlamına gelen modernite, yeni ve son durumu ifade etmektedir. Son sosyal/kültürel gelişmeler anlamında modernlik belki (en azından sözlük anlamıyla) ciddi zihni, kültürel değişiklikler ifade eden her dönem için kullanılabilir. Ancak modernlik çağımızda bundan daha ötede bir anlam taşımakta; özel bir tarzı, zihniyet ve üslubu temsil etmektedir” (Aydın, 2014: 9)”. Modernitenin kendisine özgü unsurlarının sadece

şu anı değil aynı zamanda geleceğe de uzanacağını göstermektedir. Modern, kelimesinin köküne bakıldığı zaman modernistan gelmektedir. Modernus, Latince sözlük karşılığı olarak şimdi anlamına gelmekte ve yeniye vurgu yapmaktadır. Her ne kadar modernus şimdiye ve yeni olana vurgu yapmış olsa da onun en temel esprilerinden birisi şüphesiz bir kopma ve farklılaşmadır (Aydın, 2014: 19). Modernitenin bir kopuş ve farklılaşma durumunun olması yukarıda da belirtildiği gibi kendine özgü unsurlarının olmasından kaynaklanmaktadır.

Giddens (2012a: 9) modernliği “on yedinci yüzyılda Avrupa’da başlayan ve sonraları neredeyse bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimleri olarak ifade etmiştir”. Touraine (2018: 25) “modernliği salt değişim ya da olaylar silsilesi olarak değil; akılcı, bilimsel, teknolojik ve idari etkinliğin ürünlerinin yaygınlaştırılması” olarak belirtmektedir. 1863’te Baudelaire’nin yayınlamış olduğu “Modern Hayatın Ressamı” adlı denemesinde modernlik, anlık, geçip giden, olumsal olan ve bir yarısının sanat diğer yarısının ise sonsuz ve değişmeyen olarak ifade etmiştir. Yani şimdinin yeniliğine odaklanmış ve hatta modernliği yeni olan ile özdeşleştirmiştir (Harvey, 1997: 23; Frisby, 2012: 26-27). Modernliğin şimdi ve yeni olan durum ile özdeşleştirilmesi modern öncesi dönem içerisinde var olan unsurların modern dönemde yer edinmemesi ve her durumda kendi yeniliğini yansıttığını göstermektedir. Modernliğin bu şekilde bir tavır benimsemesi belirtildiği gibi özgün olma durumundan kaynaklanmaktadır. Bu durumda modernitenin özgün yapısını daha iyi anlayabilmek için Bauman’ın modernite ile ilgili söylemlerine bakmak gerekmektedir. Bauman, moderniteyi katı ve akışkan modernite olmak üzere ikiye ayırmıştır. Katı modernite, moderniteyi belirtirken; akışkan modernite ise postmoderniteyi belirtmektedir. Bauman’a (Bauman ve Tester, 2017c: 89) göre modernlik, “ yeni başlangıçlar, eski yapıların ortadan kaldırılması ve sil baştan yenilerin inşasıdır”. Modernlik bu durumda kendi projesini eski yapılardan hiçbir şey almadan gerçekleştirmektedir. Bu durum geçmişe yönelik her şeyin unutulması gerektiğini gösterirken ayrıca modernitenin yeni vurgusuna daha çok dikkat çekmektedir. Bunun için modernite kabul edilen yapıların çürütmesine ve sonrasında gelen düzensizliğe karşı güç ve istikrarlı bir reaksiyondur (Bauman, 2018c: 42).

Modernitenin güçlü ve istikrarlı olması modern devlet aracılığıyla gerçekleşmektedir. Modern devlet aracılığıyla gerçekleşmesinin nedeni, modern devletin modernitenin istediği her şeyi gerçekleştirmesinden kaynaklanmaktadır. Bu

gerçekleştirilecek olan şey başta düzen olmak üzere birçok unsuru da sağlamıştır. Bunun için modern koşullar toplumsal ve siyasal denetim mekanizmasının yerine siyasal komut vazedecek kadar cüretli bir devletin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Modernlik bilindiği gibi doğal olmayan bir düzenin ve büyük toplumsal biçim çağı; “toplum uzmanlarca tasarlanacak ve daha sonra yetiştirilip ve tasarlanmış şeklin korunması için doktorluk yapılabilecek kullanılmamış bir toprak parçası gibi gören plancılara, hayalcilere ve daha genel olarak bahçıvanların çağıdır” (Bauman, 2016: 171). Bu durumda modernite, bahçıvanlar ile olan içerisinde olmayanları, düzen içerisinde düzensizliği, belirli olanlar içerisinde belirsiz olanları ve yabancı olanları yok ederek tasarısını ve tasarlamış olduğu şekli korumak için hareket edecektir. Çünkü her bahçe içerisinde güvenlikten yoksun bir yapaylık duygusu vardır. Bunun için bahçıvanın bahçeye sürekli dikkat etmesi gerekmektedir aksi halde istenmedik durumlarla karşılaşmaktadır (Bauman, 1996: 65). Aksi durumlarla karşılaşılması modernitenin tasarısına karşı bir risk oluşturmaktadır. Bu risk modernitenin istemeyeceği bir durumdur. Bunun için modernite bahçıvan ile sürekli bir düzen ve istikrar sağlamaktadır.

Post-modern kavramı ise oldukça tartışmalı ve karmaşık bir kavramdır. Kavramın ne zaman ortaya çıktığına dair bir uzlaşma yoktur. Bu uzlaşmanın olmamasından dolayı post-moderniteye yönelik farklı iddialar mevcuttur. Bu doğrultuda post modernitenin en eski tarihine bakıldığında 1870’li yıllarda İngiliz ressam John Watkins Chapman, Fransız izlenimci resminden daha modern ve yenilikçi olan resmin çeşidini tarif etmek için post-modern resimden söz etmiştir. 1917 yılında ise Rudolf Pannowitz’in yazdığı “Avrupa Kültüründe Bunalım” adlı eserinde, Avrupa kültüründeki nihilizmi ve değerlerin yıkılışını tasvir etmek üzere kullanmıştır. Başka bir iddiaya göre ise İkinci Dünya Savaşından sonra modern çağdan postmodern çağa bir kopuş olarak Arnold Toynbee “Bir Tarih İncelemesi” adlı eserinde Post-modern çağ kavramını kullanılmıştır (Best ve Kellner, 2011: 19).

Yeni bir postmodern çağ konusunda bir çok tarihsel- sosyolojik nosyon 1950’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde türlü disiplinler içerisinde ortaya çıkmıştır. Rosenberg, postmodern dünyanın belirsizliğini, vaat kâr ve tehditkâr görünümelerini tasvir ederek bir sonuca varır. “Kısacası Postmodern dünya insana ya hep ya hiç demektir” (akt. Best ve Kellner, 2011: 20-21). 1950’li yılların sonuna doğru gelindiğinde ise postmodern nosyonu bu defa bazı çevrelerce olumsuz bir şekilde

kullanılmıştır. Postmodernitenin, modernitenin ötesinde değil aksine moderniteden daha eksik bir şeyi gösterdiğini ifade etmişlerdir. Örneğin, 1959 yılında C.Wright Mills ile Lrwing Howe terimi bu anlamda kullanmışlardır (Anderson, 2002: 22). “1960’lar sonrasında ise postmodern kavramı öncelikle mimari, sanat ve edebiyat alanlarında kullanılmış ve daha sonra felsefe ve sosyal bilimler alanında etkisini göstermiştir” (Koyuncu ve Günerigök, 2019: 17). Tarihsel süreç içerisinde postmodern kavramının kullanımına bakıldığında birbirinden farklı yaklaşımlar görülürken aynı zamanda birçok disiplin içerisinde de kullanıldığı görülmektedir. Buna bağlı olarak postmodern kavramı her zaman şartlardan kaynaklanan bir boyut kazanmıştır. Ayrıca kavram 1970’lere gelene kadar da büyük bir yaygınlık kazanmamıştır (Anderson, 2002: 25).

Postmodern kavramının tarihsel sürecine bakılırken aynı zamanda bazı önemli düşünürlerinde fikirlerine bakılması gerekmektedir. Giddens, Postmodern bir düzenin ana hatlarıyla tanımlanabileceğini ve böyle bir düzenin gerçekleştirilebileceğini gösteren önemli kurumsal temayüllerin var olduğunu düşünmektedir. “Postmodern düzenin ana hatlarını ise çok katmanlı demokratik katılım, kıtlık sonrası sistem, demilitarizasyon ve teknolojinin insanlaştırılması şeklinde ifade etmiştir”. Jean François Lyotard’ ise “Postmodern Durum” adlı eserinde Postmodernliğe yönelik bir analiz sunmanın aksine modern bilgi ile postmodern bilgiyi karşılaştırmaktadır. Modern bilginin eleştirilmesi gerektiğini ve yeni bilgiler üzerinde çağrılarda bulunulması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca “Baudrillard gibi postmoderni “postendüstriyel toplum” olarak adlandırılan toplumun eğilimleriyle bağdaştırır” (Best ve Keleler, 2011: 203-204). Aynı zamanda çalışmanın varsayımı “toplumlar post-endüstriyel çağa, kültürler postmodern çağa girerken bilginin de statü değiştirdiğidir (Lyotard, 2013: 9)”. Postmodernlik yeni bir bilgi, yeni bir durum, yen bir varsayımdır. Postmodernliğin her şeyin yenisi olarak vurgulanması postmodern öncesi dönemde var olan şeylerin ya dönüştürülmesinden ya da var olan şeyleri yapı sökümüne uğratarak kendi dönemi içerisinde en iyiyi ortaya çıkarmasından kaynaklanmaktadır.

“Postmodernlik kavramı modernliğin sonu, modernliği geride bırakmayı başka bir döneme geçmeyi ima eder.” Fakat Bauman’a göre bu tanımlama açık bir şekilde yanlıştır. Her zaman modern olduğumuzu ve elimizin ulaşabildiği her şeyi ise modernleştirdiğimizi ifade etmiştir. Anthony Giddens’in “geç modernlik”, Ulrich Beck’in “ikinci modernlik” George Balandier’in “sur modernite” olarak ifade ettikleri postmoderniteyi Bauman, “sürekli (eriyen ve yerinden olan) ve süreksiz (eriyenin

katılaşmaması, yerinden edilenin yerine konmaması) olana benzer şekilde işaret eden” akışkan modernlik şeklinde ifade etmiştir (Bauman ve Tester, 2017c: 116-117). Modernitenin akışkan hale geldiğini ise birtakım yeni ve farklı yollarla olduğunu belirtmiştir (Bauman, 2018b: 13). Yaşadığımız çağı postmodern çağ olarak ifade etmekten ziyade modernitenin farklı bir evreye geçtiğini ve bu evrede her şeyin katı olandan kurtularak akışkan hale geldiğini ifade edebiliriz.

Akışkan modernlik, İçinde üyelerinin tavırlarının alışkanlıklara ve rutinelere dönüştürme imkânı bile bulamadan süratle değiştirdiği bir toplumdur. Akışkan modern yaşam nasıl bir şeye başlayacağımız veya nasıl bir şeyi açacağımızın aksine bir şeyi nasıl kapatacağımızdır (Bauman, 2018a: 7-9). Akışkan toplum ve akışkan yaşam bu durumda karşılıklı olarak birbirlerini pekiştirir ve güçlendirir.

2. AKIŞKAN YABANCI

Bütünü oluşturan kimlikler bir araya geldiklerinde bilinen ve bilinmeyen, tanınan ve tanınmayan, belirli ve belirsiz olanlar arasında bir ayırım yapmaktadır. Bu yapılan ayırımlar bir mekânda bilinen ve bilinmeyen arasında bir netlik kazanmaktadır. Bu karşılıklı mekânda “içerideki ile dışarıda ki”, “biz ile onlar”, “burası ile orası”, “içerisi ile dışarısı” “yerli ile yabancı” arasında bir ayırımda sabitlenir. Ayrımsallığın oluşturulan ikili sınırlamaları toplumsal yapıyı anlama ve onu analize tabi tutmada bilinmezlik /müphemlik/öngörülemezlik üzerinde yürür (Bauman, 2014a: 177). Bütünün oluşturulabilmesi için belirli tanımlamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Tanımlar, bütün içerisinde bir şeylerin anlamlandırılmasını sağlarken, oluşturulan yapılarında nelere karşılık geldiğini göstermektedir. Bu durumda her şey belirgin bir hale gelerek bütünlük sağlamaktadır. Bu belirginlik içerisinde, belirgin olmayan ya da tam olarak belirlenmeyen, sınıflandırılmayan “yabancı” karşımıza çıkmaktadır.

Yabancıнын tanımlanmasına ya da yabancı figürüne bakıldığı zaman dışlanan aynı zamanda tanınmayan biri olarak anlaşıldığı görülmektedir ama Bauman’ın değişikle *“karışıklığa meydan vermemek için baştan yabancıнын basitçe bilinmedik bir kişi iyi tanımadığımız, her yönüyle tanımadığımız ya da hiç tanımadığımız bir kişi olmadığını kaydedelim”*. Çünkü bir kişiyi yabancı olarak bilmek az da olsa onun hakkında bilgi sahibi olmamızı gerektirir. Benim bulunduğum alanlarda bulunmalı bunun için yabancı olarak tanınmaktadır. Eğer bulunduğum alanlarda bulunmasaydı o zaman tanımsız olarak nitelendirilmesi gerekirdi (Bauman, 2014a: 66).

Yabancı her şeyden önce “hiç bir şeyin doğal olmaması demektir; hiçbir şey verili değildir, hiçbir şey bedavadan gelmez (Bauman, 2017a: 109). Başka bir durumda ise yabancının fiziksel mekâna yakın olduğu ama sosyal alana uzak olduğu belirtilmektedir (Bauman, 2011: 188). Yalnızca uzakta olduğu zaman hoş görülen ve böylece ilişkinin olmadığını varsayarak görmezlikten gelinerek, düşmanca sayılıp reddedilmektedir. Ötekilik ve farklılık çeşidini birincil yakınlık dairesi içine sokar. Dolayısıyla uyumsuz ve hoş gitmeyen “yakınlık ve uzaklık sentezini” temsil eder. (Bauman, 2017a: 90). Buldukları alanda ise tek tip bir şekilde hareket etmeleri istenir; var oldukları alanlar da varmış gibi kabul edilmeli ama oradan oldukları kabul edilemez bir durumdur (Bauman, 2017b: 157). Toplumsallaşmayı oluşturan dostlar ve düşmanlar vardır. Düşmanlar içerinin dışarısidir. Olumluluğun olumsuzluğudur. Dost olmayan düşmandır. “Dostların ne olduklarını, nasıl görünmek istediklerini ve ne olarak görülmek istediklerini ortaya koymalarının tek yolu kendilerini düşmanlarının karşısında ne olmadıklarını belli etmekten geçmektedir” (Bauman, 2017a: 81). Dost ve düşmanın bu şekilde ayrılması her şeyin belirginleşmesine neden olur. Dost ile düşman arasındaki bu ayrımlar toplumsallaşmayı oluşturmaktadır. Yabancı ise dostlar ve düşmanlar arasındaki “danışıklı dövüş” karşı çıkmaktadır. Yabancı düşmandan daha tehlikelidir. “Toplumsallaşmanın kendisini tehdit eder; bütün farklılıkları ortadan kaldırarak toplumsal yaşamın ta kendisini baltalar”. Çünkü yabancıyı ne dost ne de düşman kategorisine yerleştirebiliyoruz ya da her ikisi olarak algılıyoruz. Çünkü biz yabancının gerçekte ne olduğunu bilmiyoruz (Bauman, 2017a: 83).

Yabancının başka bir durumu ise ne komşu ne de yaratık olmasıdır. “Ya da ürkütücü bir şekilde her ikisidir.” Komşuya benzer yaratıklar. Yaratık komşular yabancı olarak nitelendirilmektedir. Bu durumda yine fiziksel olarak yakın ama sosyal olarak uzak olması söz konusudur (Bauman, 2011: 188). Bauman, yeterince belirlenmeyen yeterince tanımlanmayan yabancının ne komşu ne de yaratık olarak belirleyemediğimiz karışık müphem duyguları “ proteofobi” olarak adlandırmayı önermektedir. Bu kavram bilginin netliğine düşkün olmasına inatla meydan okuyan, “ tahsisleri atlatan ve bilinen sınıflama çizgilerini çökerten çok biçimli, alotropik fenomenlerin mevcudiyetinin yarattığı korkuyu belirtir” (Bauman, 2011: 200). Yabancının belirsizlik içerisinde yer edindiğini belirtmek gerekir. Yabancının belirsizlik durumu sadece kendisiyle ilgili bir durum olmaktan çıkarak, bulunduğu toplumun da yabancıya dair bir belirsizlik içerisinde olduğu varsayılmaktadır.

Yabancı kabul edilmeyen, yeri belirli olmayan bir durum da olmuş olsa da ”yabancı uzak diyarlarla sınırlı kalmayı ya da bizim diyardan gitmeyi reddeden, zamansal veya uzamsal ayırımın kolay yapılınca “a priori” ye meydan okuyan birisidir” (Bauman, 2017a: 88). Yabancı daha önceden belirlenmiş karşı bir tavır sergilemektedir. Olanı olduğu gibi kabul etmemekte, bu durumda düzene karşı bir tehdit olarak görülmektedir. Yabancıların bu tanımlamaları ile birlikte birde sınırların güvenilirliğini tehdit ettiklerini belirtmektedirler. Yabancı, dost olmak ya da toplum içerisinde olmak isterken bu durum bulunduğu alan içerisinde tekrardan risk olarak karşılanmaktadır. Bunun için yabancıyı ötekileştirmeleri, sosyal yaşamdaki dışlamaları ve grup dinamiklerinin anlamlandırma da önemli bir yer tuttuğu belirtilir (Başer, 2011: 106). Yabancıların toplum içerisinde bizden olmayan her şeyin dışında bir varlık olarak görülmesi ya da toplum içerisinde uygun görülmeyen kavramlarla nitelendirilmesi yabancıların, gittiği bölge içerisinde öteki olduğunu yani onlardan olmadığını gösterirken aynı zamanda onlardan olabilmesi için ise imkân tanımadıkları görülmektedir. Yabancıların bu şekilde bir konuma itilmesi arada kalmasına neden olurken, konum olarak ise yerinin olmadığı görülmektedir. Bunun için yabancı, içeri ile dışarı, dost ile düşman ve düzen ile kargaşa arasında durmaktadır (Bauman, 2017a: 91).

Yabancıların kendisine yönelik etiketten kurtulması olumsuz bir durum olarak karşılanmaktadır. Yabancıların biz ya da dost grubuna dâhil olabilmesi için yaptığı her eylemin ev sahibi tarafından gülünç bir durum olarak karşılandığı belirtilmektedir. Çünkü yabancılarla yönelik tanımlamalar her taraftan eylemlerin etkisizleştirilmesini sağlarken aynı zaman da kimlik ve benlik sorunu karşımıza çıkarmaktadır (Başer, 2011: 110). Yabancıların kimlik sorunu ya da kabul edilme gibi bir amacı olurken, birde bir yere gitmenin uyumunu yaşamaktadır. Çünkü uyum sürecini yaşamak istemesinin nedeni hayatın akışı içerisinde eksik hissedilene tamamlamak istemesinden kaynaklanmaktadır. Kimlik arayışı bu akışı durdurmak, akışkan olanı katılaştırmak, şekilsiz olana şekil vermek için girilen çaba olarak bilinmektedir (Bauman, 2017b: 130). Gittiği yerde uyum sürecini toplumun belirlediği normlar etrafında şekillendirmelidir. Bu durum da toplum bilgi ve mesafe arasındaki doğrultuda bir tarafı mahremimiz olanlar diğer tarafta anonim olanlar, ortada ise yabancıların bulunduğu bir haritayı oluşturmaktadır. Bunun için hayatımız karşıtlıklar üzerine şekillenmektedir. Bu karşıtlık durumu ise “içer-dışarı” karşıtlığıdır. Böylece içerisi düzenli, bilineni yansıtırken dışarı ise belirsizliği, karanlığı yansıtmaktadır (Başer, 2011: 103). Daha öncede

belirtildiği gibi yabancıların gittikleri yerlerde sürekli sorun olarak anılmaları ve bu sorunlar üzerinden toplum tarafından şekillendirilmek istenmemeleri durumu tekrar arada kalmalarına neden olmaktadır.

Yabancıya bulunduğu alandan gitme hakkı verilmektedir ya da gitmeye zorlanmaktadır. Yabancı, gitmeyi kabul etmediği zaman geçici olan vatanın kalıcı hale getirerek ve geldiği yeri unutmaya başlar. Bunun için yabancı vatanını sevmeye özgürlüğünü yitirmektedir. Bu durumu tetikleyen unsur ise ulus devletlerin düşmanlardan daha çok yabancılar ile ilgilenmesinden kaynaklanmaktadır (Bauman, 2014b: 89-90). Ulus devlet ortak bir dil, ortak bir kültür ve ortak değerler noktasında şekillenmektedir. Bu ortak özellikler bu alan içerisinde herkesi kuşatmaktadır. Fakat yabancı bulunduğu sınırlar içerisinde diğerlerinden farklı olduğundan dolayı bu özellikleri taşımamaktadır. Dolayısıyla ulus devlet yabancıyı bu şekilde bir risk olarak görmekte ve bundan dolayı ise düşmandan daha çok yabancı ile ilgilenmektedir.

“Yabancıların yaşama mekânına yoğun bir şekilde girmeleri, toplumsal mekân oluşturmanın modern öncesi mekanizmaların kullanımını engellemektedir. ”Erişilebilir” yabancıların hemen komşular ve yaratıklar olarak kutuplaştırılması önceden var olan başarı şansını da kaybetti. Böyle bir girişimde bulunulsa bile sonuçlar kuşku, tartışmalı ve kararsız olacaktır. Bir zamanlar geçici bir tahrik unsuru olan yabancılık sürekli bir durum haline geldi. Modern toplumun sorunu artık yabancıların nasıl bertaraf edileceği değil, sürekli olarak onlarla birlikte – yani bilişsel yetersizlik, kararsızlık ve belirsizlik durumunda- nasıl yaşanacağıdır. Çünkü yabancılarla birlikte yaşamak modern hayat demektir (Bauman, 2011: 194-196). Yabancılığın modern dönemde yaşanan alanlarda sürekli bulunması rahatsız edici bir durum olurken, yabancı ile nasıl yaşanılacağına dair alternatiflerin düşünülmesi de gerekmektedir. Yabancılığın en çok olduğu mekânlar ise kent alanları olarak söylemek doğru olacaktır.

Yabancı modern kent döneminde diğer dönemlere nazaran bir belirsizliğin unsuru olarak ifade edilmektedir. Yabancı eski dönemlerde varlığını devam ettirirken o dönem içerisinde sosyal sürece dâhil edilmekteydi ama modern dönemle birlikte ulus devletlerin sınırlarını belirlemesi ve kurumsallaşmasının ortaya çıkmasıyla modernlik yabancıyı belirsizlik içerisinde doğurmuştur (Başer, 2011: 108). Modern dönemde şehir hayatının bize birde yabancılar ile kazandırdığı durum, yabancıların hayatımızda olabilir ihtimalini vererek onların hayatımızda yokmuş gibi davranmamızı ve onları ilgisiz hale getirmemizi istemektedir (Bauman, 2017b: 161). Yabancıların bu şekilde

pasif bir hale getirilmesi daha çok güçlü olanın söylediklerinin geçerli olmasını sağlarken, onlardan olmayanların ise dışlanmasına neden olduğunu görmektedir. Bu durumda yabancı kendisine vatan aramak istese ya da bulunduğu alanda sürekli yer edinmek istemiş olsa da görmezlikten gelinerek pasif hale getirilmektedir. Yabancı toplum içerisinde ait olma duygusunu yaşamayarak yaşamını devam ettirmek zorunda kalacaktır. Yabancıların aitlik duygusunu hissetmesine izin vermeyen modern dönem kendi sınırlarını belirleyerek güvenlik alanları oluşturmak ve bu güvenlik alanları içerisinde tek bir yapı şeklinde hareket etmeyi istemektedir. Modern dönemin tek bir yapı üzerinden hareket etmesi esnetilemez kurallarının olduğunu ve bu kurallar içerisinde herkesi tanımak istediğini göstermektedir. Bunun için modern dönem yabancıyı kendi içerisinde istemez yabancıların var olmasından rahatsız olarak onu bulunduğu alanda belli kalıplarla simgeleyerek istediği bir hale büründürmek istemektedir.

Modern dönem içerisinde yabancıların daha çok risk oluşturması ya da her şeyin yabancı üzerinden değerlendirilmesi yabancıların kaygıya neden olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumla nasıl baş edeceğimizi ve nasıl olacağını bilmediğimiz için kaygı ve korkuya neden olmaktadır (Bauman, 2018d: 14-15). Yabancıların kaygıya neden olması kamuoyunda bir kez geleceğin teröristleri kategorisine sokulduklarında göçmenler kendilerini ahlaki sorumluluk alanının ötesinde sınırların dışında bulurlar (Bauman, 2018d: 33). Bauman (2018d: 13-21) ise istediğimiz kadar ülkelerin etrafına duvarlar çekelim bunun gülünç bir durum olduğunu belirtmektedir. Yabancıları aramızdan çıkarmak ya da onları dışlamak yerine onlarla yakın samimi ve gitgide artan ölçüde temaslar kurmamız gerektiğini belirtmektedir. Yabancılarla birlikte yaşamın kaçınılmaz olduğunu ve her zaman yabancıların var olacağı belirtilerek yabancıların gerçekliğine vurgu yapılmaktadır. Yabancıların istenilmeyen bir konumdan çıkması toplum içerisinde risk unsurunu ortadan kaldırırken aynı zaman da yabancıların konumlarının da belli olduğunu gösterecektir. Bu durumda yabancılarla samimi ilişkiler kurup onlarla yaşamayı kabul etmekten başka şansımızın olmadığı belirtilmektedir.

Modern dönemde yabancı müphemliği temsil ederken post-modern dönemde yabancı artık olağanüstü bir şekilde müphemliği temsil etmemektedir. Post-modern dönemde artık yabancı her yerdedir. Yabancıların her yerde olması durumu bir belirsizliği değil, somut olarak var olduğunu göstermektedir. Yabancı, birlikte yaşadığımız dünya da düzensizlik ve korku gibi benzeri bir durum değildir. Postmodern

dönemde birey kendi yaşam projesini denetleyen bir eyleyendir. Bu yapısıyla bütün toplum içerisinde yarattığı boşlukla değil, müphemlik bireyle birlikte anılmaktadır. Bu haliyle müphemlik özelleşmiştir. (Kanbir, 2012: 58). Modern dönemde yabancıların müphemliği hep bir kaçış olarak alınırken, post-modern dönemde ise bu belirsizlik durumu her yerdedir. Post-modern dönem daha çok “evrensel yabancılaşma dünyasına benzemektedir”. “Yabancılar arasında yabancı olduklarımızla yaşamaktayız. Bu şekilde bir dünya olduğu için yabancılar kısıtlanamaz ve sıkıştırılmış olarak tutulamazlar” (Bauman, 2014a: 75). Yaşadığımız çağ bize yabancılarla birlikte yaşamamız gerektiğini belirtmektedir. Yabancıların modern dönem içerisinde tamamen belirsiz olarak algılanması, her şeyin bir tarafa bırakılarak yabancıya yönelik algıların oluşturulması söz konusu olurken, post-modern dönem ise yabancıyı toplumun her tarafında var olduğunu belirterek yabancılaşma bir dönemin ya da dünyanın olamayacağını ifade etmektedir. Yabancıların bu şekilde ifade edilmesi ona yönelik tüm olumsuz algıların ortadan kalktığını göstermemektedir. Post-modern dönem içerisinde yabancı yine bazı olumsuz ifadelerle nitelendirilmektedir. Örneğin yabancı yine bir güvensizliğe neden olmakta ve bu defa herkes birbirini yabancı olarak algılamaktadır.

“Sokaklarımızdan ve evlerimizden yabancıları bir süreliğine kovmuş olsak da bu sınır bozucu ama ele avuca gelmezliğiyle sınır bozan canavar temsilen de olsa yakılmış olur ama akışkan modern hayatımızı zedelemeyen ve kesinlikle iyileştirerek bitmez:” yaşama inatla belirsiz, değişken, düzensiz ve güvensizlik yaymayı devam ettirir (Bauman, 2011: 170). Bu ifadelerle istinaden diyebiliriz ki yabancı her dönemde yaşama inatla var olmaya ve belirleneler içerisinde belirsizliğe, güven içerisinde güvensizliğe, normal olan durumun dışında anormal olan bir durumu temsil etmektedir.

Sonuç olarak, sosyoloji toplumu ve insan ilişkilerini inceleyen bir bilim dalıdır. Bu bilim dalı içerisinde farklı alanlar ve farklı perspektifler sunulmaktadır. Sosyolojinin bu farklılıklarla var olması olayları anlama konusunda geniş bir tahayyül sunmaktadır. Bu durum sosyolojiye yeni bir bakış açısı kazandırmakta ve olayların kuramlar veya kavramlar çerçevesinde açıklanmasına neden olmaktadır. Sosyoloji bilimi içerisinde bunlarla birlikte sosyologlarında farklı bakış açıları sunarak, katkıda bulunmaları olayların geniş bir çerçevede değerlendirilmesine kaynaklık etmektedir. Bu farklı bakış açıları içerisinde önemli bir isim de Zygmunt Bauman’dır. Bauman’ın, sosyolojisi olayları anlama ve anlamlandırma konusunda düşündürücü bir tavır benimsemektedir. Ayrıca gündelik yaşam içerisinde edindiğimiz her şeyin sosyoloji de var olması ve

sıradan insana dokunması konusunda da imkânlar tanımaktadır. Bu doğrultuda Bauman, sosyolojik bir düşünme sağlayarak olayları düşünümsellik çerçevesinde değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bauman'ın üzerinde durduğu ve tartıştığı; modernite, postmodernite, siyaset, özgürlük ve yabancı gibi kavramlar vardır. Bu kavramlar içerisinde, çalışmanın konusunu oluşturan “yabancı” kavramıdır. Yabancı, “başka bir milletten olan, başka bir milletle ilgili olan kimse olarak tanımlanmaktadır” (Akalin, 2009: 2102). Başka bir tanımlamada ise “tanıdık bildik olmayan, başka bir ülkeden, ulustan kimse ya da başka bir ülkeyle, başka bir ulusla ilgili ona özgü olan şey olarak” tanımlanmaktadır (Püsküllüoğlu, 1999a: 1590). Dolayısıyla yabancı bizden olmayan, bizle ilgisi olmayan olarak tanımlanmaktadır.

Bauman ise “karışıklığa meydan vermemek için baştan yabancıya basitçe bilinmedik bir kişi iyi tanımadığımız, her yönüyle tanımadığımız ya da hiç tanımadığımız bir kişi olmadığını kaydedelim” (Bauman, 2014a: 66) şeklinde tanımlamaktadır. Tüm toplumlar yabancıyı oluşturmaktadır. Ama yabancıyı her toplum kendine özgü yollarla ve kendi türünü yaratır. Eğer yabancılar ahlaki, estetik veya dünyanın bilişsel haritasına uymayanlarsa o zaman her toplum bu tür yabancıları yaratmaktadır (Bauman, 2000: 29). İfade edildiği gibi yabancı her toplumda var olmaktadır. Ve her dönemin yabancıya bakış açısı farklıdır. Örneğin, modern öncesi toplumlarda yabancı, modern dönemdeki yabancı gibi dışlanmaya, ötekileştirilmeye maruz kalmamaktaydı. Modern öncesi dönemde yabancı sosyal sürece dâhil edilmekte ve toplum içerisinde kabul edilmekteydi ama modern dönemle birlikte yabancı artık bir risk olarak görülerek, dönem içerisindeki her şeyin yabancıya yönelik bir tavır aldığı görülmektedir.

Modern dönemin; tek tipleştirme, düzen, sınır gibi yapıları her şeyin istenilen gibi hareket etmesini sağlarken yabancı bu unsurlara karşı çıkarak olanı olduğu gibi kabul etmemektedir. Yani düzene karşı bir düzensizlik göstermektedir. Bu durum modern dönem içerisinde kaosa neden olurken yabancıya ise kabul edilmemesi söz konusu olmaktadır. Yabancı bu dönem içerisinde hiçbir kategoriye sığdırılmayarak toplum içerisinde güvene karşı güvensizliği, düzene karşı düzensizliği temsil etmektedir. Aslında yabancı her zaman “ben” olabilmek için mücadele ederken modernite, yabancıyı ilginç, kabul edilmeyen ve müphem olarak görmektedir. Post-modern dönemde ise evrensel bir yabancıdan bahsedilmektedir. Post-modern dönemde herkes yabancı olarak kabul edilerek, yabancıya süreç içerisinde dâhil edilmesi söz

konusudur. Tabi ki bu dönemde de yabancıya yönelik olumsuz ifadeler söz konusu olmaktadır. Ancak Bauman'ın asıl yabancıya yönelik tanımlamaları modern dönemin yabancı üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE AVRUPA BİRLİĞİ

Avrupa Birliği (AB) gerçekte filozof ve önsüzili kişilerin düşüncelerinden kaynaklanmaktadır. Hümanizm anlayışını benimseyerek şekillenmek isteyen Avrupa yıllarca kendi arasındaki kanlı savaşların son bulmasını istediği için bir birlik kurma fikrini savunmuştur. Avrupa'nın bu düşüncesi çeşitli aşamalarda şekillenerek, sırayla Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu şeklinde ulus üstü yapılar oluşturulmuştur. Avrupa devletlerinin bu şekilde ilerleme kaydetmesi zaman içerisinde topluluktan birliğe geçilerek, AB ismini almıştır. AB ise barışçıl ve hümanist bir anlayışı benimseyerek, çeşitli derinleşme ve genişleme dönemleri yaşamıştır. Bu bölüm içerisinde de bu bağlamda, Avrupa'nın Kelime Anlamı, Avrupa Birliği Düşüncesi, Avrupa Birliği'nin Kuruluşu, Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Avrupa Birliği Derinleşme süreci ifade edilmektedir.

1. AVRUPA BİRLİĞİ DÜŞÜNÇESİ

Avrupa'nın birleşme ülküsü gerçekte filozofların ve önsüzili kişilerin düşüncelerinde yaşamış olsa da daha sonra gerçek bir siyasi projeye dönüşerek uzun vadeli devlet politikaları hedefi haline gelmiştir. Avrupa'nın bir birleşme ülküsü kurmasına neden olan durumlar hem Avrupa Birleşik Devletlerinin insancıl ve barışçıl bir imgenin parçası olması hem de Avrupa'nın asırlarca yaşanan ve sık tekrarlanan kanlı savaşlara sahne olmasından kaynaklanmaktadır. Savaşlar sonucunda binlerce insanın ölmesinden dolayı bazı Avrupalı liderler ve düşünürler bu sorunların ortadan kalkabilmesi ve barışın sürdürülmesi için bazı önemli fikirler ileri sürmüşlerdir. Bu fikirler sonucunda ülkelerin ekonomik ve siyasi yönlerden birleşmesi kararı almışlardır (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020a). Başka bir ifadeyle Avrupalı Hıristiyan Devletler, tarih süresince hep kendilerine ve Hıristiyanlığa yönelik sorunlara karşı bir birlik oluşturma düşüncesini ileri sürmüşlerdir. Bu birlik kurma fikrinin temelini Eski Yunan ve Roma Medeniyetlerine kadar dayandırmak mümkündür (Akçay, Argun ve Akman, 2011: 118). Bu doğrultuda Avrupa Birliği düşüncesi filozoflar ve önsüzili kişilerden kaynaklanmış olsa da zaman içerisinde siyasi ve ekonomik bir amaçla yönü belirlenmiştir. Avrupa Kelimesinin anlamı ise İlk çağlarda Ege Denizi kıyılarında güneşin doğduğu yere AÇU (ASU) battığı yere ise EREB (İRİB) denilmekteydi. Sami dillerinde kullanılan bu kelimeler Fenikeliler tarafından

Yunanlılara iletilmiş ve zaman içinde Yunan dilinde AÇU, ASİA olarak EREB ise Avrupa olarak ifade edilmiştir. Yunan mitolojisine göre ise “Europa” bir kadının ismidir. Bu kadından dolayı yaşadığı bölgeye Avrupa denilmiştir. “İ.Ö.6. yüzyılda yaygın olarak da kullanılmıştır” (Çakmak, 2011: 5).

2. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN KURULUŞU

Avrupa’da bir birlik kurma hareketi bugün bilinenin aksine çok eskilere dayanmaktadır. Bu birlik oluşturma hareketi Avrupa içerisinde yaşanan kanlı savaşlardan kaynaklanmaktadır. Örneğin 17. yüzyılda Kant, “Avrupa Birleşik Devletleri” fikrini ortaya atmasıyla zaman içerisinde diğer düşünürlerinde özümseyerek bu fikri geliştirmesinin tarihini göstermektedir (Karluk, 1996: 37). Başka bir “Birleşmiş Avrupa” düşüncesinin tarihine bakıldığında İmmanuel Kant (1724-1804) ,William Penn (1644-1718), Maximilian July (1559-1614) gibi düşünürlerin yapıtlarında her ne kadar olgunlaşmamış olsa da yer almıştır. Kant “Devletlerin Birliği”, July “Avrupa Bağımsız Devletleri’nin bir birliği”, Saint Simon ise “İnsanların Birliği” şeklinde farklı kullanmışlardır (Çaşın ve Özgöker, 2008: 25). AB’nin hareketi ve düşüncesi çok eskilere dayanmış ve farklı şekilde ifade edilmiş olsa da asıl bir AB oluşturma düşüncesi, İkinci Dünya Savaşı sürecinde ortaya çıkmıştır. Yani bugünkü Avrupa Birliği düşüncesi her ne kadar ilk düşüncesini birebir yansıtmasa da bugünkü anlamına yakın bir şekilde İkinci Dünya Savaşı’nın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın bitmesiyle birlikte temelleri atılan AB’nin kuruluşu farklı nedenlerden dolayı bağımlı olmamak ve yaşanan durumların tekrar yaşanılmaması için “ Bir Daha Savaş Asla” (Never Again War) şeklinde bir ifade de bulunarak AB’nin kuruluş felsefesi oluşturulmuştur (Çaşın ve Özgöker, 2008: 34-35).

İkinci Dünya Savaşı kendisiyle birlikte birçok insanın ölmesine ve büyük yıkımlara neden olmuştur. Birçok ülke fiziksel olarak zarar görürken aynı zamanda dönem içerisinde tarım, ekonomi ve iletişim gibi unsurlarda etkilenmiştir. Bu durum Avrupa’nın küresel alandaki gücünü zayıflatarak Büyük Avrupa imparatorlukların sonunu, ABD ve Sovyetler Birliği gibi yapılarında üstün güç olmasına neden olmuştur (McCormick, 2014: 98). Savaşın Avrupa’yı bu denli etkilemesi ekonomik ve siyasi koşulları yeniden şekillendirmiş ve bu durum ABD gibi ülkelerin faydasına olmuştur. ABD bu dönem içerisinde Marshall yardımları adı altında Avrupa devletlerine büyük bir destek sağlamıştır. Marshall yardımlarının sağlanmasının ana nedenleri Avrupa’nın bir an önce içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik sorunları çözmesini sağlamaktı. Avrupa

lkeleri bu sağlanan koşullarda durumlarını iyileştirmeye çalışırken aynı zamanda kendilerine karşı oluşacak güvenlik tehdit değerlendirmeleri yapmaya başlamışlardı. Birinci Dünya Savaşından büyük bir yenilgiyle ayrılan ve kısa bir sürede İkinci Dünya Savaşını çıkaracak gç olarak görülen Almanya iken kısa bir sürede asıl tehdidin Rusya olduğunu fark etmişlerdir. Bu durum ABD ve Avrupa devletlerin ortak bir sorunu haline gelerek, Avrupa'ya özgü bir askeri birlik oluşturmanın yerine ortak bir çıkar için NATO'nun kurulmasına olanak sağlamıştır (Keskin, 2010: 7-9). ABD'nin yaşanılan olaylardan fayda sağlaması sadece kendisine değil aynı zamanda Avrupa devletlerinin da faydasına olmuştur. Çünkü Avrupa Devletleri, ABD'nin bu destekleri doğrultusunda güçlenmekte ve biran önce bir birlik oluşturma eylemini gerçekleştirmek istemektedirler.

ABD'nin desteğini alan Avrupa lkeleri yaşanılan bu olaylardan bir an önce kurtulmak için kendi aralarında ekonomiyi düzeltmek ve ekonomik ilişkileri geliştirmek adın bugünkü Avrupa Birliğini oluşturan Avrupa Kömür ve elik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu kurmuşlardır.

2.1. AVRUPA KÖMÜR VE ÇELİK TOPLULUĞU

Avrupa Kömür ve elik Topluluğu (AKÇT), savaş sonrasında Avrupa'nın düzenini koruyabilmek ve tekrar Avrupa'da bir savaşın yaşanmaması ve savaş için asıl olan demir ve elik gibi malzemenin bir elde toplanılması gerektiği düşünülerek kurulmuştur. Fransa Planlama Teşkilat Başkanı Jean Monnet, bu alanlarda yoğunlaşmış ve savaşı imknsız kılmak için AKÇT adlı uluslar üstü bir örgüt kurma önerisini Prof. Walter Hallestein ile geliştirmiştir. Monnet'in bu düşüncelerinden etkilenen dönemin Fransız Dışışleri Bakanı Robert Shuman, savaş için asıl olan kömür ve elik maddelerinin uluslar üstü bir yapının sorumluluğuna bırakılmasını, Almanya ve Fransa arasında kömür ve elik kaynaklarının birleştirilmesini önermiştir (Karluk, 1996: 38-39). Yapılan bu öneriler olumlu bir şekilde karşılanmış ve altı ülke arasında müzakereler başlamıştır. Bu müzakereler sonucunda 18 Nisan 1951 yılında Paris Antlaşmasını imzalayarak AKÇT kurulmuştur. Kurulan rgt 1952 yılında aslen görevine başlamıştır (McCormick, 2014: 104). AKÇT'nun belirli bir süre geçerli olacağı belirtilmiştir. Belirli bir süre görevine devam etmesi belirtilmiş olsa da asıl önemli olan amaç ülke ekonomilerinin en iyi bir şekilde istihdam etmesini sağlamaktır.

2.2.AVRUPA EKONOMİ TOPLULUĞU VE AVRUPA ATOM ENERJİSİ TOPLULUĞU

Avrupa Ekonomik Topluluğu, AKÇT'ye üye olan Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından 1957 yılında Roma Antlaşması'nın imzalanmasıyla daha geniş bir ölçekte bir ekonomik bütünleşme oluşturma amacıyla kurulmuştur. Üye olan devletler asıl ulaşmak istedikleri amaçlarının siyasi bütünleşme olduğunu belirtmişlerdir. Bunun ise ekonomik dengelerin sağlanması ile mümkün olacağını vurgulamışlardır (Erçin, 2002: 5). Roma Antlaşmaları genel olarak AET ve AAET antlaşmalarından oluşmaktadır. Genel olarak AET antlaşması, Paris Barış Antlaşmasına benzer özellikler taşımaktadır (Çalış, 2008: 44). Avrupa Ekonomik Topluluğuyla da siyasi ve ekonomik bütünleşme sağlanması ülkeler arasında daha sağlam ilişkilerin ve ortak amaçların sağlanmasına olanak tanımaktadır. Bu durumda ülkeler en temel olan siyasi ve ekonomik bütünleşmeyi sağlama yolunda ciddi adımlar atarak ülkeler arasında sermaye ve hizmet gibi birçok unsurun serbest dolaşımına da olanak tanımışlardır.

AAET, Roma Antlaşmasının imzalanmasıyla 1 Ocak 1958 yılında kurulmuştur. Topluluğun amacı, en büyük tehdit olan nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla ve güvenli bir biçimde kullanılmasını sağlamaktır (AB, 2020). Burada ki asıl amaç, Avrupa'nın bir daha asla kargaşa ortamına girmeyeceğine dair somut adımlarla dayanak sağlamasıdır. "EUROTOM ile kurulan AET, AB'yi şekillendiren ve bugünkü biçimine getiren en temel yapıdır" (Telli, 2015: 184). EUROTOM ve AET'nin kurulması Avrupa Devletleri'nin ekonomik olarak daha çok güçlenmelerine neden olurken aynı zamanda ülkeler arasında birçok alanda da birlik sağlanmasına olanak tanımaktadır. Kısacası "Kömür ve Çelik ürünleri ile başlayan başarılı birleşme hareketleri yerini ekonominin bütün sektörlerini kapsayan bütünleşme çalışmalarına bırakmıştır" (Kıraç ve İlhan, 2010: 193).

AKÇT, AET ve EURATOM 8 Nisan 1965 yılında Belçika'da imzalanmış, Füzyon Antlaşmasıyla tek bir yapı adı altında toplanarak "Avrupa Toplulukları" ismini almıştır. Avrupa Toplulukları adı altında toplanan bu örgütler tek bir komisyon, tek bir konsey oluşturularak ifade edilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020a). Tek bir topluluk adı altında birleştirilmesi ve bu topluluğa dair komisyonlar, konseyler oluşturulması daha sağlam bir topluluk yolunda hareket edildiğini göstermektedir.

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GENİŞLEMESİ

“Altı ülke AKÇT ve AET kurarak çeşitli değişim ve genişleme dönemlerinden geçerek birçok alanda ortak politikalar uygulayan uluslar üstü bir yapıya dönüşmüştür”. AB her biri farklı özelliğe sahip olan birçok devleti kendi yapısı içerisinde ekonomik, siyasi ve jeopolitik açıdan güçlü bir yapı haline gelmiş ve bu doğrultuda faaliyeti artmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020b). AB'nin çeşitli genişleme ve değişim geçirmesi AB için hem uluslararası alanda hem de kendi içerisinde çok önemli adımlar atmasına neden olmuştur.

3.1. BİRİNCİ GENİŞLEME

“İngiltere, Avrupa Birliği'nin kurulduğu yıllarda olumlu bakmayan bir ülke olarak bilinmektedir. İngiltere'nin birliğe uzak durmasının nedeni uzun bir geçmişe sahip ulusal egemenlik ve Parlamento'nun kaybedeceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır”. İngiltere'nin bu şekilde bir tutum sergilemesi farklı bir birlik içerisinde yer edinmesine neden olmuştur. Fakat diğer ülkelerden ekonomik olarak geri kalması ve siyasi ağırlığının zayıflamasından dolayı belirli bir süre sonra düşüncesi değişerek üyelik için birliğe başvuruda bulunmuştur (Aydın, 2011: 44-45).

İngiltere, ilk üyelik başvurusunu 1961 yılında yapmıştır. Diğer ülkeler İngiltere'nin üyelik başvurusuna sıcak bakarken dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle farklı nedenlerden dolayı İngiltere'nin üyelik başvurusuna sıcak bakmamıştır. Bu durum ise İngiltere'nin askeri ve siyasi olarak ABD'ye bağımlı olması ve ekonomik sıkıntılar yaşadığını belirtilmesinden kaynaklanmaktadır. İngiltere 1967 yılında üyelik için tekrar başvuruda bulundu ama aynı nedenlerden dolayı üyelik başvurusu kabul edilmemiştir. (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2017: 35). İngiltere'nin üyelik başvurusu Fransa için kabul edilmeyecek bir durum olarak görülürken, diğer ülkeler tarafından İngiltere'nin ikinci üyelik başvurusu desteklenmiştir.

İngiltere'nin birliğe ikinci katılma talebinin Fransa dışındaki diğer ülkeler tarafından önemli bir şekilde desteklenmesi, AT üyelerinin Fransa'nın topluluğu tek başına şekillendirmek istediğinin farkında olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu durumda topluluk içerisinde Fransa'nın gücünü dengeleyecek bir güce ihtiyaç duymuşlardır (Çiynekli, 2004: 46). Topluluk içerisinde dengeleyici bir gücün olması birliğe zarar vermenin aksine birlik içindeki uzlaşmayı daha çok güçlendirebilir.

İngiltere'nin ikinci üyelik başvuru sürecinde İrlanda, Danimarka ve Norveç gibi ülkelerde Avrupa Topluluğu'na başvuru yapmışlardır. Bu ülkelerin başvuru süreçleri referandum doğrultusunda gerçekleşmiştir. İrlanda ve Danimarka Roma Antlaşması'nın 237. Maddesinde belirtildiği gibi İngiltere ile aynı tarihte topluluğa kabul edilmişlerdir. Norveç'in topluluğa üyelik başvuru talebi İrlanda ve Danimarka gibi olumlu bir şekilde sonuçlanmamıştır. AT'ye tüm genişleme döneminde Norveç'in üyelik başvurusu kabul edilmemiş ve bundan dolayı topluluğa üye olamamıştır (Çiynekli, 2004: 47-48). Kısacası, AB'nin genişleme süreci Fransa Cumhurbaşkanı'nın istifasıyla 1 Ocak 1973 tarihinde İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın kabul edilmesiyle gerçekleşmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2017: 35).

3.2. İKİNCİ GENİŞLEME

Soğuk Savaş süreci devam ederken Yunanistan'ın AT'ye tam üyelik için başvuruda bulunması topluluğun ikinci genişlemesi olarak bilinmektedir. “Yunanistan, Roma Antlaşmasının imzalamasından bir buçuk yıl sonra AT'ye üye olmak için başvuruda bulunmuştur. Yunanistan tıpkı Türkiye gibi bir Avrupa ülkesi olduğu için Roma Antlaşması'nın 237'inci maddesine göre AT'ye üyelik, 238'inci maddesi uyarınca da ortaklık için başvuru hakkına sahipti.” (Karluk, 1996: 51). Yunanistan belirtilen maddelerdeki hakkını kullanarak topluluğa başvuruda bulunmuştur. Yunanistan'ın topluluk ile yaptığı görüşmeler sonucunda 1 Kasım 1962 yılında bir ortaklık antlaşması (Atina Antlaşması) imzalanmıştır. Ancak ülkede 21 Nisan 1967 yılında meydana gelen askeri darbe ve sonrasındaki askeri yönetimden dolayı topluluğun Yunanistan ile ilişkisi 1974 yılında ülkenin demokrasiye intikal etmesiyle yeniden gündeme gelmiştir (Aydın, 2011: 45). Yunanistan ile AT'nun ilişkilerinin canlanması Atina Antlaşması'nın yeniden işlevselliğini kazandığını göstermektedir. Bu doğrultuda Yunanistan 12 Haziran 1975 'te üyelik için tekrar başvuruda bulunmuştur.

Yunanistan'ın 12 Haziran 1975'te tekrar üyelik için başvuru talebi ülkenin ekonomik nedenlerinden dolayı 29 Ocak 1976'da hazırlanan bir rapor ile bildirilmiş ve birliğe katılımı uygun görülmemiştir. Demokrasinin yerleşmesi ve PASOK'un hükümete gelmesiyle birlikte tekrar topluluğun Yunanistan ile ilişkileri 27 Temmuz 1976'da başlamıştır. Bu doğrultuda Yunanistan'ın birliğe katılımı demokrasinin ilerlemesi açısından yararlı olacağı düşünülmüş, 28 Mayıs 1979 yılında katılım antlaşması imzalanmış ve bir yıl sonra 1 Ocak 1981 yılında Yunanistan, Avrupa

Topluluğu'nun üyesi olmuştur (Erçin, 2002: 7). 1 Ocak 1981 yılında katılım antlaşmasıyla birlikte Yunanistan, birliğin onuncu üyesi olmuştur.

Yunanistan'ın AT'ye üyelik için başvuru yaptığı dönemde kendi içerisinde yaşadığı siyasi sıkıntılar birliğe üyelik başvurusunu geciktirmiş durumdadır. Fakat Yunanistan'ın ısrarcı tavrı her defasında AT tarafından olumsuz olarak karşılanmış olsa da kısa bir süre sonra bu olumsuz durum üye ülkeler tarafından farklı bir perspektiften değerlendirilerek olumlu bir hal almıştır. Bu olumlu yaklaşım Yunanistan'ın birlik için faydalı olacağından kaynaklanmaktadır. Ülkelerin bu olumlu yaklaşımlarından dolayı yirmi iki yıl sonra Yunanistan'ın topluluğa üyelik başvurusu kabul edilmiştir.

3.3. ÜÇÜNCÜ GENİŞLEME

İber Yarımadası olarak da tanımlanan üçüncü genişleme İspanya ve Portekiz'in katılımıyla gerçekleşmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020b). İspanya ve Portekiz'in topluluğa üye olmasıyla birlikte güneye doğru ikinci genişleme söz konusu olmuştur. İspanya, topluluklara üye olmak için 1962 yılında yoğun bir çaba içerisine girerek, topluluklar ile bütünleşmeyi nihai hedef olarak benimsemiştir. İspanya'nın yoğun çabaları doğrultusunda 1964-1970 yılları arasında İspanya ile topluluklar arasında ticari bir anlaşma için görüşmeler başlamış ve Haziran 1970 yılında "Roma Antlaşmasının 113'üncü maddesine göre Tercihli Ticaret Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma 1 Ekim 1970 yılında yürürlüğe girmiştir" (Karluk, 1996: 52). Yürürlüğe giren anlaşma İspanya'nın topluluklar ile sadece ticari olarak bütünleşmesine olanak tanımaktadır. Ticari olarak bütünleşme ülkenin siyasi durumundan kaynaklanmaktadır.

1960'lı yıllardan beri topluluğa üye olmak isteyen İspanya uzun yıllar diktatörlük ile yönetildiği için bu durum üyelik başvurusuna engel olmuştur. İspanyol lider General Franco'nun ölümünün ardından topluluk ile üyelik süresi için müzakereler başlatılmıştır (Aydın, 2011: 45). İspanya'nın sancılı bir müzakere sürecinden geçmesi yıllarca baskıcı bir yönetime sahip olmasından kaynaklanırken aynı zamanda İspanya'nın nüfusundaki ve tarım sektöründeki sıkıntılı durumlarda müzakere sürecinin sancılı geçmesine neden olmuştur.

İspanyol liderin ölümünden sonra İspanya, demokratik rejime geçerek 28 Temmuz 1977'de topluluğa tam üye olmak için başvuru yapmıştır. Yapılan başvuru topluluk tarafından olumlu karşılanmıştır. Topluluğun, İspanya'nın üyelik başvurusunu

olumlu karşılaması 18-19 Aralık 1978 tarihinde ilan edilerek, 12 Haziran 1985 tarihinde Madrit'te İspanya ile katılma anlaşması imzalanmış ve 1 Ocak 1986 tarihinde İspanya topluluğun tam üyesi olmuştur (Erçin, 2002: 8; Karluk, 1996: 52). İspanya ile birlikte topluluğa üye olmak isteyen Portekiz'de ilk önce içinde bulunduğu sıkıntılı dönemlerden geçerek üyelik başvurusunu gerçekleştirmiştir.

Portekiz'de, Yunanistan'da olduğu gibi 1974 yılında baskıcı yönetim yıkılmış ve Eylül ayında Spinola devrimine son verilmiştir. Devrimin yıkılmasından sonra AT demokratik rejime istikrar sağlamak amacıyla Portekiz'e mali yardımlarda bulunmuştur. Yapılan bu mali yardımlara ek olarak ülkeye tarım ile ilgili imtiyazlar sağlanmış ve "Portekizli göçmen işçilere ise bazı haklar verilmiştir". AT tarafından sağlanan bu olumlu yaklaşım sonrasında Portekiz, 28 Mart 1977 tarihinde topluluğa tam üye olmak için başvuruda bulunmuştur (Karluk, 1996: 53). Avrupa Topluluğu'nun üyelik başvurusunu olumlu karşılamasından sonra 1978-1979 (17 Ekim 1978) yıllarında müzakereler başlamış ve 1986 (1 Ocak 1986) yılında Portekiz'in topluluğa üye olmasıyla sonlanmıştır (Erçin, 2002: 8). Her iki ülkenin topluluğa kabul edilmesinin sonucunda üye ülkelerin sayısı on ikiye yükselmiştir.

AT'nun İspanya ve Portekiz'in üye ülke olarak ilk başta tereddütle yaklaşması ülkelerin yoksul olmaları, kuzeye giden Portekizli ve İspanyol işçilerin olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak bir süre sonra her iki ülkenin de demokrasiye teşviki, NATO ve Batı Avrupa'ya da yakınlaştıracığı düşüncesiyle kabul etmiştir (McCormick, 2014: 110-111). Alınan bu kararlar birlikte topluluk daha büyük bir güce ulaşmış ve topluluğun canlılığını ise artmış durumdadır.

3.4. DÖRDÜNCÜ GENİŞLEME

AT en sıkıntılı ikinci ve üçüncü genişlemeden sonra refah seviyesi daha yüksek olan Orta ve Kuzey Avrupa ülkelerine doğru genişleme gerçekleştirmiştir. Bu durum hem topluluğun hem de Avusturya, İsveç ve Finlandiya için olumlu sonuçlar doğurmuştur.

AT, dördüncü genişlemesini refah seviyeleri en yüksek olan Avrupa ülkelerini kabul ederek gerçekleştirmiştir. Bu ülkeler hayat seviyesi, demokrasi gibi durumlarda diğer ülkeler ile eşit olduğu için topluluğa kabul edilmeleri sorunsuz olmuştur. Avusturya 17 Temmuz 1989'da, İsveç 1 Temmuz 1991'de, Finlandiya 18 Mart 1992'de, Norveç ise 25 Kasım 1992'de tam üyelik için başvuru yapmışlardır. Sovyetler

Birliği'nin dağılmasından sonra Avusturya ve Finlandiya tarafsızlık siyasetlerini belirlemiş ve daha hızlı bir şekilde yeni siyasi tavırlarında ilerlemek için hareket etmişlerdir. Bu doğrultuda Maastricht Antlaşması'nın onayını beklemeden, 1 Şubat 1993'te görüşmelere başlamışlardır. Norveç ise 5 Nisan 1993'te görüşmelere başlamıştır (Çakmak, 2011: 27; Karluk, 1996: 56-57). Bu ülkelerin ekonomik düzeyi üye ülkeler ile rekabet edebilecek bir düzeyde piyasa ekonomisine sahip olmalarından dolayı üyelik sürecini hızlandırmıştır. Üyelik sürecinin kısa bir tarihte gerçekleşmesinin diğer nedenleri ise ortak değerlere sahip olmaları ve gelişmişlik düzeyleridir (Erçin, 2002: 8). Tam üye olmak isteyen ülkelerin müzakere süreçlerinde herhangi bir sorun görülmediğinden dolayı üyelik başvuruları kabul edilmiştir.

Avusturya, İsveç, Finlandiya ve Norveç'in topluluğa üye olmak istemesinin nedenine bakıldığında ise bu ülkelerin EFTA'ya üye oldukları görülmektedir. EFTA ülkeleri ve topluluk arasında sanayi sektöründe serbest ticaret alanı oluşturulmasından dolayı bu durum EFTA üyelerine olumlu ve olumsuz şekilde yansımıştır. Bu ülkeler topluluğa tam üye olmadıkları için topluluk içerisinde alınan bazı kararlarda etkin olamamışlardır. Alınan kararlarda etkin olmak ve olumsuz bir şekilde etkilenmemek için topluluğa tam üye olma konusunda sıcak bakmışlardır (Aydın, 2011: 46). Topluluk ve ülkeler arasında tam üyelik ve müzakere görüşmelerinin sonlanmasına kadar her iki tarafta herhangi bir aksilik ile karşılaşmamıştır. Fakat bu durum Norveç için müzakere sürecinin sonlanmasına kadar olumlu bir şekilde ilerlerken, Norveç'te yapılan referandum sonucunda hayır çıkmasından dolayı Norveç için olumsuzlukla sonuçlanmıştır (Çakmak, 2011: 27). Böylelikle topluluğa Avusturya, Finlandiya ve İsveç tam üye olmuştur.

3.5. BEŞİNCİ GENİŞLEME

Soğuk Savaş'ın bitmesi Avrupa kıtası açısından son derece önemli bir noktadır. Yarım yüzyıllık parçalanmanın sona ermesi Avrupa Kıtasında büyük bir heyecanla kutlanılmıştır.. Avrupa'da bu heyecan yaşanırken Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi AB üyesi olmak için başvuru yapmışlardır.. Dağılmış bir dönemden çıkan ve tekrar birleşen Avrupa'nın hemen genişleme sürecini başlatması olumsuz bir durum ile yeniden karşılaşmasının neden olabileceği düşünülmüştür. Bu durumu fark eden birlik genişleme sürecini daha dikkatli bir şekilde gerçekleştirmek istemiştir. Bundan dolayı "AB'nin kurumsal yapısı değiştirildi ve karar alma mekanizmaları yeniden düzenlendi" (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2017: 37-

38). Avrupa Birliği, kendisini yeniden Őekillendirirken aday olmak isteyen ũlkeler ise birliğin istediği koşulları sağlamak iÇin gerekli adımları atmışlardır.

Aday ũlkelerin istenilen Şartları yerine getirmesine yŕnelik AB Haziran 1993 Kopenhag zirvesinde ũyeliđe kabul edeceğini belirtmiştir. Bŕylece birlik ve ũlkeler arasındaki gŕrŐmeler Kopenhag kuralları bağlamında yŕrŕtŕlmesi karŐılaŐtırılmıŐtır (DinÇ, 2011: 205). Bu doğrultuda “1998 yılında Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Estonya ve Gŕney Kıbrıs Rum Yŕnetimiyle 2000 yılında ise Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Romanya ve Slovakya” ile gŕrŐmeler başlamıştır. Bu gŕrŐmeler doğrultusunda Romanya ve Bulgaristan ile 25 Nisan 2005 tarihinde katılım anlaşması imzalanırken diğer ũlkeler ile 16 Nisan 2003’de katılım anlaşması imzalanmıştır (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2017: 38; Kavalalı, 2006: 5). AB ve ũlkeler arasında bu doğrultuda ilerleme gŕrŕlmektedir. Fakat beşinci genişleme diğer dŕrt genişlemeden farklı bir Şekilde karşılanmaktadır. Bu farklılık ũye olmak isteyen ũlkelerin ekonomik, siyasi, hukuksal ve sosyal koŐullarından kaynaklanmaktadır.

Farklı koŐullara sahip olan ũlkeler genellikle ekonomik olarak ũye ũlkelerden daha yoksul olduğu gŕrŕlmektedir. Bu yoksulluk sonucunda gelişmiş ũlkelere doğru bir gŕŐ yaşanmıştır. Bu gŕŐ işsizlik, ũcret gibi sorunlara neden olurken bir de ailesiyle birlikte gŕŐ eden iŐŐiler kendi kŕltŕlerini ve yaşam Őekillerini de gŕtŕmektedir. Bunların sonucunda uyum ve benzeŐme gibi olgular ortaya çıkmaktadır (DinÇ, 2011: 215). Dolayısıyla birliğin yoksul ũlkeleri kabul etmesi birlik iÇerisinde “sosyo-ekonomik heterojeniteyi ve gelir dağılımını etkileyecektir”(DinÇ, 2012: 82). Avrupa Birliği, bu olumsuz koşulları değerlendirdiğinde kabul etmeme gibi bir durum sŕz konusu olmaktadır. Fakat birliğin Balkanlara doğru bir ilerle istemesinin nedeni bŕlgede istikrarsızlığı engellemek ve bununla birlikte dış gŕvenliđine karşı oluşacak herhangi bir riski ŕnlemek istemesidir (Kaya, 2016: 216) AB, bu Şekilde bir politika uygulayarak bŕlgede istikrar sağlarken aynı zamanda kendisine yŕnelikte bir gŕven oluşturmak istemektedir.

AB ve Balkan ũlkeleri arasında farklı tarihlerde mŕzakere sŕreŐleri başlatılmıştır. Bu mŕzakereler sonucunda 1 Ocak 2007 tarihinde Romanya ve Bulgaristan 1 Mayıs 2004 tarihinde ise bu iki ũlke dışındaki ũlkeler birliğe tam ũye olmuŐlardır.

3.6. ALTINCI GENİŞLEME

AB'ne üye olmak için 2003 tarihinde başvuru yapan ve 2005 tarihinde görüşmelere başlayan Hırvatistan 1 Temmuz 2013 yılında birliğe üye olmuştur. Hırvatistan'ın üyelik görüşmeleri sırasında genellikle siyasi sorunlar ile karşılaşmıştır. Ülkenin siyasi sorunları üyelik sürecinin aksamasına neden olmuştur. Bu doğrultuda AB ve Hırvatistan arasında 2001 yılında imzalanan İstikrar ve Ortaklık Anlaşması 1 Şubat 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Hırvatistan'ın üyelik sürecinin aksamasına neden olan durumlara bakıldığında ise: "ilk olarak Hırvatistan'ın Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) ile beklenen düzeyde işbirliği yapmaması, savaş suçlusu olarak görülen Ivan Cermak, Mladen Markac ve Ante Gotovina'nın yakalanıp ICTY'ye teslim edilmemesi halinde görüşmelerin başlamayacağını belirtmesi, bir diğer durum ise Hırvatistan ve Slovenya arasındaki sınır uyuşmazlığıdır" (Kaya, 2016: 216-223). Dolayısıyla Hırvatistan'ın birliğe üyelik süreci diğer balkan ülkeleri gibi sancılı bir süreçten geçmiştir. Balkan üyelerinin AB'ne üyelik süreçleri sırasında yaşadıkları sorunlar, birliğe üye olduktan sonrada devam etmiştir.

Özetle bugünkü ismiyle AB: 1950'li yıllardan beri bir dizi şeklinde genişleme sürecini yaşamış durumdadır. 1973 yılında Danimarka, İrlanda ve İngiltere gibi ülkeler üye olmuştur. 1981 yılında Yunanistan'ın katılımı ve 1986 da İspanya ve Portekiz'in üyeliği bu üç katılımı izledi. Sonraki genişleme ise 1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in dâhil olmasıyla gerçekleşti. 2004 yılında sekiz CEE ülkesi, Çek Cumhuriyeti, Letonya, Estonya, Macaristan, Litvanya, Polonya, Slovakya, Slovenya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Malta Avrupa Birliği'ne katılmıştır. 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın katılımıyla 27 üye sayısına ulaşmıştır (Oğuz, 2013: 82-83). Altı yıl aradan sonra ise 2013 yılında Hırvatistan'ın katılımıyla Avrupa Birliği'nin 28 üyesi olmuştur¹.

4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DERİNLEŞME SÜRECİ

4.1. AVRUPA TEK SENEDİ

Avrupa, bütünleşmesinin temel hedefini birliğe üye olan devletlerin kendi aralarında mallarını, hizmetlerini ve varlıklarını ortak bir pazar kurarak serbest dolaşımını sağlamaktır. Bu doğrultuda malların serbest dolaşımı için 1 Temmuz 1968 tarihinde Gümrük Birliği hedefi gerçekleştirildi. Fakat 1970 ve 1980'li yıllarda yaşanan

¹ İngiltere, 31 Ocak 2020 'de AB'den ayrılmıştır.

problemler ve uluslararası ekonomik çıkmaz belirlenen hedeflerin aksamasına neden olmuştur. “Bu aksaklıklar gümrük kontrolleri, sınırdan kaynaklanan fiziki ulusal mevzuat farklılıklarından kaynaklanan teknik ve mali engellerdir. Bu sorunları engelleyecek, Avrupa Tek Senedi ile gelişmiş bir Avrupa Tek Pazarı ya da Avrupa İç Pazarı’nın gerçekleştirilmesi için gerekli hukuksal ve siyasal dayanaklar oluşturularak Avrupa bütünleşmesine yeni bir ivme kazandırıldı” (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2017: 23). Bu bağlamda Tek Pazar’ın kurulması için ifade edilen engellerin biran önce kaldırılması ve bu doğrultuda bazı düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Avrupa Tek Senedi sadece gümrük sınırlarının ortadan kaldırılması olarak anlaşılmalıdır. Bu gümrük sınırlarıyla birlikte bütün engellerin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır (Korkmaz, 2005: 14). Amaçlanan hedefler doğrultusunda hareket edildiğinde malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı herhangi bir sorun oluşturmadan gerçekleşecektir. Avrupa Tek Senedi, Avrupa ülkeleri arasında malların serbest dolaşımını amaçlarken aynı zamanda çevre, insan sağlığı doğal kaynaklar gibi durumları da bu amaca paralel olarak iyileştirmeyi hedeflemektedir.(Karluk, 1996: 70). Çevre insan sağlığı, doğal kaynaklar, çevresel tahribatların önlenmesi gibi kararlar doğrultusunda üye ülkelerin ise daha sıkı önlemler alması ve bu önlemlerin ise düzene aykırı olmaması gerekmektedir (Duru, 2007: 3). İfade edilen tüm bu kurallara uygun bir şekilde hareket edilmesi daha sıkı bir iş birliği sağlayacak ve belirlenen düzenin işleyişini devam ettirecektir.

“Bu hedeflerle oluşturulan Avrupa Tek Senedi 17 Şubat 1986’da Brüksel’de; Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa, Almanya, İngiltere İrlanda, İspanya ve Portekiz tarafından, 28 Şubat 1986’da ise İtalya, Danimarka ve Yunanistan tarafından imzalanmıştır” (Telli, 2015: 188). 1 Temmuz 1987 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir.

4.2. MAASTRİCHT ANTLAŞMASI

Maastricht Zirvesi 9-10 Aralık Hollanda’nın Maastricht Şehrinde yapılmıştır. 7 Şubat 1992 tarihinde ise imzalanmıştır (Bilici, 2004: 37).² Maastricht Antlaşması’nın imzalanmasından bir yıl sonra 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Tek Senedi ile başlayan esas değişim süreci, Avrupa’nın bugüne kadar birleşmesinde en önemli değişiklikler sağlayan Maastricht antlaşması ile devam etti. “ Bu antlaşma Avrupa Birliği’nin kurumsal yapısına, yetki ve faaliyet alanına ilişkin

² Maastricht Antlaşması ayrıca Avrupa Birliği Antlaşması olarak da ifade edilmektedir.

kabul edilen değişiklikler siyasi bütünleşmenin temellerini oluşturdu”. Antlaşmanın en önemli yeniliği ise “Ortak Dış Güvenlik Politikası ile Adalet ve İçişlerinde İşbirliği” dâhil edilmesi ve bu yeni kurulan bünyeye ise Avrupa Birliği isminin verilmesidir (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2017: 23-24). AB’nin yeni bir yapı olması diğer tüm yapıların (AKÇT, AET, AAET) işlevsiz hale geleceklerini göstermemektedir. Alınan kararlar doğrultusunda bu kurumlarda görevlerini sürdürmeye devam edeceklerdir.

Maastricht zirvesi birlik için büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü bu zirve siyasi, ekonomik ve sosyal olmak üzere birçok konuyu ele almıştır. Bu konulara daha spesifik bir şekilde bakıldığında: topluluğun savunmasındaki konumu, ortak dış güvenlik politikası, gelir farklılıkları, sosyal alanda izlenilecek politikalar, haberleşme, eğitim sağlık gibi alanları kapsamaktadır (Çatalbaş, 2000: 10). AB için önem taşıyan konularla birlikte, Maastricht Antlaşması aşamalı olarak üç yenilik gerçekleştirmeyi hedeflemiştir: Ekonomik ve parasal birlik, Avrupa vatandaşlığı, ortak güvenlik ve dış politika.

4.2.1. Birinci Aşama: Ekonomi

Maastricht antlaşmasının imzalanmasıyla, ekonomik ve parasal politikalar ve kurumlar detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. EPB’nin kurulmasının temel amacı, AB üyeleri için istikrar ve ekonomik büyümeyi sağlamaktır. AB üyeleri EPB üye olmak isterlerse kendilerine ait olan paralarından vazgeçerek ortak para kullanmaları gerekmektedir (Telli, 2015: 192). Ayrıca birlik üyelerinin tamamının APS kur düzeneğine dâhil olması kararı alınmıştır. Fakat üye ülkelerden yalnızca Yunanistan dâhil olmamıştır. “Bu aşama süresince üye ülke paraları arasında sabit kurların belirlenmesini mümkün hale getirmek ve tek para birimi oluşturmak için uyum programı hazırlamışlardır” (Çatalbaş, 2000: 11).

4.2.2. İkinci Aşama: Vatandaşlık Hakkı

“AB üyesi ülkelerin Avrupa Birliği vatandaşlık hakkı AB Antlaşması’nın 8. maddesiyle tanınmıştır.” 8. maddede tanınan bu hak doğrultusunda birliğe üye olan ülkelerin vatandaşları aynı zamanda AB’nin de vatandaşı sayılmaktadır. Buna ilaveden üye ülkelerin vatandaşları AB’ne üye olan herhangi bir devlette bulunmaları doğrultusunda kalma ve hareket etmeye sahip olmaktadır (Telli, 2015: 194). AB’nin bu şekilde bir karar alması kendisi ve vatandaşı arasında “hukuki ve siyasi bir ilişki

kurduğunu göstermektedir”. “Kurulan bu ilişki Avrupa kimliği ve aidiyet oluşturma yönünde önemli bir adımdır” (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2017: 26).

4.2.3. Üçüncü Aşama: Ortak ve Dış Güvenlik Politikası

Ortak ve Dış Güvenlik Politikası ile birliğin bütünleşme gayesi doğrultusunda dış ilişki ve güvenliklerini tamamen belirli bir doğrultuda ilerletmeye çalışan strateji ve eylemler olarak bilinmektedir. “Savunma, Ekonomik ve Sosyal Uyum, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Vatandaşlığı, Konsey’de Çoğunluk Oylamasının Genişletilmesi” gibi alanlar ilgili hangi kararların alınacağı ve ortak mevzu ele alınmıştır (Telli, 2015: 193). Maastricht Antlaşması bu konuları ele alma noktasında birlik için önem taşımakta ve önemli konular açısından ise birçok engelin ortadan kalmasına neden olmuştur.

4.3. KOPENHAG KRİTERLERİ

1990’lı yılların ilk dönemleri, soğuk savaşın bitmesine tanık olmuştur. AB ise bu soğuk savaşın bitmesi sonucunda iki önemli antlaşmayı hayata geçirmiştir. Bu antlaşmalardan birincisi Maastricht Antlaşması, ikincisi ise Kopenhag Zirvesidir (Yaman, 2017: 18). Hem Maastricht Antlaşması hem de Kopenhag Zirvesi AB için getirdikleri şartlar noktasında önem arz etmektedirler.

22 Haziran 1993 tarihinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi’nde Avrupa Konseyi, AB’nin Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerine doğru genişleyeceğini kabul etmiş ve birde adaylık için başvuru yapan ülkelerin tam üyeliği kabul edilmeden önce yerine getirmeleri gereken kriterlerde belirlenmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2011). Belirlenen bu kriterler: Siyasi, Ekonomik ve Topluluk Müktesebatıdır. Yani 1993’te Kopenhag Avrupa Zirvesi, tüm üyeler için AB’ye kabul edilme kriterlerini ve genişleme stratejisini belirtmiştir (Ertunç, 2007: 1).

4.3.1. Siyasi Kriter

Kopenhag Kriterlerinin siyasi boyutu genel olarak sosyal alanda uygulanabilecek şartları kapsamaktadır. Yani demokrasi, hukukun üstünlüğü ve azınlık haklarının korunması noktasında siyasi kriterler belirlenmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2011). Siyasi kriterler içerisinde en önemli olan ya da ilk olarak ülkede olması gereken kriter, demokrasi yönetiminin var olmasıdır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine ek 1 no’lu oturumunda görüleceği gibi halkın iradesini özgür bir şekilde ifade etmesine olanak sağlanacak biçimde, gizli oy ve düzenli aralıkla yapılan serbest seçimlerle belirlenmesidir (Yaman, 2017: 19). Kopenhag Kriterleri bu noktada

tam üye olmak isteyen ülkelerin demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü benimsemeleri noktasında rehber olarak ifade edilebilir. Kopenhag Kriterleri, ülkelerin sadece teorik düzeyde değil aynı zamanda pratik düzeyde de bu değerleri benimseyip uygulamalarını istemektedir.

4.3.2. Ekonomik Kriter

Kopenhag Kriterleri'nin ekonomik olarak belirttiği durumlar pasif bir ekonomik işleyişin aksine sürekli akışı sağlayabilen bir ekonomiye sahip olması gerekmektedir. Aynı zamanda rekabetçi baskılara ve diğer serbest piyasa güçlerine karşıda dayanıklılık gösterebilecek bir kapasitenin var olması gerekmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2011). AB içerisinde rekabet edebilme yeteneğini elde etmek içinse; “öngörülebilir ve düzenli bir alanda karar alabilen ekonomik kurumların makroekonomik istikrarın olması ve aynı zamanda işleyebilen bir piyasa ekonomisinin yeteri düzeyde fiziki ve beşeri birikimin olması ile firmaların teknolojiye uyum sağlama kapasitesinin olması gerekmektedir” (Korkmaz, 2005: 18). Bu bağlamda Kopenhag Kriterleri, üye olmak isteyen devletlere sadece kendi içlerinde bir ekonomik işleve sahip olmaları durumunu yeteri bir koşul olarak görmemektedir. Üye olmak isteyen ülkelerin ekonomilerinin istenilen düzeye getirerek işlevsellik kazandırması birlik için siyasi noktada olduğu gibi ekonomik noktada da güçlü olmak istemesini yansıtmaktadır.

4.3.3. Topluluk Müktesebatı

Topluluğa uyum konusunda ise daha önce belirtilen ekonomik ve siyasi kriterleri de kapsayacak biçimde ifade edilmiştir. Yani topluluğa uyum kriterinde siyasi, ekonomik ve bunlarla birlikte parasal birliğin amaçlarına bağlı kalmak şartıyla üyelik için gerekli kapasiteye sahip olunması gerekmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2011). Dolayısıyla birliğe tam üye olmak isteyen ülke belirtilen tüm şartlara uyum sağlaması ve birde AB'nin kararları doğrultusunda hareket etmesi öngörülmektedir. Kopenhag Kriterleri bağlamında ülkeler istenilen şartları sağlamaları gerekirken birde dönemin koşullarına uyum sağlamaları ve sürekli kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Ekonomi, siyaset, eğitim ve teknoloji gibi konuların tamamında ülkelerin iyi olmaları ve sürekli işlevselliğini koruyan yapılara sahip olmaları istenmektedir. Bu durumda birliğin dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Özetle Kopenhag'daki Avrupa Konseyi, bir yandan topluluğun karşılaştığı ekonomik ve sosyal problemleri ve özellikle işsizlik düzeyini ele almayı amaçlarken birde Avrupa'da barış ve güvenlikle ilgili çok farklı konulara da önem vermiştir. Topluluğun tüm vatandaşların güvenliğine ve refahına da önem verdiği kanıtlanmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2011).

4.4. AMSTERDAM ANTLAŞMASI

AB'nin üçüncü derinleşmesi olan Amsterdam Antlaşması 2 Ekim 1997 tarihinde imzalanıp 1 Mayıs 1999 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir. Amsterdam Antlaşması ile AB'yi yeni genişleme sürecine ve 2000 'li yıllara hazır hale getirmek için değişiklikler yapılmıştır. Örneğin kurumsal alanda hükümsüz olan maddeler kaldırıldı. Kalan maddeler ise yeniden numaralandırıldı. Yeniden numaralandırılmış antlaşmalara istihdam, göç, iltica, serbest dolaşım, adli işbirliği gibi maddeler eklenmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2017: 26; Korkmaz, 2005: 19). Amsterdam Antlaşması ile getirilen bu düzenlemeler Avrupa Birliği için daha düzenli ve yeni gelişmelere odaklanmasına neden olabilmektedir.

Amsterdam Antlaşması'nı daha iyi bir şekilde anlayabilmek için Maastricht Antlaşması'nın eksikliklerini tamamlayıcı bir antlaşma olarak bakılmalıdır. Örneğin: Maastricht Antlaşması'nın 'da geliştirilen bir uygulamaya eğer üye ülkelerden katılmak istemeyen olursa zorla dâhil edilememeleri gerektiği belirtilmiştir. Amsterdam Antlaşması ise Maastricht Antlaşmasını destekleyecek ve tamamlayıcı bir şekilde geliştirilen bir uygulamaya dâhil olmak isteyen üye ülkelere, dâhil olmak istemeyen üye ülkeler, bu yeni gelişmeler noktasında AB kurumlarına engel olmamaları gerektiğini de belirtmişlerdir (Uçkan Dağdemir, 2001: 30). AB'nin antlaşmalar ile bu durumları maddeler halinde ifade etmesi, birliğin ruhunun bozulmamasını istemesinden kaynaklanmaktadır.

Maastricht Antlaşması, savunma ve güvenlik konularını konuşulması noktasında önemli bir adım atmıştır. Atılan bu adım doğrultusunda savunma ve güvenlik konusunda hükümler getirilmiştir. Hükümler konusunda temkinli bir şekilde davranılmıştır. Amsterdam Antlaşması'nın 'da ise bu temkinli durumun devam ettiğini görülmektedir (Tezcan, 1999: 155). Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşması ile bu şekilde ilişkili olması bakımından önem arz etmektedir. Bu iki antlaşmanın karşılıklı

etkileşimine ek olarak Amsterdam Antlaşması'nı biraz daha detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

Amsterdam Antlaşması, ortak karar alma konularında daha kolay hareket edebilmek için bazı mühim değişiklikler sağlamıştır. Ancak esas kurumsal mekanizmaları oluşturma konusunda tam olarak beklentiyi karşılamamıştır. Antlaşmayla birlikte bazı kararlar tekrar düzenlenmiştir. Alınan kararlar düzenlenmeden önce her Avrupa devleti üyelik için başvuru yapabiliyordu. Fakat Amsterdam Antlaşması ile “Birliğin temellerini oluşturduğu ifade edilen hukuk devleti, insan hakları, demokrasi, temel özgürlüklere saygı ve özgürlük ilkelerine bağlı her Avrupa Devleti'nin birliğe üye olmak için başvuruda bulunacağı şeklinde değiştirilmiştir” (Telli, 2015: 196). Bu değişikliklerle birlikte Amsterdam Antlaşması, Tek Senedi ve Maastricht Antlaşması'nda olduğu gibi halk sağlığı, fırsat eşitliği, istihdam oluşturma gibi konuları da ortak mekanizma alanına sokmuştur.

Amsterdam Antlaşması'nın başka özelliğine bakıldığında ise Kopenhag Kriterlerini, AB'ne üyelik başvuru koşulu için kanunlaştırmış ve bunu birliğe tam üye olan ülkelere de uygulamıştır (Korkmaz, 2005: 19). Kopenhag Kriterleri'nin birliğe üye olmak için şart koşulması, birliğin sürekli gelişim içinde olmasından kaynaklanmaktadır. Sürekli gelişim olumlu olarak karşılanmış olsa bile zamanla birliğe bazı olumsuz durumlarda yansıtılabilmektedir. Bu olumsuz durumları önlemek ya da en aza indirebilmek için zamanla yeni düzenlemeler ve yeni kriterler bu noktada belirlenmiştir.

4.5. NİCE ANTLAŞMASI

AB'nin dördüncü derinleşme süreci 2001 yılında imzalanan ve 2003 yılında yürürlüğe giren Nice Antlaşması ile gerçekleşmiştir. Nice Antlaşması'nın aşamalı olarak kabul edilmesinin tarihsel sürecine bakıldığında ise: 2000 yılında bir araya gelen Hükümetler arası Konferans tarafından 26.02.2001 tarihinde imzalanarak, 01.02.2003 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir (Telli, 2015: 197). Amsterdam görüşmelerinde memnun olunmayan sonuçlar söz konusu olmuştur. Bu sonuçlardan sonra Avrupa Birliği'nin genişlemesi için gerekli şartları sağlayacak bir hükümetler arası Konferans tamamlanmış olmaktadır (Arsava, 2002: 1). Nice Antlaşması, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Birliğe katılım sürecine, AB'ni hazır hala getirmeyi amaçladı. AB'nin yeni üye sayısının 27'ye yükseleceğini bilindiği için sandalye sayısı, oy oranı ve kurumsal

yapısının nasıl şekilleneceğini düzenlendi (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2017: 27). Kurumsal olarak yapılan düzenlemeyle birlikte göç, ekonomi, sosyal gibi birçok konuda tekrar değerlendirilmiştir.

Bu antlaşmanın getirdiği yeniliklere daha detaylı bir şekilde bakıldığında “üçüncü ülkelerle ekonomik, çevre politikası, ortak ticaret politikası, adalet ve içişleri alanında işbirliği, ortak güvenlik ve savunma konularında bazı değişiklik ve yenilikler getirilmiştir”. Nice Antlaşması bağlamında Avrupa Konvansiyonu oluşturma kararı alınmıştır. Bu kararın alınmasını etkileyen durumlar, Avrupa vatandaşlarının birliğe daha yakın olmasını sağlamak, birliği daha şeffaf, katılımcı ve daha demokratik olmayı hedeflemekten kaynaklanmaktadır (Telli, 2015: 198). Avrupa Konvansiyonu belirli tarihler arasında çalışmalarını devam ettirmiştir. Bu devam ettirilen çalışmalar içerisinde en dikkat çekici anayasal metin oluşturmadır. Anayasallaşma tartışmaları Hükümetler arası Konferansın önemli bir gündem maddesini oluşturmuştur. Anayasal Antlaşma metni, 29 Ekim 2004 tarihinde “Avrupa için bir Anayasa Öngören Antlaşma” ismiyle tüm üye devletler tarafından imzalanmıştır (Telli, 2015: 199; Arman, 2004: 76). Oluşturulmak istenen Anayasal metinde birliği temsil edecek bayrak, slogan, marş gibi ifadelerde belirtilmiştir. Anayasal metin oluşturma gibi bir politika izlenmesi AB’ne, üye devletler ve bunları kapsayacak her şey için karmaşıklıktan kurtulmak olarak algılanabilir. Anayasallaşma süreci her şeyin maddeler halinde ifade edilmesi ve bu maddelerin birliğin bundan sonraki her adımını düzenleyeceğini göstermektedir. Fakat Hollanda ve Fransa’nın kendi ülkelerinde bu durumu referanduma sunması ve sonucunun “hayır” ile sonuçlanması antlaşmanın başlamadan bitmesine neden olmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2017: 30).

4.6. LİZBON ANTLAŞMASI

AB kurulduğu günden beri sürekli kendisini yenilemeye devam etmiştir. AB’nin sürekli yenileşme süreci içinde olması, birliğe yeni üyelerin dâhil olması ve birliğin daha iyi bir konuma gelmeyi amaçlamasından kaynaklanmaktadır. Birliğin dört derinleşme sürecinden sonra şuan için son derinleşme süreci Lizbon Antlaşması’dır.

Lizbon Antlaşması, 13.12.2007 tarihinde imzalanıp, 01.12.2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Lizbon Antlaşması da diğer antlaşmalar gibi AB’ni daha iyi bir yapıya kavuşturmak için oluşturulmuştur. Yani Birliğin daha demokratik, daha şeffaf ve daha etkili bir şekilde işlemlerini hedeflemektedir. Bu daha iyi olma hedefi ekonomik,

siyasi ve kurumsal alandadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2017: 30). Başka bir ifadeyle 2007 tarihinde imzalanıp 2009 tarihinde yürürlüğe giren bu antlaşma AB'nin yeni bir serüvene girdiğini göstermektedir. Bu duruma ilaveten 2004 ve 2007 yıllarında üye ülke sayıları yaklaşık iki katına çıkmıştır. AB'nin karşılaştığı sorunlara bir cevap niteliğindedir (Güneş, 2008: 740). AB sadece 2004 ve 2007 yılları arasında sorunlarla karşılaşmamıştır. Bu genişleme sürecinde karşılaştığı sorunlarının benzerleri başka ülkelerin üye olma süreçlerinde de görülmektedir. Bu sorunların ortadan kaldırılması için daha öncede ifade edildiği gibi Anayasal bir süreç başlatılmıştır. Ancak bu süreç olumsuzlukla sonuçlanmıştır.

Lizbon Antlaşması, sürecinden birliğe üye olan her ülke bu durumu farklı bir şekilde karşılamıştır. Birincisi bu antlaşmayı destekleyen İtalya, Lüksemburg ve Belçika, ikincisi hem bu antlaşmayı destekleyen hem de uzlaşıdan yana olan Almanya ve İskandinavya ülkeleridir. Üçüncüsü, Fransa'dır. Fransa ise "basitleştirilmiş antlaşma" yı tercih etmektedir. Birde uzlaşma ve anayasayı destekleyenlerin yanında olduğunu göstermektedir. Dördüncüsü diğerlerinden biraz daha farklı olarak seçmenlerin görüşüne önem veren İngiltere ve Hollanda'dır. Bu iki ülke bu antlaşmanın ya da anayasa benzeri bir metnin kabul edilmesi için ilk öncelikle seçmenin ikna edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Son olarak "ya hep ya da hiç" anlayışını benimseyen bir grup vardır. Bu grup ilk önce kendi arzu ve çıkarlarını ön planda tutmakta ve bu grubunun başında ise Polonya gelmektedir (Oğurlu, 2008: 21). Lizbon Antlaşması'nın üye ülkeler tarafından çeşitli görüşler belirtilerek ifade edilmesi kendi aralarında kuvvet birliği noktasında eleştirilmekte aynı zamanda demokratik olup olmama konusunda da sorgulanmaktadır. Antlaşma İrlanda halkı tarafından 12.06.2008 tarihinde yapılan referandum sonucunda %53,4 hayır cevabının verilmesiyle reddedilmiştir. İrlanda halkının antlaşmayı reddetmesine neden olan durumlar ise Lizbon Antlaşması'nı gerektiği kadar anlayamamaları ve birde AB'nin genişleme sürecinin yaşattığı endişe olarak görülmektedir (Demirel, 2018: 99).

İrlanda bu durumu ikinci defa 2 Aralık 2009 tarihinde referanduma sunmuştur. Çek Cumhuriyeti ve Polonya başkanı referandumdan çıkacak sonuca göre antlaşmayı imzalayıp imzalamayacaklarını belirtmişlerdir. Referandum sonucu olumlu sonuçlanırken, Polonya başkanı antlaşmayı onaylamıştır. Fakat Çek Cumhuriyeti başkanı ülkesine özgürlükler tanınmadıkça tasdik etmeyeceğini belirtmiştir. 29 Ekim 2009 tarihinde gerçekleşen zirvede Çek Cumhuriyeti'nin istediği şeylerin verilmesi ve

Çek Cumhuriyeti'nin de Lizbon Antlaşması'nın anayasa aykırı olmadığını belirtmesi üzerine bu antlaşmaya devlet başkanı tarafından onay verilmiştir. (Güneş, 2008: 744). Yani Çek Cumhuriyeti'nin en son onaylaması doğrultusunda Lizbon Antlaşması yürürlüğe girmiştir.

Lizbon Antlaşması'nın amacını ve üye ülkeler tarafından nasıl karşılandığına, onay sürecine bakıldıktan sonra birde bu antlaşmanın getirdiği değişiklikler ve yeniliklere de bakmak gerekmektedir. Fakat değişikliklere ve yeniliklere geçmeden önce Lizbon Antlaşması ile birlikte "AT" ibaresi yerine artık "AB" ibaresi kullanılmaktadır. Bu tarihten sonra Topluluğa ait tüm sorumluluklar AB'nin yetkisine alındığı bilinmesi gerekmektedir (Telli, 2015: 199). Topluluğun yetkileri birliğe devir edilirken "AAET" bu birleşmeden muaf tutulmuştur (Güneş, 2008: 745).

Lizbon antlaşmanın getirdiği yeniliklere ve değişikliklere bakıldığında:

Dönem başkanlığı altı ayda bir ülkeden başka bir ülkeye geçmekteydi. Değişimin sürekli olması sistemin işlemesi konusunda zorluklara neden olmaktaydı. Lizbon Antlaşması'nda bir kereye özgü iki buçuk yıllığına daimi AB konsey başkanı görevi verilmiştir. Bu antlaşmayla üye ülkelerin sayısı AP'de temsil edileceği üye sayısı en az 6 en fazla 96 olmak koşuluyla, Avrupa Parlamentosundaki üye sayısı 750 üye ve 1 Başkan olmak üzere sınırlandırılmıştır (Telli, 2015: 201). Yani toplam 751 üye ile sınırlandırılmıştır. Bu antlaşmayla getirilen başka bir yenilik bir karar alındığı zaman AB nüfusunun %65'ini temsil eden üye devlet sayısının %55'i bu kararı onaylaması gerekmektedir. Üye ülke sayısı üzerinden bu durum açıklandığında yani 27 üye ülkeden 15 'i bu kararı kabul etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bir kararın alınması olanaksızdır. Bu belirlenen sistemin yürürlüğe girmesi hususunda ise 2014-2017 yılları arasında mutabık olunmuştur (Akıllı, 2010: 50). Lizbon Antlaşmasıyla yapılan bu yenilikler AB'nin daha önceki karşılaştığı sorunlardan ve tekrar belirtmek gerekirse üye sayısının iki katına çıkmasından kaynaklanmaktadır.

Sonuç, AB düşüncesi filozofların ve önsüzeli kişilerin düşünceleri doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Filozofların ve önsüzeli kişilerin AB düşüncesine sahip olmasına neden olan durum ise yıllarca Avrupa'da yaşanan kanlı savaşlardır. Avrupa'da bir daha savaşın yaşanmaması için bu düşüncenin kurtarıcı olacağı düşünülmüştür. Bu doğrultuda savaşın sona erebilmesi için temel olan kömür ve çelik gibi madenlerin bir elde toplanılmasını savunan, Fransa Planlama Teşkilat Başkanı Jean Monnet bu

alanlarda yoğunlaşmıştır. Jean Monnet'in bu düşüncesinden etkilenen Fransız Dışişleri Bakanı Robert Shuman, bu maddelerin ulus üstü bir yapıda birleştirilmesi gerektiğini düşünerek, kurumların alt yapısının oluşmasına neden olmuştur. AB'nin düşüncesi ve kurumsal yapısı bu şekilde planlanarak, ilk AKÇT daha sonra AET ve AAET kurulmuştur. Maastricht Antlaşması ile birlikte topluluk ismi birlik ismi olarak değiştirilmiştir. Bugün ise AB olarak ifade edilmektedir. AB, tarihsel süreç içerisinde çeşitli anlaşmalar doğrultusunda hedeflerini belirlemiş ve bu hedefler doğrultusunda ilerlemektedir. AB'nin genişleme süreci üye ülke kabul etmesiyle gerçekleşmektedir. Derinleşme süreci ise çeşitli anlaşmalar doğrultusunda belirlenmektedir. AB, tarihsel süreç içerisinde belirtilenler doğrultusunda hareket ederek, işlevselliğine bugün hala devam ettirmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Uzun bir geçmişe sahip olan Türkiye ve AB ilişkileri, 1959 yılından günümüze kadar devam etmektedir. İki yapı arasında tarihsel süreç içerisinde sürekli inişli çıkışlı bir ilişki söz konusu olmuştur. Bu inişli-çıkışlı ilişki iki yapı arasında kopmalara neden olmasa da Türkiye açısından yıpratıcı bir durum olmaktadır. Ancak Türkiye bu ilişkiye rağmen hedefleri doğrultusunda istikrarlı bir şekilde ilerlemektedir. Çalışmanın üçüncü bölümü: Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri, Türkiye-Avrupa Birliği Üyelik Süreci ve Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin aleyhindeki ve lehindeki söylemleri yıllara göre yabancı kavramı perspektifinden, söylem analizi çerçevesinden değerlendirilmiştir.

1. TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Türkiye ve Avrupa İlişkileri, Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye olmasından önce gerçekleşmiştir. Türkler ile Avrupalıların ilk teması Hun İmparatoru Attila'nın 433'te tahta geçmesiyle birlikte başlamıştır. Atilla'nın 440-447 yılları arasında Roma'ya hareket etmesiyle birlikte Batı Roma'nın yıpranmasına neden olmuştur. 476 tarihinde Batı Roma yıkılmış ve Türkler ile Avrupa arasında bir kopukluk yaşanmıştır. Türkler bu tarihten 1353 yılına kadar çeşitli savaşlar yaşamış ve bu tarihte Batıya ilk adımlarını atmışlardır. İlk olarak Türkler 100 sene Balkanlarda ilerlemiş daha sonra 1453 yılında İstanbul'un fethi ve 1920 yılına kadar gerçekleşen savaşlar sonucunda sınırlar oluşmuştur (Özdağ, 2002: 23-26). Atilla ile başlayan ve 1920 yılına kadar gerçekleşen bu durumlar Türklerin Avrupalılar ile siyasi olarak tanışmasına neden olmuştur. Türklerin hukuki olarak Batı'ya açılması Tanzimat Fermanı (1839) ile gerçekleşmiştir. Tanzimat Fermanı ile batılı anlamda ilk defa hukuk kuralları uygulanmaya başlanmıştır. “Kısacası bu ferman hukuk, ekonomik, askeri ve eğitim alanında yenilikler getirmiştir”(Hürriyet, 2020).

Batı medeniyetine karşı ilk istikrarlı adımlar ise 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle gerçekleştirilmiştir. İkinci Dünya Savaş'ından sonra oluşan münasip ortam Türkiye'nin Batı dünyası ile yakınlaşmasında yeni bir hız kazandırmıştır Batı dünyası ile kazanılan bu yeni ivmeye “Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, GATT, NATO, OECD, Avrupa Konseyi gibi kurumlara üye olarak ve çok partili demokrasiye geçiş yaparak batı yönünde politik seçimini iyice somutlaştırmıştır” (Şahinöz, 2012: 55). Tarihsel olarak gelişen ilişkiler çeşitli iniş çıkışlar olmasına rağmen Cumhuriyet

dönemiyle birlikte daha kararlı bir şekilde ciddi bir boyuta ulaşmıştır. Türklerin Avrupa ile tanışması Türkiye'nin AB'ye üye olmak istemesi olarak görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olma isteğini ve sürecini tarihsel olarak hem Avrupa'nın hem de Türkiye'nin içinde bulunduğu durumlar ile değerlendirmek gerekmektedir. Karşılıklı olarak bu değerlendirme Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci olarak ifade edilmektedir.

2. TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİK SÜRECİ

2.1. TÜRKİYE'NİN AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU'NA BAŞVURUSU

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu ilişkileri 31 Temmuz 1959 yılında dönemin başbakanı Adnan Menderes'in topluluğa üyelik başvurusu sonucunda gerçekleşmiştir (Telli, 2015: 265). Türkiye'nin topluluğa başvurusunu destekleyecek durum ise Roma Antlaşması'nın 238. Maddesinde yer almaktadır. “238. Madde Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun üçüncü ülke ya da ülkeler grubu ile karşılıklı hak ve görevlere, ortak hareketlere ve özel işlem yöntemlerine dayalı ortaklık kuran antlaşmalar yapabileceğini öngörmektedir” (Kaya, 2013: 56). Türkiye bu madde doğrultusunda üyelik başvurusunu gerçekleştirmiştir. Türkiye ile birlikte Yunanistan da bu dönemde topluluğa üyelik başvurusunda bulunmuştur. Türkiye'nin topluluğa başvuru düşüncesine Yunanistan'ın durumu neden olmuştur. Buna en iyi örnek “Yunanistan kendisini boş bir havuza atsa bile onu yalnız bırakmaya gelmez” ifadelerini kullanan dönemin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu verilebilir (Karlık, 1996: 392). Türkiye'nin Yunanistan'ı yalnız bırakmaması ve birlikte topluluğa üye olmak istemesi Yunanistan'dan gelecek risklere karşı önlem almak istemesinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye, 1959 yılında komisyon ile Brüksel'de toplantı gerçekleştirmiştir. Bu toplantıda her iki taraf görüşlerini belirtmişlerdir. Türkiye, komisyona karşı ortaklığın Gümrük Birliği üzerinden sağlanmasını ifade etmiştir. Gümrük Birliği ilişkilerini ise en az 12 en çok ise 24 yıl arasında gerçekleşmesi, AET uzuvlarında temsil edilme fırsatı verilmesini ve 200 milyonluk yardım sağlanmasıyla ve bu ilişkinin ise tam üyelik ile sonuçlanmasını belirtmiştir. Komisyon ikinci görüşmede bu sürecin (24 yıl) çok uzun olduğunu ve bu sürecin kısaltılması gerektiğini belirtmiştir. Türkiye'nin AET'ye tam üye olma münasebetiyle bütünleşmenin “Gümrük Birliği” şeklinde olması gerektiğini ifade etmiştir (Çakmak, 2011: 104). Avrupa Ekonomik Topluluğu, Türkiye ile görüşmeler sağlarken Yunanistan'ın görüşmelere başlamak istemesini belirtmesi

üzerine topluluk her iki ülkenin de ortaklık başvurusunu birlikte değerlendirme kararı almıştır. Fakat Türkiye’de gerçekleşen 1960 darbesi bu ilişkilerin aksamına neden olmuştur.

1960 darbesiyle aksayan ilişkiler bir süre sonra tekrar başlamıştır. Türkiye, Yunanistan’ın aldığı tüm sorumlulukları alabileceğini belirtmiş ve topluluğa bir gümrük ortaklığı teklif etmiştir. Topluluk ise Türkiye’nin bu teklifini olumsuz yanıtlayarak Ekonomik İşbirliği’nin yeterli olduğunu belirtmiştir. Avrupalılar bu durumda darbe gerçekleştiren askeri yönetim ile ilişki kurmak istememişlerdir. Avrupalıların bu düşüncelerini daha olumsuz bir şekilde etkileyen bir diğer durum ise Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan’ın idamı olmuştur. Gerçekleşen bu olumsuz durumlar sonucunda dönemin Fransa Cumhurbaşkanı General Charles De Gaulle Türkiye ile ilişkilerini durdurulmasını istemiş ve bu istek üzerine topluluk Türkiye ile ilişkilerini askıya almıştır (Çakmak, 2011: 104). Askıya alınan ilişkiler 1962’ye kadar askıda devam etmiştir. Türkiye’nin önemli bir konuma sahip olmasından dolayı Avrupalı devletlerin ve Türkiye’nin ısrarı doğrultusunda ilişkiler yeniden başlamıştır. Topluluk ve Türkiye arasında yeniden başlayan ilişkiler Ankara Antlaşması’nın imzalanmasına doğru bir adım olarak öngörülmüştür.

2.1.1. Ankara Antlaşması (Hazırlık Dönemi)

Avrupa Topluluğu Bakanlar Konseyi, Türkiye’nin başvuru talebini kabul ederek üyelik şartlarının oluşumuna kadar geçerli olan bir ortaklık antlaşması imzalanması belirtilmiştir. Bunun üzerine Türkiye ve Topluluk arasında 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanıp 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Antlaşması imzalanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020). Ankara Antlaşması her iki yapı arasında hukuki bir belge niteliği taşımaktadır. Ayrıca bu belge Türkiye’ye bir üyelik statüsü kazandıracak, gelecek dönemlerde ise gelişmelere bağlı ilişkiler değerlendirilecektir. Bu doğrultuda Ankara Antlaşması’nın maddelerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu maddeler:

1. “Türk halkı ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında sıkı bağların kurulması ve bu bağların kuvvetlendirilmesi gerektiği”

2. “Türkiye ve Avrupa Ekonomik Topluluğu’ndaki yaşama şartlarının, hızlandırılmış bir ekonomi ilerleyişi ve uyumlu bir alışveriş genişlemesi ile devamlı

olarak iyileşmesini, böylece Türkiye ekonomisi ile Topluluk üyesi devletlerin ekonomileri arasındaki arayı azaltmayı sağlamak”

3. “Türk ekonomisinin kalkınmasının ortaya koyduğu özel sorunları ve belli bir sürede Türkiye’ye bir ekonomik yardım yapılması gerekliliği”

4. “Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun vereceği destek sonucunda Türk halkının yaşam seviyesinin iyileşmesi ile ileride Türkiye’nin katılımını kolaylaştırmak”

5. “Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran Antlaşma’nın esinlendiği ülküyü birlikte izleyerek, barış ve hürriyet güvencesini pekiştirmek olarak belirlenmiştir” (TBMM, 1963).

Ankara Antlaşması hem Avrupa hem de Türkiye için bu maddeler noktasından önem arz etmektedir. Belirlenen üç dönem içerisinde çeşitli girişimler söz konusu olmuş ve bu doğrultuda hareket edilmesi, Türkiye için üyelik ile sonuçlanabilir. Bu ifadeleri destekler nitelikte Ankara Antlaşması’nın 28. Maddesi gösterilmektedir. “Anlaşmanın işleyişi, Topluluğu kuran antlaşmadan doğan yükümlerin tümünün, Türkiye’ce üstlenebileceğini gösterdiğinde, aktif taraflar, Türkiye’nin Topluluğa katılması olanağını inceler” şeklinde belirtilmektedir (Bilici, 2013: 79).

Türkiye’nin Avrupa Ekonomik Topluluğu ile bütünleşmesini sağlamak için süreç; hazırlık, geçiş ve son olmak üzere üç döneme ayrılmıştır. Hazırlık dönemi 1 Aralık 1964 tarihinde başlamıştır. Bu dönemde tek taraflı bir hareket söz konusu olmaktadır. Yani Türkiye hazırlık döneminde herhangi bir yükümlülük almamıştır. Her iki taraf arasında ortaklık ilişkisinin devam etmesi için bazı kurumlar oluşmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020). Hazırlık döneminde Türkiye ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ilişkilerinin gelişmesi öngörülmektedir. Dolayısıyla Türkiye, ekonomisinin gelişmesi noktasında, Türkiye’ye ekonomik yardım verilmesi kabul edilmiştir.(Telli, 2015: 270). Belirlenen bu maddelerden sonra Katma Protokol’e doğru bir adım söz konusu olmaktadır.

2.1.2. Katma Protokol (Geçiş Dönemi)

Katma Protokol, 1 Ocak 1973 tarihinde başlamış ve 31 Aralık 1995’e kadar devam etmiştir. Hazırlık döneminin aksine her iki tarafta karşılıklı sorumluluklar almaktadır. Bu sorumluluklar bağlamında Katma Protokol’ün kapsama alanı: “Malların Serbest Dolaşımı, Kişilerin ve Hizmetlerin Serbest Dolaşımı ve Ekonomi Politikalarının Yaklaştırılması” şeklinde belirtilmektedir (Çakmak, 2011: 108). Katma Protokol ile

Ortaklık Konseyi Türkiye'nin ekonomik vaziyetini dikkate alarak; geçiş döneminin gerçekleşme koşulları, usulleri, sıra ve takvimleri ile kararlarını belirleyeceğini öngörmüştür (Karluk, 1996: 407). Katma Protokol'ün özellikleri ise üç başlık olarak özetlenmektedir:

1. "Sözleşme taraflar arasındaki karşılıklı ve dengeli sorumluluklar ilişkisinde temel olacaktır".

2. "Türkiye ve Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında gittikçe bir gümrük birliği anlaşması oluşacaktır".

3. "Ortaklığın iyi işlemesi amacıyla tarafların, ekonomik politikalarının yakınlaştırılması ve ortak faaliyetlerin geliştirilmesi sağlanacaktır" (Karluk, 1996: 480).

Her iki tarafın da belirlenen maddelere uygun bir şekilde hareket etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde hem Türkiye'nin hem de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 1959 yılından 1973 yılına kadar yaptıkları görüşmelerin olumsuz bir şekilde etkilenmesine neden olacaktır.

Hazırlık ve geçiş dönemi belirli doğrultuda gerçekleşirken bu iki dönemden sonra son döneme geçileceği beklenmektedir. Fakat Türkiye'nin 1970 ve 1980 yılları arasında ekonomik ve siyasi konularda sıkıntılar yaşaması son döneme geçilmesini ve iki yapı arasında ilişkilerin devam etmesini aksatmıştır.

Türkiye, 1970 yıllarında başlayan ve 1980'lerde ise doruk noktaya ulaşan bir kargaşa tecrübe etmektedir. Dolayısıyla siyasi bir düzensizlik söz konusu olmuş ve siyasi düzen işlevini yerine getiremez bir hal almış durumdadır. Bu düzensizlikten dolayı Türk Silahlı Kuvvetleri darbe gerçekleştirmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yaptığı darbeyi Avrupa Ekonomik Topluluğu, "insan haklarının, demokrasinin, hak ve özgürlüklerin halka geri verilmesi olarak düşünmüştür. Fakat askere belli bir süre tanınmıştır." Türkiye'de gerçekleşen darbe sonucunda Fransa ve Danimarka, Türkiye ile ilişkilerin tıpkı Yunanistan'a uygulandığı gibi iptal edilmesini isterken, İngiltere ve Almanya Türkiye'de meydana gelen darbenin farklı olduğunu belirtmişlerdir (Kaya, 2013: 74). İngiltere ve Almanya'nın Türkiye hakkındaki bu söylemlerine karşı yine de Avrupa Komisyon'unda ilişkilerin askıya alınması noktasında mutabık olunmuştur.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun aldığı bu olumsuz karar karşısında Türkiye üyelik için geri adım atmayarak çabalarına devam etmiştir. Fakat Askeri yönetimin siyasileri tutuklaması ve idamlar gerçekleştirilmesi tekrar olumsuz bir havanın

oluşmasına neden olmuştur. 1981 yılında bu olumsuz durumların yaşanması 1982’de anayasa oluşturulmasına neden olmuştur. 1983 yılında ise seçimler yapılmış ve bu seçimler askeri yönetime son vermiştir (Kaya, 2013: 76). 1983 yılında yapılan seçimler sonucunda hükümetin başına geçen Özal, ekonomiyi dışarı açmış, liberalleşme politikalarına yönelmiştir. Her ne kadar Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun istediği anlamda insan hakları ve demokratikleşme konuları sağlanmamış olsa da 1987 yılında AİHM’e başvuru hakkının tanınması Türk hükümetinin “14 Nisan 1987 tarihinde Roma Anlaşması’nın 237. maddesi” çerçevesinde topluluğa tam üyelik için başvuruda bulunmasına olumlu bir şekilde yansımıştır (Çalış ve Çakır, 2018: 439).

Türkiye, Ankara Antlaşması’nda ifade edilen dönemleri beklemeden geçiş döneminde tam üyelik için başvuru yapmıştır. Ancak Avrupa Ekonomik Topluluğu 14 Nisan 1987’de tam üyelik için yapılan başvuruya karşılık 18 Mart 1989 tarihinde olumsuz bir cevap vermiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020; Bilici, 2004: 83). Avrupa Ekonomik Topluluğu bu olumsuz kararı ise kendi içyapısındaki durumunu değerlendirmesi sonucunda verdiğini belirtmiştir. Türkiye’nin, Topluluğa katılma noktasında yeterli olduğunu belirtmekle birlikte, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesini ifade etmiştir. Dolayısıyla üyelik görüşmeleri için bir tarih belirlenmemiş ve ilişkilerin Ortaklık Anlaşması kapsamında geliştirilmesi önerilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020).

2.1.3. Gümrük Birliği (Son Dönem)

Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun bu kararı Türkiye tarafından olumlu karşılanmış ve “Gümrük Birliği’nin Katma Protokol’de öngördüğü biçimde 1995 yılında tamamlanması için gerekli hazırlıklara başlanmıştır”. 5 Mart 1995 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar doğrultusunda 1 Ocak 1996 tarihinde iki yapı arasındaki Gümrük Birliği yürürlüğe girmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020). Dolayısıyla Türkiye ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ilişkileri noktasında son döneme geçilmiştir. Gümrük Birliği, Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında çok önemli bir ilişki olarak değerlendirilmektedir. Çünkü iki yapı arasındaki ilişkiyi farklı bir boyuta taşımıştır.

2.2. HELSINKİ ZIRVESİ

Helsinki Zirvesi, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinde bir dönüm noktası olarak görülmektedir. İki yapı arasında geline bu nokta Türkiye için aday ülke olma

konusunda önem arz etmektedir. Bu zirvede Türkiye için önemli olan istekler dönemin Başbakanı Bülent Ecevit tarafından ifade edilmiştir. Bu bağlamda Helsinki Zirvesi, Türkiye'nin yıllardır verdiği mücadelenin olumlu bir sonucu olarak görülmektedir.

10-11 Aralık 1999 tarihinde gerçekleşen Helsinki Zirvesi, Türkiye'nin diğer aday ülkelerle eşit bir konumda olacağını belirterek, Türkiye'yi oy birliği ile aday ülke olarak kabul etmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020; Çakmak, 2011: 136). Türkiye'nin bu adaylık süreci olumlu bir şekilde karşılanırken aynı zamanda olumsuz bir şekilde karşılanacak bazı ibareler de yer almaktadır. Yani Türkiye'nin tam üyeliği bazı özel şartlara bağlanmıştır. Bu özel şartlar Yunanistan ile Ege (sınır) ve Kıbrıs sorunlarını barışçıl bir şekilde çözülmesi noktasında olduğu belirtilmektedir (Bilici, 2004: 84). Avrupa Birliği bu noktada Türkiye'nin tam üye olması için bu koşulları sağlamasını istemektedir. Avrupa Birliği, Helsinki Zirvesi ve daha önceki görüşme ve antlaşmalar kısmında Türkiye'nin AB'nin istediklerini yapması koşulunda bir ilişki sürmek istediğini göstermektedir. Birlik tarafından istenilen bu şeyler hem olumlu hem de olumsuz bir durumu yansıtmaktadır. Çünkü bazı ifadeleri Türkiye'nin kendi içyapısını ilgilendiren konular olmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği'nin açık bir şekilde ne istediğini belirtmesi gerekmektedir.

2.2.1. Helsinki Zirvesi Sonrası

Helsinki Zirvesi'nde diğer aday ülkelere hazırlandığı gibi Türkiye içinde Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanması kararı alınmıştır. Helsinki Zirve sonrası ise Türkiye için hazırlanan ilk Katılım Ortaklığı Belgesi 8 Mart 2011 tarihinde konsey tarafından onaylandı. "Katılım Ortaklığı Belgesi Avrupa Birliği tarafından, 2003, 2005, 2006 ve 2008 yıllarında tekrar gözden geçirilmiştir. Ulusal Program ise, 2003, 2005 ve 2008 yıllarında güncelleştirilmiştir" (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020). Katılım Ortaklığı Belgesi'nden sonra 2002 yılında Avrupa Birliği Konsey Zirve toplantısı gerçekleştirilmiştir. Bu zirvede eğer Türkiye Kopenhag Kriterlerini yerine getirdiyse 2004 yılında gerçekleştirilecek Konsey toplantısında görüşmelere başlanılacağı belirtilmiştir. 6 Mart 2004 tarihinde Türkiye'nin belirtilen kriterleri yerine getirdiği belirtilerek görüşmelere başlanması konusunda öneride bulunulmuştur (Kaya, 2013: 91-92). 17 Aralık 2004 tarihinde Brüksel Zirvesi'nde Türkiye'nin siyasi kriterleri sağladığı ifade edilerek, Avrupa Birliği hem kendisi hem de Türkiye için önemli bir karar almıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2020, Çakmak, 2011:

147). Bu önemli karar sonucunda 3 Ekim 2005 tarihinde görüşmelere başlanılacağı belirtilmiştir.

3 Ekim 2005 tarihinde başlayan Türkiye ve Avrupa Birliği müzakereleri, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sürecinin de başlamış olduğunu göstermektedir (Soytürk, 2012: 382). Müzakereler için Avrupa Komisyon'u üç başlıktan oluşan önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler:

1.“Türkiye ile olan münasebetler görüşmelerle birlikte daha yoğunlaştırılacak reform sürecine olumlu katkılarda bulunulması sağlanacak”

2.“Türkiye'nin üyeliği ile birlikte oluşacak olan yeni yükümlülüklerin çözümünde yardımcı olunması sağlanacak”

3.“Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki kültürel diyaloga katkıda bulunması sağlanacak” şeklinde ifade edilmektedir (Soytürk, 2012: 382).

Türkiye ve Avrupa Birliği arasında bu maddelerin ifade edilmesinden sonra Türkiye'nin Avrupa Birliği yolunda ilerlemesi daha çok yoğunlaşmıştır. 1959 yılından beri girift durumlar bugün hala devam etmektedir. Bu girift durumların söz konusu olması Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin tam üyeliği hakkında net fikirlere sahip olmamasından kaynaklanmaktadır. Yani Avrupa Birliği ne Türkiye'den vazgeçmekte ne de Türkiye'nin Avrupa Birliği'nde net bir yerinin olup olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla net olmayan tavırlar bir belirsizliğe ve ne olduğu belirli olmayan bir duruma neden olmaktadır. Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkilerinin daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin lehindeki ve aleyhindeki söylemlerine bakmak gerekmektedir. Aynı zamanda Türkiye'nin bu süreç içerisindeki siyasi, ekonomik ve toplumsal konumuna da bakmak gerekmektedir. Ancak karşılıklı bir şekilde sürecin ifade edilmesi konun daha iyi anlaşılmasına neden olabilir. Dolayısıyla sonraki kısımda Türkiye-AB ilişkileri karşılıklı bir çerçeve içerisinde sunulmaya çalışılacaktır.

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN TÜRKİYE'NİN LEHİNDEKİ VE ALEYHİNDEKİ SÖYLEMLERİ

Avrupa; çağdaşlığın, demokrasinin, insan haklarının ve refahın temsilcisi olarak ifade edilmektedir. Ayrıca Avrupa istenilen, bilinen ve dâhil olunmak istenen bir yer olarak bilinmektedir. Dolayısıyla Avrupa'nın kurduğu bazı yapılara ya da benimsediği bazı görüşlere birçok ülke dâhil olmak istemektedir. Avrupa'nın kurduğu en iyi yapı

bugün AB olarak bilinmektedir. Çünkü AB, Avrupa'nın hayalini kurduğu ve düşüncesini temellendirmek ve gerçekleştirmek için adımlar attığı bir yapıdır. Bu doğrultuda AB'ye Türkiye'de üye olmak istemektedir. Türkiye'nin AB'ye üye olmak istemesinin nedeni daha önce ifade edildiği özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Türkiye ve AB ilişkileri bu noktada başlamaktadır.

Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri, Türkiye'nin 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye olmak istemesiyle birlikte başlamaktadır. Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğuna tam üye olmak istemesine yönelik bazı nedenler belirtilmiştir. En bilindik nedenlerden bir tanesi Yunanistan'ın topluluğa üye olmak istemesi olarak bilinmektedir. Yunanistan'ı yalnız bırakmamak ve Türkiye'ye karşı oluşacak olumsuz durumları engellemek için tam üye olunmak istenmiştir. Yunanistan faktörüne ek olarak Türkiye'nin Avrupa'da yer edinmek ya da çağdaş seviyeye ulaşmak istemesi gibi nedenleri de belirtmek gerekmektedir.

Türkiye istediği seviye ulaşmak için siyasi, ekonomik, hukuki ve toplumsal olarak ciddi adımlar atmaktadır. Fakat Avrupa Birliği Türkiye'nin bu gelişmesini net bir şekilde olumlu veya olumsuz karşılamayarak kararsız bir tavır takınmaktadır. Bu belirsizlikten dolayı Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olma hayali 1959 yılından 2021 yılına kadar hala devam etmektedir. Çalışma içerisinde bu belirsiz durum Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin lehindeki ve aleyhindeki söylemleri bağlamında ifade edilmektedir. Avrupa Birliği'nin söylemleri ifade edilirken Türkiye'nin siyasi, ekonomik, hukuki ve toplumsal alandaki konumu da karşılaştırmalı bir şekilde belirtilmektedir. Bu doğrultuda Avrupa Birliği'nin söylemlerine ve Türkiye'nin konumuna 1990'lı yıllardan sonra bakılacaktır. Çünkü Türkiye'nin aday ülke olarak kabul edilmesi 1990'lı yıllardan sonra gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin lehindeki ve aleyhindeki söylemleri 1990-2000 ve 2002 sonrası şeklinde yıllara ayrılarak belirtilmektedir.

3.1. 1990-2001: UMUDUN UMUTSUZLUĞU

Türkiye ve AB, 1959 yılından 2021 yılına kadar düzenli bir ilişki kuramamıştır. İki yapı arasında kurulamayan bu ilişki, çeşitli olumsuzluklara neden olmuştur. 1990'lı yıllardan sonra özellikle Helsinki Zirvesiyle birlikte Türkiye'nin aday ülke olarak kabul edilmesi iki yapı arasında ilişkilerin farklı bir boyut kazanmasına neden olmuştur. 1990'lı yıllar Avrupa'da önemli dönüşümlerin ve genişlemenin tarihi olarak

bilinmektedir. Avrupa Topluluğu daha sonra Avrupa Birliği olarak ekonomik ve siyasi genişlemeleri gerçekleştirmiştir. Bu dönemde Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri'nin birliğe üye olması genişleme sürecini takip etmiştir (Soyaltın Colella, 2020: 27). Avrupa Birliği bu genişleme süreciyle ilgilenirken aynı zamanda Türkiye ile olan münasebetinin de sonlanmamasını istemiştir. Bu doğrultuda Türkiye için bir rapor hazırlayan Matus Türkiye ile ilişkilerini şu şekilde ifade etmiştir: “Türkiye ile gümrük birliğinin gerçekleştirilmesi, siyasal işbirliğinin geliştirilmesi ve ortaklığın güçlendirilmesi gerekmektedir”. Bu olumlu ifadenin aksine tam üyelik için herhangi bir şey ifade edilmemiştir. (Çakmak, 2011: 124). Türkiye’de ise daha önceki hükümetlerde olduğu gibi 9 Kasım 1989 tarihinde Cumhurbaşkanı olan Turgut Özal ve hükümeti de Topluluğa tam üye olmak için önem vermeye devam etmiştir. Fakat 90’lı yıllar Türkiye’de siyasi olarak olumsuz bir durumu ifade etmektedir. Bu olumsuzluk 1991’de kurulan koalisyon ile sonuçlanmış ve Türkiye’de koalisyon hükümetleri dönemi bu şekilde başlamıştır. DYP ve SHP bu dönemde koalisyon kurmuş ve Süleyman Demirel tam üyelik hedefini aksatmadan devam ettirmiştir. Türkiye’nin kendi içerisinde yaşadığı siyasi krizler hedefleri doğrultusunda ilerlemesine engel olmamıştır. Dolayısıyla belirlenen hedefler doğrultusunda hareket etmek 9 Kasım 1992 tarihinde Ortak Komite Toplantısında olumlu bir şekilde yansımıştır. Ortak Komite Toplantısında gümrük birliğine geçilmiştir. Bu toplantıda bazı konular bağlamında görüşülmüştür. Bu konulardan bazıları:

1. Malların ve işçilerin özgür dolaşımı
2. İşlenmiş tarım ürünlerinin bağlı olacağı düzen
3. Ortak gümrük tarifesine ve ortak ticaret politikasına uyum
4. “Gümrük Birliği’nin düzenli bir şekilde devam etmesi için gerekli ölçüde mevzuatın yakınlaştırılması”
5. “Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ürünlerinin bağlı olacağı düzen ve Gümrük Birliği’nin yürürlüğe girme tarihi” (Çakmak, 2011: 127) şeklinde belirtilmektedir.

Belirtilen bu ifadelerden sonra Avrupa Birliği’nin Türkiye’ye karşı söylemlerine ve yaklaşımlarına 1994 Korfu Zirvesi, 1994 Essen Zirvesi, 1995 Cannes Zirvesi ve 1995 yılında gerçekleşen Madrid Zirvesi’ne kadar birlikte bakmak gerekmektedir. Avrupa Birliği bu zirveler içerisinde detaylı bir şekilde memnuniyetini Madrid Zirvesi’nin

ardından ortak bildiride belirtmiştir. Bu yayınlanan bildiride Avrupa Birliği Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesini, Türkiye ile ilişkilerinin yoğunlaşmasına önem verdiğini, Gümrük Birliği'nin Türkiye'ye ekonomik, siyasi ve güvenlik ilişkilerinin güçlenmesine neden olacağını belirtmiştir (Kaya, 2013: 84). Bu zirveler de Türkiye'ye karşı uygulanan politikaların tamamı Avrupa Birliği'nin istediği şekilde belirlenmiştir. Avrupa Birliği'nin bu ifadeleri doğrultusunda Gümrük Birliği Antlaşması onaylanmıştır. Çakmak (2011: 129) Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin değil Avrupa Birliği'nin istediği bir şey olduğunu belirtmektedir. Gümrük Birliği'nin ise sanayi ürünlerini kapsadığı için Avrupa Birliği'nin çıkarına uygun olduğunu ifade etmektedir.

1994 yılında gerçekleştirilen Korfu Zirvesi'nde alınan bir kararla bundan sonraki genişlemede Kıbrıs'ın yer alacağını belirtmesi, 1987 yılından beri bekleyen Türkiye için yine olumsuz bir durum olarak algılanmaktaydı. Avrupa Birliği, Türkiye'yi tam üye olarak kabul etmeye sıcak bakmazken bir de Türkiye'nin nüfuz alanının dışına tam çıkmasını da istememektedir (Karluk, 1996: 504). Avrupa Birliği bu bağlamda Türkiye'ye karşı daha önceki yıllarda olduğu gibi kararsız bir şekilde yaklaşmaktadır. Bu durum Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne ne üye olacağını ne de olmayacağını belirtmektedir.

Karluk (1996: 504) sosyal, siyasi ve ekonomik faktörlerin yanında net bir şekilde belirtilmeyen dini faktörün de Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi tam üye olarak kabul etmemesinin nedeni olarak görmektedir. Örneğin, Almanya'da iktidarda bulunan Hıristiyan Demokrat Partileri Meclis Grubu Başkanı Wolfgang Schaeuble iş adamlarıyla yaptığı konuşmada din faktörünün etkin olduğunu bu sözleriyle kanıtlamaktadır.

“Türkiye'ye kesinlikle Avrupa Birliği üyesi olamayacağı söylenmelidir. Böylece Türkiye'ye iyilik yapmış oluruz. Türkiye'nin köktenci olmayan politikalarını destekleyelim. Avrupa'nın birleşmesinden doğan ekonomik avantajlardan Türkiye'nin yararlandırılmasına taraftarım. Türkiye'nin Avrupa Konseyi üyeliğini de memnuniyetle karşılıyorum. Fakat Avrupa Birliği adayları olarak sadece Avrupa-Hıristiyan geleneğine sahip ülkeler söz konusu olabilir. Müslüman Türkiye ve Asyalı Rusya, Avrupa Birliği üyesi olamaz” (Karluk, 1996: 504) şeklinde bir ifadede bulunması sosyal, siyasi ve ekonomik faktörler kadar dini faktörün de bundan sonraki süreçlerde engel olacağı somut bir şekilde görülmektedir. Ayrıca Türkiye, Hıristiyan olmadığı için yine Avrupa Birliği'ne tam üye olamamaktadır. Bu durum Avrupa'nın Hıristiyan olmasından dolayı

kendilerini ayrıcalıklı olarak görmelerini sağlamaktadır. Avrupa'nın Hıristiyan geleneğine sahip olması kültürel olarak kendisini Müslüman olan Türkiye'den ayrıcalıklı olarak görmesine neden olmakta ve her koşulda Hıristiyan geleneğine sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Schaeuble, 1995 Davos toplantısında fikirlerini daha açık bir şekilde ifade etmiştir.

“Avrupa Birliği'nin sınırları Avrupa'nın coğrafi sınırlarında biter. Türkiye bu yüzden Avrupa Birliği'ne üye olamaz. Avrupa Birliği'ndeki bütün devletler, Türkiye'ye Avrupa Birliği'ne üye olmasını istediklerini söylüyor ve ikiyüzlü davranıyorlar. Ben Türkiye'nin bir dostuyum ve bu ikiyüzlü politikalardan artık vazgeçilmesi gerektiğine inanıyorum. Türkiye'ye dürüst davranalım, Avrupa Birliği sulandırılarak bir serbest ticaret bölgesi haline getirilemez. Türkiye, Avrupalı bir ülke değildir. Türkiye nasıl olsa Avrupa Birliği'ne kabul edilmeyecek, o halde Türkiye'ye karşı dürüst davranalım ve ikiyüzlü politikalardan vazgeçelim” (Karluk, 1996: 504). Schaeuble'nin bu ifadelerini Avrupa Birliği'nin dış sesi olarak kabul edebiliriz. Türkiye'nin aleyhindeki söylemler yukarıda da ifade edildiği gibi tek bir boyuttan değerlendirilmemektedir.

1996 yılına gelindiğinde ise Türkiye ile Yunanistan arasında Kardak Kayalıkları Krizi yaşanmıştır. 25 Aralık 1995 tarihinde “Figen Akad” isimli bir Türk ticaret gemisinin Kardak Kayalıklarına oturmasıyla bu kriz başlamıştır (Ateş, 2019: 28). Kardak Kayalıkları Krizi uzun bir süre tartışmalara neden olmuştur. Yunanistan'ın kayalıkların kendisine ait olduğunu ifade ederken Türkiye Kardak kayalıklarının kendisine ait olduğunu belirtmiştir. Dönemin başbakanı Tansu Çiller Yunanistan'ın açtığı bayrağa karşılık “o bayrak inecek, o asker gidecek diyerek” Türk silahlı kuvvetlerinin savaşa hazır olduğunu böylece belirtmiştir (Vikipedi, 2021). Türkiye ve Yunanistan arasında bu gerginliğin yaşanması Yunanistan'ın bu sorunu Avrupa Birliği'ne taşımaya neden olmuştur. Avrupa Birliği üyesi olan Yunanistan bu durumu kendi lehine çevirmiş ve konsey, Kardak krizini Türkiye'nin çıkardığını belirterek “Lahey Adalet Divanı'na” gitmesi gerektiği kararını vermiştir. Yunanistan bu karara dayanarak, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütün ilişkilerini dondurmıştır (Ateş, 2019: 30). Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı bu şekilde bir karar alması Avrupa Birliği içerisinde artık sabit bir hale gelmeye başlamıştır. Avrupa Birliği'nin tüm kurumları Türkiye ile bundan sonraki ilişkilerinde Yunanistan'ın itiraz edeceğini bildiği için Türkiye'den gelen talepleri reddetmiştir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan bu olumsuz ilişkisiyle birlikte bir de 28 Şubat darbesi gerçekleşmiştir. Aralık 1995'de Refah Partisi'nin çoğunlukta oy alması ile birlikte hükümeti kurma görevi Necmettin Erbakan'a verilmiştir. 28 Haziran 1996'da Erbakan'ın Başbakanlığında Tansu Çiller ile bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. Erbakan'ın bu süreç içerisinde Mısır, Libya ve Nijerya gibi ülkelere ziyarette bulunması ve 11 Ocak 1997'de tarikat liderlerine ve şeyhlere resmi konutunda yemek vermesiyle birlikte Türkiye'de çalkantılı bir dönem daha başlamıştır (Euronews, 2021). Erbakan'ın yaptığı bu görüşmeler ve toplantılar Milli Güvenlik Kurulunda olumsuz bir şekilde karşılanmıştır. Milli Güvenlik Kurulu toplantısında “irticanın” da devlete terör kadar zararlı olduğunu ve laikliğin ise Türkiye'de demokrasi ve hukukun güvencesi olduğu belirtilmiştir (Ateş, 2019: 31). Erbakan'ın bu şekilde olumsuz karşılanması Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkisinin son bulacağına yönelik söylentilere de neden olmuştur. Fakat Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkisi beklenildiği gibi gerçekleşmemiştir. Necmettin Erbakan İslam Ülkeleriyle bir birlik kurma noktasında hareket ederken Tansu Çiller ise Batı ülkeleri ile ilişkileri devam ettirmiştir.

29 Ocak 1997 tarihinde Roma'da Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya'nın gerçekleştirdiği toplantıda Tansu Çiller, Gümrük Birliği gerçekleştiğine göre artık Türkiye'ye tam üyelik için bir tarih verilmesini istemiştir. Avrupa Birliği ise Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ni sağlaması gerektiğini ve Birliğin ilk hedefinin Doğu Bloğu olduğunu belirtmesiyle olumsuz bir cevap vermiştir (Ateş, 2019: 33). Avrupa Birliği'nin verdiği bu olumsuz cevap 4 Mart 1997'de daha sert bir dil ile yeniden ifade edilmiştir. 4 Mart 1997 tarihinde Brüksel'de Almanya, Fransa, İtalya, İspanya, Belçika ve Lüksemburg Hıristiyan Demokrat partileri bir zirve gerçekleştirdi. Bu zirvede Belçika Başbakanı Martens;“Kurmaya çalıştığımız Avrupa uygarlığında Türkiye'nin yeri yoktur” şeklinde bir ifadeyle bulunarak Avrupa'da Türkiye ile ilgili büyük bir tartışma başlatmıştır (Çakmak, 2011: 133). Martens'in bu ifadesi büyük tartışmalara neden olurken, Türkiye'nin yine gerekli şartları sağlamadığı belirtilmiştir. Dolayısıyla Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ni sağlaması gerektiği tekrar ifade edilmiştir.

Mart 1997 tarihinde Türkiye'nin aleyhindeki başka bir söylem ise Alman Şansölyesi Helmut Kohl, İspanya Başbakanı Jose Maria Aznar ve İtalya Başbakanı Romano Prodi'nin katıldığı bir toplantıda ifade edilmiştir.“ Türkiye'nin farklı bir medeniyeti temsil ettiği için Avrupa Birliği içerisinde yerinin olmadığını belirtmişlerdir” (Özdağ, 2002: 15). Türkiye'nin aleyhindeki bu söylemler her toplantıda

farklı bir şekilde ifade edilmektedir. Her toplantıda farklı bir şekilde Türkiye'nin tam üye olarak kabul edilmemesi ilişkilerin düzenli bir hal almasına engel olmaktadır.

1997 yılında Lüksemburg Zirvesi'nde, Avrupa Birliği daha önce Amsterdam Zirvesi sonrası Avrupa Birliği'nin genişleme politikasına bağlı olarak Gündem 2000 metninde ifade edilen on bir ülke aday olarak açıklamıştır. Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'nin dışında gerçekleşen durumlar olduğundan dolayı dönemin hükümeti Avrupa Birliği ile siyasi konuları görüşmeme, "Ankara Antlaşması, Katma Protokol ve Gümrük Birliği" hükümleri bağlamında ilişkileri devam ettirme kararı almıştır (Kaya, 2013: 84). Türkiye'nin bu genişleme sürecine dâhil edilmemesiyle birlikte bir de "Gündem 2000" belgesinde komisyon, Türkiye'nin siyasi şartları ile ilgili bazı değerlendirmelerde bulunmuştur.

"Türkiye, çok partili demokratik seçimlerden gelen bir hükümete, parlamentoya ve topluluk müktesebatıyla uyumlu mevzuat hazırlama ve uygulama yeteneği olan bir idareye sahiptir. İyileştirme ihtiyacının politik düzeyde kabul görmesine ve son bazı yasal değişikliklere rağmen, Türkiye'nin kişi haklarını ve ifade özgürlüğünü destekleme konusundaki sicili, Avrupa Birliği'ndeki standartların bir hayli gerisindedir. Güneydoğudaki terörizm ile mücadele ederken, Türkiye, itidal sergilemeli, hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına saygı göstermek için daha fazla çaba harcamalı ve askeri değil sivil çözüm bulmalıdır. Devam eden işkence, kaybolma ve yargısız infaz olayları, hükümetin bu tür şeylere son vermeye kararlı olduğunun resmi ağızlardan defalarca beyan edilmesine rağmen, resmi makamların, güvenlik kuvvetlerinin faaliyetlerini izleme ve kontrol etme yeteneğinin sorgulanmasına neden olmaktadır" (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 1998: 7). Türkiye bu açıklamalarla birlikte yine istediği tam üyeliği elde edememiştir. Avrupa Birliği'nin her yıl ya da yıl içerisinde yaptığı müzakerelerde Türkiye'nin hem lehine hem de aleyhine söylemlerde bulunmaktadır. Bu iki zıt söylem iki yapı arasındaki ilişkilerin inişli-çıkışlı olmasına neden olmaktadır.

3.2. AVRUPA BİRLİĞİ VE YENİ YABANCI

Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye için alınan olumsuz karardan sonra 12.03.1998'de Türkiye, Avrupa Konferansı'na İngiltere tarafından davet edilmiştir. Türkiye ise konferansa katılmak için Lüksemburg Zirvesi'nde alınan karara kendisi için yeterli bir içerik hazırlanması halinde katılacağını ifade etmiştir. 15-16.06.1998

tarihlerinde gerçekleştirilen Cardiff Zirvesi sonuç bildirgesinde ise Türkiye için “üyelik ehil” ifadesi yerine “üye adayı” ifadesi kullanılmıştır (Reçber, 2004: 67). Avrupa Birliği Türkiye için ifadelerini değiştirmiş olsa da yine de Türkiye’yi tam üye olarak kabul etmemiştir. Bu tam üye olarak kabul edilmeyiş durumu, Türkiye Cumhuriyeti için yine olumsuzlukla sonuçlanmıştır. Her ne kadar Avrupa Birliği’nin aldığı bu karar Lüksemburg Zirvesi’ndeki Türkiye’nin aleyhindeki kararı yumuşatıcı bir karar olarak görünmüş olsa da, sonuç değişmediği için Türkiye açısından olumlu bir şekilde karşılanmamıştır.

Türkiye’nin lehindeki ve aleyhindeki ifade edilen bu söylemler gün geçtikçe daha kararsız bir hal almaya başlamıştır. Avrupa Birliği, her zirvede Türkiye’nin ne tam üye olarak kabul edileceğini ne de kabul edilmeyeceğini belirtmektedir. AB’nin bu noktada Türkiye’ye karşı kararsız davranması aslında yabancı olmanın verdiği durumdan kaynaklanmaktadır. Çünkü yabancıyı ne dost ne de düşman kategorisine yerleştirebiliyoruz ya da her ikisi olarak algılıyoruz. Dolayısıyla biz yabancının gerçekte ne olduğunu bilmiyoruz (Bauman, 2017: 83). Yabancının ne olduğunu bilmemek yabancı hakkında kararsız kalınmasına neden olmaktadır. Yabancıya yönelik kararsız davranılması, istenilmemesi veya her şeyin kötüsünün yabancıya atf edilmesi bu durumları ortadan kaldırmayacaktır. Yabancı bu olumsuzlukların ortadan kalkması için mücadele etmektedir. Ancak Yabancının kendisine yönelik etiketten kurtulması olumsuz bir durum olarak karşılanmaktadır. Yabancının biz ya da dost grubuna dâhil olabilmesi için yaptığı her eylemin ev sahibi tarafından gülünç bir durum olarak (Başer, 2011:110) karşılanması olumsuz söylemlerin hiç birinin olumlu bir söyleme dönüşmeyecektir. Bunlara istinaden diyebiliriz ki Türkiye ne istenilmekte ne de istenilmemektedir. Avrupa Birliği’nin Türkiye hakkındaki bu belirsiz durumu iki yapı arasındaki ilişkinin akışkan olmasına neden olmaktadır. İki yapı arasındaki ilişkinin akışkan olması belirli bir sonuca varılmadığını, ilişkilerin kesinleşmediğini göstermektedir. Bu akışkan ilişki Türkiye açısından olumsuz durumlar doğurmaktadır. Çünkü AB, Türkiye ile ilişkisini istediği şekilde yönlendirmekte ve ilişkilerinin netleşmesine engel olmaktadır.

Bu ifadelerden sonra Türkiye, artık Avrupa Birliği ile ilişkilerinin tam üye olarak sonuçlanmasını istemiştir. Örneğin 3-4 Haziran 1999 tarihinde gerçekleşecek olan Köln Zirvesi’nde Türkiye’nin adaylığı ile ilgili karar çıkmasını, Bülent Ecevit Almanya Başbakanı Schröder’e gizli bir mektup yazarak belirtmiştir. Ecevit bu

mektupta ülkenin güneydoğusu dâhil olmak üzere, demokratik ve sosyal yenilikleri gerçekleştireceklerini belirtmiştir. Ecevit'in bu mektubuna karşılık Almanya Başbakanı Türkiye ile ilişkilerin yakınlaşmasını belirtirken, Türkiye'nin yaptığı reformlar olumlu bir şekilde karşılanarak, Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'yi tam üye yapmak için çaba harcanacağı da belirtilmiştir (Ateş, 2019: 40-41). Türkiye'nin adaylığı için çaba harcanacağı belirtilmiş olsa da yabancıların unutmaması gereken şey kendisinin kabul edileceği ve eşit davranılması sadece bir umut olarak verilmektedir. Çünkü yabancı umut verilerek ve kendisine yönelik kararsız davranılarak kontrol edilebilir. Ancak yabancıya yönelik umut verici bir yaklaşım asla gerçekleşmeyecektir. Ayrıca yabancı kabul edilmeyecektir. Yunanistan, İsveç ve İtalya'nın bu ifadelerle karşı çıkmasıyla birlikte, Türkiye'ye karşı herhangi ilerleme kaydedilmemiştir (Kaya, 2013: 85). Türkiye'nin her defasında istediğini alamaması aslında bundan sonraki süreçlerde de pek değişmeyeceğini göstermektedir. Çünkü yabancı olarak görülen ve yabancı olduğuna inanılan Türkiye, Avrupa Birliği içerisinde büyük bir risk olarak görülmektedir. Türkiye'nin büyük bir risk olarak görülmesi, Avrupa Birliği içerisinde istenilmeyen, varlığından rahatsız olunan bir ülke olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla yabancıların toplum içerisinde bizden olmayan her şeyin dışında bir varlık olarak görülmesi ya da toplum içerisinde uygun görülmeyen kavramlarla nitelendirilmesi yabancıların, gittiği bölge içerisinde öteki olduğunu yani onlardan olmadığını gösterirken aynı zamanda onlardan olabilmesi için ise imkân tanımadıkları görülmektedir. Yabancıların bu şekilde bir konuma itilmesi arada kalmasına neden olmakta ve konum olarak ise yerinin olmadığı görülmektedir. Bunun için yabancı, içeri ile dışarı, dost ile düşman ve düzen ile kargaşa arasında durmaktadır (Bauman, 2017: 91).

Yabancı olarak görülen Türkiye 1998 yılında diğer yıllarda olduğu gibi yine bir krizle karşılaşmış, ancak bu krizlere alışmış olan Türkiye istikrarlı bir şekilde Avrupa Birliğine tam üye olabilmek için her zirve ve bildirimlerin sonucunu beklemektedir. Türkiye'nin bu bekleyişi 1999 yılında Helsinki Zirvesiyle birlikte diğer zirvelere göre farklı bir boyuta ulaşmıştır. Türkiye ve AB ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası olan Helsinki Zirvesi gerçekleşmeden önce AB, Türkiye'nin Abdullah Öcalan'ın adil yargılanmasını, HADEP'in seçimlere katılması gibi nedenler belirtmiştir (Kaya, 2013: 85). Avrupa Birliği Türkiye'nin bu koşulları yerine getirmesini isterken bir de 1999

düzenli raporunda Türkiye'nin siyasi, toplumsal ve hukuki şartlarını ise 1998 ilerleme raporuna benzer bir şekilde ifade etmiştir.

“Son gelişmeler, Türkiye’de bir demokratik sistemin temel özellikleri mevcut olmakla beraber, ülkenin Kopenhag siyasi kriterlerini hâlâ karşılamadığını teyit etmektedir. İnsan hakları ve azınlıkların korunması konularında ciddi eksikler vardır. İşkence sistematik değildir fakat hâlâ yaygındır ve ifade özgürlüğü yetkili makamlarca devamlı olarak kısıtlanmaktadır. Milli Güvenlik Kurulu, siyasi yaşamda büyük bir rol oynamaya devam etmektedir. Yargının bağımsızlığı konusunda bazı iyileşmeler olmuş ise de olağanüstü mahkemeler sistemi devam etmektedir. Son aylarda demokratikleşme yönünde bazı yeni cesaret verici işaretler olmuştur. Hükümet ve Parlamento, siyasi yaşamı, adalet sistemini ve insan haklarının korunmasını düzenleyen bazı önemli yasaların kabul edilmesi için çalışmışlardır. Bu tedbirlerin etkisini değerlendirmek için henüz çok erkendir fakat bu çabalar sürdürülmeli ve Kürt kökenli olanlar dâhil tüm vatandaşları içine almalıdır. Komisyon ümit eder ki bu tedbirlerin olumlu etkisi, Abdullah Öcalan’a verilen ölüm cezasının infazıyla yok edilmeyecektir.” (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2000: 9). Avrupa Birliği bu düzenli rapor ile yine Türkiye’nin iç hukukuna müdahale etmek istemektedir. Türkiye ise Avrupa Birliği’nin dediklerini dikkate alarak idamı kaldırmış ve Abdullah Öcalan’ın ömür boyu hapsine karar vermiştir. Ayrıca Avrupa Birliği’nin 1999 düzenli raporunda Türkiye’ye karşı bazı olumlu ifadelerde bulunması gerçekleşecek olan Helsinki Zirvesi’nde aday ülke olarak kabul edilmesine neden olmuştur.

10-11 Aralık 1999 tarihinde gerçekleşen Helsinki Zirvesi, daha önce ifade edildiği gibi Türkiye’nin aday ülke olarak kabul edilmesine neden olmuştur. Türkiye’nin adaylığı kabul edildikten sonra, AB uyum yasalarının biran önce çıkarıldığı bir döneme girilmiş ve AB Komisyonu’nun olumlu raporu iki yapı arasında yeni bir aşamaya geçilmesine neden olmuştur (Kuşku Sönmez, 2018: 154). Bu doğrultuda Türkiye diğer ülkeler gibi eşit aday konumuna gelmiştir. Fakat Helsinki Zirvesi Türkiye için aday ülke olma konusunda lehine sonuçlanırken, Ege sınırları ve Güney Kıbrıs konusunda aleyhinde bir söylem oluşmuştur. Çakmak (2011: 138), AB’nin Türkiye’yi aday ülke olarak kabul etmesini birkaç nedene bağlamaktadır. Bu nedenlerle bakıldığında, Uluslararası vakalar AB’yi Türkiye lehinde değişikliğe itmiştir. Bu olayların yanı sıra Türkiye’nin AB’ye alınmaması ekonomik ve siyasi olarak daha çok zarara neden olmaktadır. Türkiye’nin AB yörüngesinde olması Avrupalıların Türkiye

üzerindeki nüfuzlarını göstermektedir. “Aynı zamanda, AB’den uzaklaşan Türkiye’nin kontrol dışında daha tahripkâr olduğunu hem AB hem de özellikle Yunanistan görmüştür.” Bundan dolayı Türkiye’ye adaylık statüsü vermişlerdir.

Türkiye aday ülke olarak kabul edildikten sonra 2000 yılı ve sonrası Türkiye’nin ve AB ilişkilerinde bir hazırlık sürecine doğru gidildiğini göstermektedir. Her iki tarafta Kopenhag Kriterleri’ni ve AB bütünleşmesini sağlamak amacıyla gerekli adımları atmaya başlamışlardır. Bu doğrultuda 11 Nisan 2000 tarihinde Ortaklık Konseyi toplanmış, ilk önce AB Komisyonu Türkiye’ye ait “Katılım Ortaklığı Belgesi’ni” 8 Kasım 2000’de yayınlamıştır (Ateş, 2019: 44). Katılım Ortaklığı Belgesi her aday ülke için demokrasi, insan hakları, ekonomik refah, azınlıklara karşı saygılı olma kriterlerinin sağlanmasını istemektedir. Bu doğrultuda Katılım Ortaklığı Belgesi, 8 Mart 2001 tarihinde konsey tarafından onaylanmıştır (Kaya, 2013: 91). Dolayısıyla Türkiye, AB’nin istediği bu doğrultuda hareket edebilmek için hem iktidar hem muhalefet tarafından bir reformun olması gerektiğini öngörmüşlerdir. “Sivil toplumun güçlendirilmesi, adil yargı, sivil üye ve askeri üye sayısında değişiklik, yargı sisteminin daha etkin hale getirilmesi” için bu doğrultuda anayasa değişikliği gerçekleştirilmiştir (Ateş, 2019: 44-45). Türkiye’nin anayasa değişikliği ile birlikte bu düzenlemelerin gerçekleştirilmesi AB tarafından olumlu bir şekilde karşılanmıştır.

Türkiye ve AB ilişkilerinin Türkiye’nin girişimleri doğrultusunda olumlu bir şekilde ilerlerken, 2000’li yıllarla birlikte göç ve terörizm gibi konuların birlik içerisinde daha fazla girmeye başlamasıyla Türkiye’ye karşı kamuoyunda olumsuz görüşler artmaya başlamıştır. Bu durumlardan olumsuz bir şekilde etkilenen Türkiye, Angela Merkel ve Nicolas Sarkozy’nin olumsuz söylemlerine maruz kalmıştır. Her iki lider Türkiye’nin üyeliğini istemediklerini ve AB’nin sınırlarının artık belirlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Yıldız, 2018: 233). Her iki liderin Türkiye’yi AB içerisinde görmek istememeleri tekrar Türkiye için olumsuz bir durum olmuştur. Çünkü yabancı olarak bilinen Türkiye AB içerisinde rahatsız eden, olanı olduğu gibi kabul etmeyen veya hoşnut bir durum göstermeyen bir ülke olarak görülmektedir. AB üyeleri Türkiye’yi yabancı olarak gördükleri gibi bu ülkelerin bazı halkları da Türkiye’yi yabancı olarak görmektedir. Bu ülkeler içerisinde en çok Fransız halkı Türkiye’nin AB’ye üye olmasına karşıdır.

AB kurucusu üyesi olan Fransa AB içerisinde etkili bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla AB içerisinde Fransa, Türkiye’nin birliğe üye olmasında da önemli bir yere

sahiptir. Bu nedenle Türkiye'nin AB'ye üye olmasında Fransızların bakış açıları önemlidir. Dolayısıyla siyasi iktidarlar, Fransız kamuoyunu dikkate almaktadırlar. Türkiye'nin AB'ye üye olma hususunda diğer ülkelere göre Fransa'nın olumsuz yaklaşması kamuoyundan kaynaklanabilir. Türkiye ile Fransa arasındaki tarihsel mücadeleyle birlikte, Türkiye'ye karşı olumsuz algılamalarının nedeni "kimliksel, kültürel ve tarihsel faktörlerin etkili olduğu görülmektedir"(Ayhan, Dalar ve Ataman, 2012: 269). Fransa'nın Türkiye aleyhindeki söylemleri AB için önemli olduğundan dolayı diğer üye ülkeleri etkileyebilir. Türkiye'ye karşı bu algının oluşması şimdi ve gelecekte istenilmeyen ülke kategorisine yerleştirildiğini yansıtmaktadır. Ayrıca kimliksel, kültürel ve tarihsel faktörlerin ifade edilmesi AB'nin kendisini ayrıcalıklı olarak gördüğünü ve bu noktada istisna durumlara sahip olduğu vurgusu yaptığını göstermektedir.

Fransa'nın Türkiye'ye karşı bu algısını Prof. Dr. Paul Dumont: "ülke ve toplumların algılarına tarihsel Perspektif açısından bakıldığında değişen olgular olduğunu, toplumların birbirlerine karşı ortaçağlardan beri değişen bakış açılarına sahip olduğunu belirterek, Türkiye algısının bazı dönemlerde çok pozitif olurken bazen de çok kötümser olduğunu, son dönemdeki Türkiye algısının ise elbette ki tarihsel kökenleri olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Türkiye algısına yönelik olarak çok uzaktan gelen fikirlerin etki ettiğini ve bunların da daha çok dinsel fikirler olduğunu fakat daha çok dinsel çatışma üzerine inşa edilmiş fikirler olduğunu" (Ayhan, Dalar ve Ataman, 2012: 270) belirtmiştir. Fransa'nın, Türkiye'ye karşı bakış açısı aslında AB'nin bakış açısı olarak görülmektedir. Çünkü AB içerisinde Müslüman olan bir ülke istenilmemektedir. Müslüman bir ülkenin Birlik içerisinde olması bir risk olarak görülmektedir.

Christian Lequesne göre ise Fransızların Türkiye'nin AB üye olma konusunda fikirlerinin kesin olduklarını, "Fransa'nın ve Fransızların Türkiye'nin uluslararası alanda rolünün ve gücünün farkında olduklarını", bu nedenle Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda Fransa'nın işinin zor olacağından dolayı halkın çoğunluğu ve yönetim Türkiye'yi AB'ye üye olarak görmek istememektedirler. Riva Kastoryano, Fransa'nın Türkiye'nin AB'ye üye olmasını istememesinin nedeni farklı bir şekilde ifade etmiştir. Kastoryano, Fransa'da en fazla İslam konularının konuşulmasına bireysel olarak katılmadığını belirterek, tek nedenin İslam olmadığını Fransızların Türkiye'yi istememesinin nedenini Türkiye'nin güçlü bir ülke olmasıyla ilişkilendirmektedir.

Türkiye'nin güçlü bir devlet geleneğine sahip olması ve Fransız devlet zihniyetine sahip olması ilgi çekmektedir. Ayrıca AB'ye üye olan ülkelerin uygulayacağı siyasete karşı Türkiye'nin itiraz edecek güçte bir ülke olması yine AB'yi tedirgin ettiğini ifade etmektedir (Ayhan, Dalar ve Ataman, 2012: 275-276). Dolayısıyla yabancı daha önceden belirlenmişe karşı bir tavır sergilemektedir. Olanı olduğu gibi kabul etmemekte, bu durumda düzene karşı bir tehdit olarak görülmektedir (Başer, 2011: 106). Ayrıca yabancı teorik ve pratik açıdan özgürdür. Olayları değerlendirirken hiçbir şeye bağlı kalmaz ve hiçbir şekilde daha önce belirlenene karşı boyun eğmez. Çünkü yabancı olmak olanı olduğu gibi değil olması gerektiği gibi değerlendirmek ve eleştirmektir.

Fransa, Türkiye'nin aleyhine söylemler ifade ederken, Türkiye, AB ile ilişkilerini devam ettirme konusunda kararlı bir şekilde hareket etmektedir. Türkiye'nin her aleyhine oluşan söylemlere karşı ilerlemeci bir anlayışla hareket etmesi aslında AB tarafından fark edilmektedir. Bu durumu destekler nitelikte AB,14-15 Aralık 2001'de Laeken Zirvesi'nde Türkiye için daha iyi kararlar aldığını belirtmiştir. Başbakan Bülent Ecevit ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in katıldığı zirvede, Türkiye için "üyelik müzakereleri perspektifinin yaklaştığı" ifadesi sonuç bildirgesinde belirtilmiştir. Ayrıca yine Laeken Zirvesi'nde Anayasa çalışmalarına Türkiye aday ülke olarak çağırılmıştır (Çakmak, 2011: 143). AB'nin Türkiye'ye karşı bu şekilde yaklaşması daha önce de ifade edildiği gibi Türkiye'nin girişimlerine bağlı olarak şekillenmektedir. Yani AB, Türkiye ile ilişkisini öğretmen ve öğrenci ilişkisi üzerinden şekillendirmektedir. Türkiye öğrenci olarak ödevlendirmelerini zamanında ve eksiksiz bir şekilde yaparsa, AB öğretmen olarak Türkiye'ye tam puan vermekte fakat AB her zaman bu rolünü gerektiği gibi yerine getirememektedir. Çünkü kendi içerisindeki tam üye olan ülkelerin baskıları, söylemleri ve yabancıların istenilmemesi durumu net bir şekilde yaklaşmasına engel olmaktadır. AB'nin Türkiye'ye karşı bu şekilde yaklaşması daha öncede ifade edildiği gibi ilişkilerin akışkan olmasına neden olmaktadır. Akışkan olan ilişkiler iki yapı arasındaki konuların çözüme ve istikrara kazandırılmasını sağlamayarak sürekli farklı konuların konuşulmasına neden olmaktadır.

3.3. 2002 VE SONRASI: TÜRKİYE VE AB İLİŞKİLERİ

Türkiye, AB ile ilişkilerini devam ettirirken aynı zamanda kendi içerisinde de yeni bir döneme geçmektedir. Türkiye'nin yeni bir döneme geçmesi, DSP-ANAP-MHP hükümeti döneminde Merve Kavakçı'nın başörtü ile meclise gelmesi, Cumhurbaşkanı

Ahmet Necdet Sezer'in dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'e anayasa kitapçığını atması gibi nedenlerden dolayı siyasi bir krize dönüşmüştür. Türkiye bu koalisyon hükümetiyle kötü bir ekonomik dönem geçirmiş ve Marmara depreminin de yaşanılması sosyal huzursuzluğa da neden olunca 2002 yılında seçimlere gidilmiştir (Soyaltın Colella, 2020: 43). 2002 seçimleri yıllarca meclis içerisinde yer edinen partilerin kaybı ile sonuçlanırken kısa bir süre önce kurulmuş AK Parti için bir kazanç ile sonuçlanmıştır. AK Parti 3 Kasım 2002'de girdiği seçimde yüzde 34,28'lik oy oranıyla birinci parti olarak seçilmiştir. 3 Kasım 2002'de iktidara gelen AK Parti "Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" şeklinde bir söylemde bulunarak amacını ifade etmiştir. (Anadolu Ajansı, 2020). AK Parti'nin seçimlerde galip olması, Türkiye için yeni bir dönem olarak görülmekteydi. Çünkü Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyal, siyasi, ekonomik kriz halk tarafından tepkilere neden olmakta ve istenilmeyen sonuçlar doğurmaktaydı.

AK Parti "insan" merkezli siyasi bir parti olduğunu, insan güvenliğini, huzurunu ve sağlığını çalışmaları arasında hedefleyerek, barış içinde bir yaşam sunacağını belirtmektedir. İnsanların doğuştan sahip oldukları din, dil, inanç gibi unsurlara saygı duyacaklarını belirterek (AK Parti, 2019: 22) nasıl bir Türkiye olacağını bu şekilde ifade etmektedir. AK Parti bu söylemleriyle yeni bir parti olma durumunu ifade ederken ayrıca aynı tabandan geldiği Fazilet Partisi'ne göre de bazı farklı politikalar uygulayacağı da görülmektedir. Özellikle AB konusunda farklı bir şekilde yaklaşmaktadır. AK Parti, Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin kendisi için iyi olacağını belirterek, AB ile ilgili bu ifadesini hem eylemlerinde hem de ifadelerinde belirtmiştir. AK Parti iktidara geldikten sonra AB ile üyelik sürecinin "Türk Batılılaşması ve modernleşme projesinin" önemli bir parçası olarak görmektedir. Dolayısıyla Türkiye, AB üyelik sürecini "değişim ve dönüşüm" için "hızlandırıcı ve güçlendirici" bir yapı olarak görmüştür (Dilmaç, 2016: 23-24). Türkiye kendi içerisinde bu şekilde bir değişim ve dönüşüm gerçekleştirirken, AB ise Türkiye karşı olumlu bir şekilde yaklaşmıştır. Çünkü Türkiye "idamı kaldırmış, basın özgürlüğü, kültürel haklar ve polislerin sahip olduğu haklarda" bazı değişimler gerçekleştirmiştir. (Ateş, 2019: 45). Bu doğrultuda AB 12-13 Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi'nde 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye için aldığı kararı tekrar belirtir ve Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ni karşılamak için attığı adımları, Katılım Ortaklığı belgesinde ifade edilen yasa paketlerine öncelik tanıyarak ilerlemesinden hoşnut olduğunu belirtmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2002). Türkiye'nin başarılı bir şekilde istenilenleri yerine getirmesi AB ile

ilişkilerinin kurumsal olarak iyi bir şekilde ilerlemesine neden olmuştur. Türkiye'nin kendi içerisinde yenileri kabul etmesi, yeni yönetim ile olanı olduğu gibi kabul etmemesi AB ile ilişkilerinin bu şekilde iyi ilerlemesine neden olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca AB modern olan her şeyi benimseyip ona göre hareket ettiğini varsaydığı için birlik içerisindeki tam üye ülkelerin ya da tam üye olmak isteyen ülkelerin de bu modern olan her şeyi benimsemesini istemektedir. Çünkü AB veya Avrupa yeni olan her şeyin temsilcisi olarak görülmektedir ve yeni olan her şeye bunlarla ulaşılabileceği varsayılmaktadır. Bu durumun daha iyi anlaşılabilmesi için modernite bağlamında örneklemek daha iyi olacaktır. Modernite nasıl ki yeni olanı vurgulayarak her şeye hümanist bir şekilde yaklaşarak belirli ölçüler ve sınırlarla hareket ediyorsa AB'de bu doğrultuda belirli sınırlamalar ve ölçütler belirleyerek yeni ve iyi olan her şeyin sembolü olduğunu ifade etmektedir.

2002 Kopenhag Kriterleri, Türkiye için aslında bir hatırlatma olarak algılanabilir. Çünkü diğer zirvelerde ifade edilen siyasi, hukuki, toplumsal ve ekonomik vurgular Kopenhag Zirvesi'nde de tekrar belirtilmiştir. AB Türkiye'nin bu şekilde ilerlemesi sonucunda kısa bir süre sonra görüşmelere başlayacağını da belirtmiştir. 6 Ekim 2004'de Avrupa Komisyonu, 2004 ilerleme raporunda Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ni sağladığını belirterek, katılım görüşmelerinin başlaması hususunda öneride bulunmuştur. AB konseyi Türkiye'nin ilerleme sürecindeki yeniliklerini beğendiklerini ve Türkiye'nin yeniliklerine devam edeceği noktasında güvendiklerini de belirtmişlerdir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2004). Türkiye ve AB ilişkilerinin bu denli iyi bir şekilde ilerlemesi AB'nin Türkiye'ye 2005 yılında katılım görüşmelerinin başlaması için ışık yaktığını göstermektedir.

Türkiye ve AB ilişkilerinin karşılıklı olarak olumlu bir şekilde devam etmesi 3 Ekim 2005 tarihinde görüşmelerin başlamasına neden olmuştur. AB ve Türkiye arasındaki görüşmeler çerçevesinde 35 fasıl belirtilmiş ve bu 35 fasıl üzerinden görüşmeler gerçekleştirilmektedir. 20 Ekim 2005 tarihinde "Bilim ve Araştırma Faslı ile başlamış, son tarama toplantısı ise 13 Ekim 2006 tarihinde Yargı ve Temel Haklar başlıklı fasıl ile bitirilmiştir". Bu şekilde görüşmelere neden olan 33 fasıllın tarama süreci gerçekleşmiştir. Fakat 2005'den beri 12 fasıl açılmış ve 25. Bilim ve Araştırma faslı ise geçici olarak kapatılmıştır³ (Kaya, 2013: 92-111). AB, Türkiye ile bu doğrultuda müzakere sürecini devam ettirmek istemektedir. AB'nin Türkiye ile

³ 2018 yılında ise 16 fasıl açılmıştır.

müzakere sürecini başlatması her şeyin bundan sonraki süreçlerde iyi bir şekilde ilerleyeceğini göstermemektedir. Tekrar AB içerisindeki tam üye ülkeler ya da AB'nin zirvelerde belirteceği maddeler Türkiye için belirsiz olan bir sürecin içerisinde kendisini bulmasına neden olacaktır.

Bu durumu destekler nitelikte, AB'nin Türkiye ile müzakere süreçlerini başlatmasını Çakmak (2011: 147) şu şekilde ifade etmektedir. AB, Türkiye ile müzakereleri başlatma kararını aldığı anda Türkiye'nin AB'ye girmesine karşı olanlar Türkiye'nin AB'ye girişinin önü açıldığını ifade ederek, üye ülkelerin yöneticilerini suçlamaktadırlar. Diğer bir grup ise Türkiye'nin adaylığı AB'yi zora sokacak şekilde ifade de bulunmuşlardır. Her iki grubun bu ifadelerde bulunması aslında metnin açık uçlu bir şekilde hazırlanmasından kaynaklanmaktadır. Yani AB, Türkiye'yi isterse üye olarak alır istemezse üye olarak almaz, kısaca Türkiye'ye verdiği görüşme tarihinde tam üyelik için kendisine bağlamamıştır. AB'nin müzakere süreçlerini başlatması yukarıda ifade edildiği gibi güzellikler ilkesi olarak anlaşılmalıdır. Çünkü bir defa istenilmeyen ülke kategorisine girmiş şimdinin ve geleceğin yabancısı olarak görülen Türkiye istenilmeyen bir ülke olarak bilinmektedir.

AB'nin Türkiye ile müzakere süreçlerini başlatmasını üç madde olarak belirtmek daha iyi bir şekilde AB'nin Türkiye ile nasıl bir ilişki halinde olmak istediğini göstermektedir.

1. "Türkiye'yi üye yapmamak için hukuki bir zemindir."
2. "Türkiye'nin uzun bir zaman sonra üye olmasını sağlayacak."
3. "Türkiye'yi oyalama amaçlı koşullardır" (Çakmak, 2011: 148).

AB, Türkiye'ye karşı bu şekilde yaklaşarak, Türkiye'yi AB içerisinde tam üye olarak da görmekte istememektedir. Bu durum iki yapı arasında sürekli gel-gitler halinde olurken, Türkiye'nin yıpranmasına ve sürekli hem Avrupa halkı tarafında hem de birlik üyeleri tarafından yabancı olarak nitelendirilmesine neden olmaktadır. Birliğin Türkiye'ye karşı bu şekilde yaklaşımları anlaşılacağı gibi ülkelerin dışında halkında etkisinin olduğu görülmektedir. AB 2005 yılına kadar dört genişleme dönemi gerçekleştirmiş ve her genişlemede Türkiye'yi bu genişleme sürecine dâhil etmemiştir. Dört genişleme süreci içerisinde ekonomik, siyasi, toplum ve hukuk alanında Türkiye kadar gelişmeyen ülkeler kabul edilirken, Türkiye her zirvede veya görüşmelerde bu konular düzeyinde eksik olduğu belirtilerek tam üye olarak kabul edilmemiştir. Aslında

yabancı her ne kadar bir alan içerisine dâhil olup barışçıl bir şekilde yaşamak isteyip, o alana uyum sağlamak istese de yabancı o yapı içerisindeki kişiler ve ya kurumlar tarafından tüm olumsuzluklarla nitelendirilmekte ve istenilmemektedir. Bazı dönemler de Türkiye'ye karşı olumlu ifadelerde bulunmuş olsa da aslında amaç Türkiye'yi kaybetmemek yani risk olarak gördükleri yabancıyı somut bir şekilde yapacağı her şeyi kendi isteklerine göre şekillendirmek istemelerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü yabancı istenilmeyen ama gidilmesine de izin verilmeyendir.

AB'nin Türkiye'nin aleyhindeki söylemleri her yıl farklı bir boyuta ulaşarak devam etmektedir. Türkiye'nin aleyhindeki bu söylemler çalışma içerisinde de belirtildiği gibi sadece birlik ile sınırlanmamaktadır. Örneğin 2008 yılında Fransız kamuoyu araştırma şirketinin yaptığı bir anket sonucunda Avrupalıların çoğu Türkiye'nin birliğe üye olmasını istememektedir. Anketin sonucuna bakıldığında Hollanda, Belçika, Almanya ve Fransa'da halkın %67'si, İspanya, İtalya ve İngiltere'nin ise %50'den fazlası Türkiye'nin AB'ye üye olmasına karşı çıkmaktadır. Bu devletlerin dışında Türkiye'nin AB'ye üye olmasına sıcak bakan ülkelerden biri olan İspanya ise kendi içerisinde iki farklı görüş ortaya koymaktadır. İspanyolların %49'u Türkiye'nin üyeliğini desteklerken, %51 ise Türkiye'nin birliğe üye olmasına karşı çıkmaktadır. İspanyolların Türkiye'nin AB'ye üye olmasına %51 oranla sıcak bakmamalarına neden olan durumu ise Temmuz 2010'da bazı İspanyol akademisyenlerle yapılan görüşmede şu şekilde ifade edilmektedir: İspanyollar aslında Türkiye'nin AB'ye üye olmasını istemektedir fakat son dönemlerde küresel ölçekte meydana gelen ekonomik krizden etkilendikleri için Türkiye'nin tam üyeliğine karşı çıkmaktadırlar (Ataman, Ayhan ve Dalar, 2010: 60-61). Türkiye'nin aleyhindeki bu söylemler her ne kadar belirli durumlar ifade edilerek belirtilmiş olsa da Türkiye açısından bakıldığı zaman olumsuz bir şekilde anlaşılmaktadır. İspanya'nın ekonomik bir neden belirterek, Türkiye'nin adaylığına sıcak bakmaması sadece bir üye devletin bakış açısı olarak değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü AB'nin tüm üye ülkeleri ekonomik nedenin dışında dinsel, kültürel, siyasi, hukuki nedenlerde belirtmektedir.

AB üye ülkelerinin ve halklarının Türkiye'ye karşı olumsuz tavırlarının olması iki yapı arasındaki ilişkilerin istikrarlı bir şekilde ilerlemesine engel olmaktadır. İki yapı arasındaki istikrarsız durum ilişkilerinin karmaşık ve çok boyutlu olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı Türkiye sindirilmesi en güç olan aday ülkedir. Türkiye yüzyıllardır "Avrupa kimliğinin ve benliğinin ötekisi" olarak bilinen bir devletin

devamıdır. Avrupa halkı Türkiye'nin öteki olarak bilinen devletin devamı olma durumunu hiç unutmadılar. Fakat Türkiyesiz AB'nin küresel düzeyde güçlü faaliyette bulunan bir aktör olması güç bir durumu olarak görülmektedir (Ataman, Ayhan ve Dalar, 2010: 69). Türkiye'nin bu denli önemli bir ülke olması coğrafi konumundan dolayı ifade etmek gerekmektedir. Türkiye'nin coğrafi olarak önemli bir konuma sahip olması birçok alanda ayrıcalıklı olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin coğrafi konumu kendisiyle birlikte güçlü bir ekonomik potansiyel sağlamak ve Türkiye üzerinden birçok ülkeye de ticaret yapılması ve geçişlerin sağlanması önemli bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye coğrafi konumundan dolayı AB'ye ekonomik alanda birçok istihdam sağlayacak bir ülke olarak ifade etmek gerekmektedir.

Türkiye'nin ifade edilen önemli konuma sahip olmasına rağmen Avrupa kimliğinin ötekisi olarak bilinmesini ifade etmek gerekmektedir. Örneğin “8 Mart 1994 tarihinde Avrupa Parlamentosu'na yapılan bir konuşmada, dönemin Çek Cumhuriyeti Başkanı Vaclav Havel, Avrupa'nın Avrupa'dan ve Avrupalı olmaktan neyin kastedildiğini açıklayacak bir sözleşmeye ihtiyacı olduğunu belirtmişti: Gezegenin yaklaşmakta olan ve kaçınılmaz birleşme sürecini yönetme mücadelesi vereceği dönem için bir “Avrupa Kimliği Sözleşmesine” ihtiyaç vardır. Küreselleşme çağında bunun Avrupa'nın var olma nedenini açıklayan bir manifesto olduğunu söylememiz de mümkündür” (Bauman, 2018e: 43). Avrupa'nın var olma nedeni kimliğinin sınırlarını belirlemekten geçmesi aslında Avrupa'nın belirlediği kimlik sınırına ait olmayanın ondan olmadığını tekrar göstermektedir. Bu durumda Türkiye'nin Avrupa kimliğine sahip olmadığı açık bir şekilde ifade edilmektedir. Dolayısıyla Avrupa kimliğine sahip olmayan bir ülke yabancı olarak görülmektedir. Çünkü yabancıya aitlik duygusu hissettirecek ve onlardan olacağını belirtecek bir kimlik verilmemektedir.

AB ve Türkiye ilişkileri bu süreçlerle birlikte tam olarak belirlenmeyen zaman zaman ise kopma noktasına gelen bir döngü içerisinde hareket etmektedir. İki yapı arasındaki ilişki AB dönem başkanlığını yapan ülkelere göre de Türkiye ile ilişkilerinin farklı bir şekilde ilerlemesine neden olmaktadır. Örneğin 2013 yılında AB ve Türkiye ilişkisi kopma noktasına geldiği bir süreçte, AB Dönem Başkanlığını alan Litvanya Cumhurbaşkanı Dalia Grybauskaitė, Türkiye ve AB ilişkilerinin tekrar başlatılmasını ve hızlandırılmasının önemli amaçlarından biri olduğunu ifade etmiştir. Ancak Litvanya hükümetinin gayretleri sınırlı bir şekilde sonuç vermiş ve “Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu” isimli 22. Fasıl 2013 Kasım ayında görüşmelere açılmıştır

(Kuşku Sönmez, 2018: 159). 2013 yılı öncesi Türkiye ve AB ilişkileri durgun bir şekilde ilerlemekteydi. Litvanya'nın gayretleri sonucunda 22. Fas'ın açılması ilişkilerin azda olsa canlanmasına neden olsa da yine de çok sevindirici bir haber olarak görülmemektedir. Ancak 2015 yılı Türkiye ve AB ilişkilerinde diğer yıllara oranla daha iyi bir şekilde diyalog kurulmuştur.

Türkiye ve AB ilişkilerinin yeniden canlılık kazanmasına neden olan Suriye'deki gelişmeler olmuştur. "2015 yılı Suriye'deki gelişmelerin neden olduğu insani facianın AB açısından bir mülteci krizine dönüşmesi sonucunda bu krizin Türkiye ve AB birlikteliğiyle aşılmasında görülmüştür". Türkiye ve AB'nin aldığı bu karar 29 Kasım 2015, 7 Mart 2016 ve 18 Mart 2016'da iki yapı arasındaki zirveler doğrultusunda ilişkilerin her yönünde gelişme not edilmiştir. Bu süreç içerisinde "üst düzey siyasi, ekonomik ve enerji diyalogları olmak üzere kritik önemi olan alanlarda Türkiye ve AB üst düzey diyalogunun güçlendirilmesi, Vize Serbestisi Diyalogu sürecinin hızlandırılması, göç yönetiminde yük paylaşımı, terörle mücadele işbirliği, Gümrük Birliği'nin güncellenmesi gibi alanlarda Türkiye ve AB ilişkileri bağlamında önemli kararlar alınmıştır" (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2019). Suriyeli mülteci krizinin ortaya çıkması Türkiye ve AB ilişkilerinde bir iyileşmenin olduğunu göstermektedir. Ancak Türkiye ve AB ilişkileri sürekli inişli çıkışlı olduğu için iki yapı arasındaki ilişki Türkiye'de meydana gelen askeri darbe girişimi ile olumsuz bir şekilde yeniden etkilenmiştir.

Türkiye'de 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen askeri darbe girişimi, Türkiye'nin siyasi, ekonomik, toplumsal ve hukuksal alanda işleyişini sekteye uğratmıştır. Ancak Türkiye'de gerçekleşen darbe girişimi sadece Türkiye'nin ulusal alanını etkilememiştir. Türkiye'nin yıllardır tam üye olmak istediği, AB tarafından da darbe girişimi olumsuz bir şekilde karşılanmış ve Türkiye'nin aleyhine olabilecek bir karar alınmıştır. Avrupa Parlamentosu (AP) bu durumdan dolayı Türkiye ile ilişkilerin geçici olarak ertelenmesi çağrısında bulunmuştur. "Dış ilişkiler Komitesinin raporunda Türkiye'nin terörle mücadele önlemlerinin suiistimal edildiği, başta gazeteciler, muhalif siyasetçiler, insan hakları savunucuları olmak üzere çok sayıda kişinin hapsedildiği eleştirisinde bulunuldu". Ayrıca Türkiye'nin AB ilişkilerinde niyetinin samimi bir şekilde belirtilmesi istenildi (D W, 2021).

AB'nin Türkiye'ye karşı bu şekilde sert bir üslup kullanması aslında FETÖ terör örgütünün boyutlarının anlaşılmadığını göstermektedir. Türkiye'nin 15 Temmuz darbe

girişimi sonrası aldığı tedbirler AB tarafından eleştirilerek, Türkiye ve AB iletişiminin azaldığı bir dönem yaşanılmasına neden olmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2019). AB'nin Türkiye'nin aleyhindeki söylemleri Türkiye açısından olumsuz bir şekilde karşılanmıştır. Türkiye'nin herhangi bir terör saldırısına karşı kendisini anayasal düzeyde korumaya alması aslında meşru bir hakkı olarak görülmesi gerekmektedir. Çünkü terör örgütünün darbe girişiminden bulunması Türkiye'nin bundan sonraki süreçlerde ulusal anlamda tedbirli davranması ve egemenliğini devam ettirmesi gerekmektedir. AB'nin Türkiye'nin aleyhindeki bu söylemler bu bağlamda düşünüldüğünde Türkiye'nin birlik içerisinde tekrar istenilmediği görülmektedir.

Türkiye darbe girişimi sürecinde veya sonrasında Batılı müttefiklerinden ve AB'den beklediği desteği göremeyince bu durumdan şikâyetçi olmuştur. AB ise daha öncede görüldüğü gibi Türkiye'nin hızlı bir şekilde anayasal düzene ve demokrasiye dönmesini belirtmiştir. Ayrıca AB makamlarından darbe girişiminden bulunan kişilere karşı benimsenecek önlemlerde ölçülü olunması gerektiğini de ifade edilmiştir (Kakışım ve Erdoğan, 2018: 409). AB'nin Türkiye'de gerçekleşen darbe girişimine karşı, Türkiye'nin yanında olmaması iktidar ve halk tarafından tepki ile karşılanmıştır. Bu durum Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin daha çok kötü olmasına neden olmuştur.

15 Temmuz darbe girişimi sonrasında ne AB liderleri ne de AB'ne üye olan ülkeler Türkiye'ye herhangi bir ziyaret gerçekleştirmemişlerdir. Ancak AB'nin yoğun göç problemine çözüm bulabilmek için Türkiye'yi sıklıkla ziyaret etmesi, AB'nin ikiyüzlü bir politika uyguladığı imajını yansıtmıştır (Kakışım ve Erdoğan, 2018: 410). Bu bağlamda AB'nin Türkiye'ye karşı uyguladığı tavır “göreceli politika” olarak ifade edilebilir. AB'nin göreceli politika uygulaması olaya ve duruma göre Türkiye'nin lehinde ve aleyhinde söylemlerde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Yani AB olayın kendisine yönelik nasıl şekillendiğine bakarak, Türkiye ile ilişkilerini devam ettirmek istemektedir. Bu durum tek taraflı bir ilişkinin olduğunu gösterirken ayrıca Türkiye'nin meşru müdafaa hakkının ihlal edildiğini de göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti darbe girişimi ile yalnızlaştırılırken, Batılı devletler farklı bir şekilde yaklaşmayı tercih etmişlerdir.

Başarısız olan 15 Temmuz darbe girişimi bilindik bir şekilde Batılı devletlerin “ikircilik ve ikiyüzlü” duruşlarını devam ettirmelerine neden olmuştur. Darbe gecesi bazı ülkeler kapalı bir şekilde darbecilere destek verirken, bazıları ise “bekle gör” politikasını yürütmüşlerdir. Darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlanırken bazı ülkeler

daha önce ifade ettikleri söylemlerini değiştirerek mevcut hükümete destek verdiklerini dile getirmişlerdir. Ancak “Birçok lke neden darbe girişiminin başarısız olduğu konusunda darbecilere akıl vermeye başlamışlardır” (Duman, 2018: 82-83). Batılı devletlerin Türkiye’ye karşı ikili politika uygulaması olay örgüsüne göre şekillenmektedir. Çünkü Türkiye, AB için yabancı olarak görülmektedir. Yabancı her zaman istenilmeyen ve ne koşulda olursa olsun yıkılması istenilen ve var olduğu alanda yok edilmek istenmektedir. Yabancıнын olaylara tepki göstermesi istenilmeyen ve beklenilmeyen bir hareket olarak bilinmektedir. Ancak yabancı kendi alanını ve kendi şekillenini belirlemektedir. Yabancıнын yaptığı bu hareket kaybetmesine, istenilmemesine neden olmaktadır. Ancak yabancıнын hiçbir şey yapmaması onların kazanacağını göstermektedir. (Bauman, 2017a: 107).

Batının ikircilik ve ikiyüzlü duruşlarının en iyi kanıtı darbe sonrası genel anlamda Batılı devletlerin özelde ise AB’ye tam ye olan devletlerin söylemleri yansıtmaktadır.

Huffington Post’ta yayınlanan bir analizde “Amerikan halkı darbeyi hazmedemez”. “Fakat Erdoğan rejiminin demokratik olmayan yapısı göz önüne alınınca Türkiye’nin başka bir seçeneği olmayabilir.” Wall Street Journal’da yayınlanan bir makalede; “lkeyi 2002’den beri yöneten Erdoğan’a karşı uzun süredir artmakta olan memnuniyetsizliğin en son noktası oldu.” şeklinde ifade edilmiştir. İsveç yayın organı Expressen “Erdoğan darbeye zemin hazırladı.” Norveç yayın organı “Ordu Erdoğan’dan bıkmıştı.” diye İtalyan gazeteleri yayınlamıştır. İtalyan yayın organı ANSA başbakanlık sarayının açıklamasını şu şekilde ifade etmiştir. “Türkiye hukuka saygı göstermeli.” “Başka bir İtalyan yayın organı Internazionale; “Türkiye’de demokrasi başarısız olsa da öldü.” şeklinde bir ifade de bulunmuştur. Aynı yayın organı “ok etkili bir darbe olmadı.” şeklinde tekrar bir ifadede bulunmuştur (Kardaş, 2017). Batılı ve AB ye lkelerinin Türkiye’nin aleyhindeki bu söylemleri geçmişten bugüne kadar değişmediği gibi bu darbe girişimiyle birlikte daha sert hale gelmeye başlamıştır.

AB ye ülkelerinin ve yayın organlarının Türkiye’nin aleyhindeki bu söylemleri darbe girişimi sonrasında genel ifadelerini tekrar kullanmaya başlamışlardır. Örneğin: Litvanya Dışişleri Bakanı, Türkiye ve AB ilişkilerini korumak istediklerini belirtmiştir. Letonya Dışişleri Bakanı ise benzer bir şekilde; Türkiye AB kriterlerine uyum sağladığı zaman, darbe girişimi sonrasında Türkiye’nin AB ile bütünleşmesini ve daha çok fasıl açılmasını desteklediklerini belirtmiştir. 2017 yılının ikinci yarısında dönem

başkanlığını devralan “Estonya, Türkiye’nin AB üyeliği ile ilgili hassas konulara değinmekten kaçınmış, görüşmeler esnasında herhangi bir ilerleme kaydedilmemiş ve vize muafiyeti konusunda ki kararda bir sonraki döneme bırakılmıştır” (Kuşku Sönmez, 2018: 160).

AB’nin Türkiye’nin aleyhindeki söylemleri ya da Türkiye ile müzakere süreçlerini yavaş bir şekilde ilerletmesi, Türkiye’yi AB kapısı önünde hazır bir halde bekletmek olarak ifade edilebilir. AB’nin Türkiye’ye karşı bu şekilde davranması yabancıнын konumdan dolayı kaynaklanmaktadır. Çünkü Yabancı fiziksel mekâna yakın ama sosyal alana uzak olarak ifade edilmektedir. (Bauman, 2011: 188). Yalnızca uzakta olduğu zaman hoş görülen ve böylece ilişkinin olmadığını varsayarak görmezlikten gelinerek düşmanca sayılıp reddedilmektedir. Ötekilik ve farklılık çeşidini birincil yakınlık dairesi içine sokar. Dolayısıyla uyumsuz ve hoş gitmeyen “yakınlık ve uzaklık sentezini” temsil eder. (Bauman, 2017: 90). Buldukları alanda ise tek tip bir şekilde hareket etmesi istenir var olunan alanlar da varmış gibi kabul edilmeli ama oradan oldukları kabul edilemez bir durumdur (Bauman, 1999: 157). Yabancıнын fiziksel olarak yakın olması sosyal olarak uzak olması aslında AB’nin Türkiye’ye karşı yaklaşımını net bir şekilde ifade etmektedir. Yabancıнын fiziksel olarak istenilen alana yakın olması yaptığı ve yapacağı her şeyin gözetlenebilmesi açısından önemlidir. Ancak sosyal olarak yakın olması var olan düzene bir risk olarak görüldüğü için uzak olunması istenilmektedir.

2017 yılında AB üyesi ülkelerde yapılan seçimler, “Aşırı sağın ve popülizmin yükseldiğini, yabancı düşmanlığı, göçmen politikaları ve muhafazakârlık gibi konuların öne çıktığını göstermektedir.” AB üyesi ülkelerde bu gibi söylemlerin yükselmesi ikili ilişkilerin daha çok zorlu hale sokmaktadır. Örneğin: Almanya’da yapılacak seçimler öncesi Almanya Başbakanı Angela Merkel ve rakibi Sosyal Demokrat Parti lideri Martin Schulz bir televizyon programında Türkiye’nin AB’ye üye olmaması gerektiğini ifade ederek, üyelik görüşmelerinin sona erdirilmesi için çaba harcayacaklarını belirtmiştir. “Bu gelişmeler, 15 Temmuz sonrası süreçte Türkiye ve AB için tam üyelik tartışmaları yerine “stratejik ortaklık” tercihinin ikili ilişkilerde gündemi oluşturacağını ve “hedef değişiminin” tartışıldığı yeni bir döneme girildiğinin kanıtıdır” (Çoban Oran, 2018: 439). AB üye ülkelerinin Türkiye’nin aleyhindeki söylemleri kendilerine seçim malzemesi olarak sunulduğunu göstermektedir. Türkiye’ye karşı bu şekilde yaklaşılması artık net bir şekilde istenilmediğini ve Türkiye karşıtlığını göstermektedir. AB

ülkelerinin Türkiye'nin aleyhindeki söylemlerini her defasında Türkiye'de demokrasinin, azınlık haklarının, hukukun eksikliği yönünden politikalar üretmelerini bir bahane olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Özellikle 15 Temmuz sonrası Türkiye'ye karşı yaklaşımları hedef değiştirdiklerinin kanıtıdır.

2018 yılında yine Almanya, Türkiye ile görüşmelerin sonlanması için AB komisyonun değerlendirmesini istemiştir. Ancak Almanya'nın bu önerisi de Bulgaristan'ın dönem başkanlığına bırakılmıştır. Bulgaristan'ın AB Dönem Başkanlığıyla Türkiye ile “diyalog ve iş birliği” yönünde çalışılacağı ifade edilmiştir. Bulgaristan Dışişleri Bakanı Türkiye'ye yönelik “net ve açık” olunması gerektiğini belirterek, Türkiye'nin AB üyesi olmasının gerçekçi olup olmadığının ve nasıl bir şekilde ilişki içinde olunacağını açıklığa kavuşturulması gerektiğini de belirtmiştir (Kuşku Sönmez, 2018: 161). Türkiye ve AB arasındaki sıkıntılı dönemin aşılması 26 Mart 2018 yılında Varna Zirvesiyle gerçekleşmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, AB Konseyi Başkanı Donal Tusk, Avrupa Komisyonu Başkanı Jean Claude Juncker ve Bulgaristan Başbakanı Boyko Borisov'un katılımıyla Varna'da bir araya gelen Türkiye ve AB liderleri “Türkiye ve AB birlikteliğinin önemini teyit etmiş ve ülkemizin adaylığını en üst düzeyde vurgulamışlardır” (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2019). AB ve Türkiye ilişkileri AB Dönem Başkanlığı yapan ülkelere göre de farklılık göstermektedir. Çünkü bazı AB tam üye ülkeler Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasını birliğin faydasına olacağını belirtmektedir. Ancak bazı AB tam üye ülkeleri ise Türkiye'nin AB'ye tam üye olması birliğin sonu olarak görmekte ve Türkiye'nin daha öncede belirtildiği gibi AB içerisinde yerinin olmadığını belirtmektedirler.

Türkiye'nin bu durumuna örnek vermek gerekirse Fransa, Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasına karşı çıkarken, Romanya ise Türkiye'nin tam üyeliğini desteklemektedir. 2017 Aralık ayında Romanya Ankara Büyükelçisi Gabriel Şaponda, Türkiye'nin AB'ye tam üyesi olma konusunda desteğinin devam ettiğini ve iki ülke arasında siyasi ilişkinin ve özellikle de ticari ilişkinin canlı olduğunu vurgulamıştır. Türkiye'nin AB tam üye olmasına karşı çıkan diğer bir ülke ise Çek Cumhuriyeti'dir. Çek Cumhurbaşkanı Milos Zeman, Türkiye'nin AB içerisinde yeri olmadığını hem de “Türkiye ile yapılan geri kabul ve vize muafiyeti anlaşmalarını desteklemediklerini” belirtmiştir (Kuşku Sönmez, 2018: 163-164). AB üye ülkelerinin Türkiye'ye karşı farklı söylemlerinin olması AB içerisinde Türkiye'nin dönemlere göre değerlendirilmesine

neden olmaktadır. Bu durum Türkiye ve AB ilişkilerinde yıpratıcı olmakla birlikte bir sonuca da varılamadığını göstermektedir.

Türkiye'nin aleyhindeki ve lehindeki söylemleriyle birlikte, 26 Haziran 2018 tarihli Genel İşler Konseyi'nde, "Ülkemizin AB'den uzaklaşmakta olduğu, katılım müzakerelerimizin fiiliyatta durma noktasına geldiği ve Gümrük Birliği'nin güncellenmesi müzakerelerinin başlatılmasının öngörülmediği" ifade edilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2019). Bu durum AB ve Türkiye ilişkilerinin olumsuz bir şekilde etkilenmesine neden olmuştur. Bununla birlikte Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de faaliyetlerde bulunması AB'nin müdahale etmek istemesi iki yapı arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilemiştir. "Türkiye ve AB ilişkilerinin olumsuz bir şekilde etkilenmesi aslında Türkiye ve Libya'da Birleşmiş Milletler'in tanıdığı Sarrac hükümeti arasında 2019 yılında imzalanan Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası ve Güvenlik ve Askeri İşbirliği Anlaşması'na" dayanmaktadır (Smith, 2020). Türkiye'nin bu anlaşmaya dayanarak Doğu Akdeniz'de çalışmalar yapması Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ın tepkisine neden olmuştur. Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ın dışında Fransa'da Türkiye'nin Doğu Akdeniz krizinde iki ülkenin yanında yer alarak, bu konuyu AB'ye taşımıştır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki çalışmalarında geri atmaması doğrultusunda yaptırım uygulanması gerektiğini belirtmiştir (Smith, 2020). Her üç ülkenin Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de çalışmalar yapmasını istememesiyle birlikte AB ve Türkiye arasındaki ilişkiler olumsuz etkilenmeye başlamıştır.

Bu doğrultuda Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de çalışmalar yapması, AB ile Türkiye arasında gerginliğe neden olmuş ve zirve toplantılarında "havuç sopa" benzeri bir şekilde yaptırım tehditleri şeklinde ifade edilmiştir. Yaptırım tehditlerine ek olarak Akdeniz'in ortasında Türk ticari gemilerine AB baskınları söz konusu olmuştur. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki sondaj faaliyetlerine yönelik hareketi AB ile ilişkilerinin gerginleşmesine neden olurken, ayrıca 2020 yılının ilk başında İdlib'de meydana gelen savaşın sonucunda mülteciler Türkiye sınırına doğru hareket etmiştir. Türkiye ise bu yoğun göç baskısı üzerine sınır kapılarını açarak, mültecileri Avrupa üzerine göndermesi büyük bir krizi tetiklemiştir (Ergin, 2020). Avrupa, yaşanan bu göç karşısında rahatsız olmuş ve Türkiye ile gerginlikler yaşamıştır. Türkiye ve Avrupa arasında yaşanan bu iki olay Türkiye'nin AB ve Yunanistan ile zaman zaman gerilmesine neden olmuştur.

Almanya Başbakanı Angela Merkel ise AB liderler zirvesi sonrasında hem Doğu Akdeniz hem de Türkiye ve AB ilişkilerinde şu açıklamaları yapmıştır. “Mevcut fikir ayrılıkları bakımından, kısmen derin fikir ayrılıkları olmasına rağmen konuşmamak bir yanıt değildir”. “Türkiye ile tüm düzlemlerde temaslara” ihtiyaç olduğunu belirten Merkel ortak ve karşıt çıkarlar üzerine diyalogun sürdürülmesi gerektiğini söyledi. Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki mülteci mutabakatının yararlı olduğunu ifade eden Merkel “Yasadışı göçü azalttı. İnsan kaçakçılarının faaliyetini zorlaştırdı. Ve her şeyden önce de birçok sığınmacıya yardımcı oldu” diye konuştu. Mutabakatın bir parçası olan Gümrük Birliği'nin modernizasyonu konusuna da değinen Merkel Avrupa Birliği'nin iki aşamalı bir yaklaşım izleyeceğini söyledi. İlişkileri geliştirmek için çabaların sürdürüleceğini söyleyen Merkel “Doğu Akdeniz'deki yumuşamanın nasıl bir gelişim gösterdiğine bakılacağını” (DW, 2021) bu ifadelerle belirtmiştir.

AB Dış ilişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrell ise Türkiye ve AB ilişkileri hakkında şu şekilde bir ifade de bulunmuştur: “ Şu çok açık: AB, Türkiye ve Rusya ile ilişkilerde doğru dengeyi bulamadığı sürece kıtada istikrarı sağlayamayacak” açıklamasını yaptı. Borrell, Türkiye ile ilgili başka bir ifadesinde ise Türkiye'nin önemli bir güç olduğu ve inkâr edilemeyecek başarılar gerçekleştirdiğini de vurgulamıştır. Bu doğrultuda AB'nin Türkiye'ye karşı üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi sonucunda aile bireyi olarak kabul edileceğini göstermesi gerektiğini de vurgulamıştır. “Bu kısasa kısas dinamiğinden bir çıkış yolu bulmalı ve yeniden işbirliği ve güven esasına dönmeliyiz.” ifadeleriyle hem Türkiye'nin hem de AB'nin kendi paylarına düşecek sorumlulukları yerine getirmeleri gerektiğini tekrarladı. Borrell'in bu ifadeleriyle birlikte AB'ye üye ülkeler, Türkiye ve AB ilişkilerinin düzelmesine yönelik bazı ifadelerde bulunmuşlardır. Bu ifadeler içerisinde en önemli olan “Almanya Başbakanı Merkel'in Hristiyan Demokrat Birlik Partisinden ayrılan eski milletvekili Jürgen Todenhöfer iki tarafın da birbirine yaklaşması gerektiğini belirterek “Ancak güçlü olanın ki Avrupa şuan güçlü pozisyonda ilk adımı atması lazım”. “Ayrıca 40 yıl veya daha fazla AB'ye girmesi konusunda söz verdiğimiz Türkiye'yi sürekli beklettik, kandırdık”. “Bunların hepsi büyük bir rol oynuyor” (Cicioğlu, 2020). Şeklinde ifade de bulunması aslında AB'nin bugüne kadar Türkiye'ye karşı nasıl bir politika uyguladığının kanıtıdır. AB'nin bu şekilde Türkiye'nin aleyhine karşı politika uygulamasına rağmen Türkiye, AB tarafından istenilenleri sağlamak için mücadele etmektedir. Ancak AB, Türkiye'nin yaptığı reformlara karşılık genellikle “görmedim,

duymadım ve bilmiyorum” şeklinde bir politika uygulamaktadır. Yani AB, Türkiye’ye “git ama kal” şeklinde yaklaşmaktadır.

AB üye ülkelerinin Türkiye’nin aleyhindeki bu söylemlerinden sonra Fransa eski Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy’nin ifadelerine bakıldığında: Sarkozy, “O dönem benim sorunum Erdoğan’ın kendisiyle değildi. Benim sorunum Türkiye’nin Avrupalı olmamasıydı. Avrupa, Türkiye’ye karşı diplomaside gerçek bir ikiyüzlülük sergiledi. Kimse doğruları söylemeye cesaret edemedi, ama ben Türkiye’ye gerçekleri söylemeyi, dürüst olmayı seçtim. Çünkü o ülkeyi ve Türk halkını seviyorum. Türkler, doğrudan konuşan, cesur, dürüst insanlar” (Çakır, 2021) şeklinde belirtti. Sarkozy, bu söylemleriyle Türkiye ve Türk halkını sevdiğini belirtmiş olsa da aslında Türkiye’nin AB’ye tam üye olmasına en çok karşı çıkan isimdir.

Bu istememe durumunu ise “Erdoğan’ın yayılmacı projeleri hakkında ne düşünüyorsunuz” sorusuyla açık bir şekilde ifade etmiştir. “Türkleri, hevesleri olmasından dolayı suçlamıyorum. Benim eleştirdiğim, Avrupa’yı içerden yok etmek istemeleri. Eğer AB’ye girmesine izin verseydik, bu olabilirdi. Türkiye’yi, AB liderler zirvesinde düşünün. Daha mı zor, daha mı kolay olurdu her şey? Türkiye’nin AB değerlerine uyum sağlayabileceğine inanmıyorum, çünkü bu İngilizlerle de olmadı, Türklerle olabileceğine siz inanıyor musunuz? İki lider oturup, Türk tarihi, Türk kültürü, Osmanlı İmparatorluğu yokmuş gibi konuşabilir mi? 'Kimlik bir patoloji (hastalık) değildir' demiş büyük dahi Levi-Strauss” (Çakır, 2021). Sarkozy’nin Türkiye’nin Avrupa’yı yok edeceğini düşünmesi yine bir yabancı karşıtlığının olduğunu göstermektedir. Çünkü yabancı yapıcı bir özelliğe değil yıkıcı bir özelliğe sahip olarak kodlanmış ve öyle belirlenmiştir. Ayrıca Sarkozy’nin ilk önce Türkiye’yi ve Türk halkını sevdiğini belirtmesi ve ardından Türkiye’yi AB’ye üye ülke olarak görmek istememesi, çelişkili söylemlerinin olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda her ne kadar Sarkozy veya diğer AB’ye üye ülkelerin zaman zaman olumsuz söylemlerini, olumlu bir şekilde yansıtmak istemiş olsalar da günümüze kadar çeşitli bahaneler sunarak, Türkiye’yi AB’ye üye ülke olarak görmek istemediklerini ve Türkiye’nin bu yapı içerisinde yerinin olmadığını göstermektedir.

Tarihsel süreç içerisinde Türkiye ve AB ilişkileri beklenen düzeyde ilerleme kaydedememiştir. İkili ilişkilerin gel-gitli politikalar ile şekillenmesi, Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin çözüme kavuşturulmamasına neden olmuştur. İki yapı arasındaki gel-gitli ilişkiler çeşitli zirvelerde ifade edilmiştir. Bazı zirvelerde ikili ilişkilerin

düzenlenmesi ifade edilirken, bazı zirvelerde ise ikili ilişkiler daha kötü bir hal almıştır. 13-14 Haziran 2021 tarihinde gerçekleşen, NATO Zirvesi'nde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan genel olarak, “bölgesel aktörlerin etkisi, ittifak güçlendirilmeli, terör örgütleri arasında ayırım yapan düşünce kendini koruyor, YPG'ye verilen desteğin sonlandırılması gerektiğini, müttefiklerimiz sığ hesapları bir yana bırakmalı, çözülemeyecek hiçbir mesele yok, 'S-400 konusundaki daha önce dile getirdiğimiz görüşler, 'Fransa ile Suriye ve Libya'da müşterek çalışma, Yunanistan Başbakanı ile güzel bir görüşme gerçekleşti” gibi başlıklarla NATO zirvesine katılan liderlerle görüşme gerçekleştirdiğini belirtmiştir (Sputnik Türkiye, 2021). Erdoğan'ın, Türkiye için önemli olan bu konuları ifade ettikten sonra özel olarak, AB liderleri ile Türkiye ve AB ilişkileri konusunda görüşmelerde gerçekleştirmiştir.

Bu görüşmeleri Erdoğan, zirve sonrası basın toplantısında şu şekilde ifade etmiştir. “İspanya, Hollanda, Fransa Cumhurbaşkanı ile bir araya geldik. Litvanya ve Letonya mevkidaşlarımla görüşmelerim oldu. 24 Haziran'daki zirve öncesinde Türkiye-AB ilişkileri konusunda görüş alışverişinde bulundum. Dün ayrıca Macaristan Başbakanı ile verimli ikili bir görüşme yaptık” (Sputnik Türkiye,2021). Ayrıca Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Merkel ile de “Türkiye- AB ilişkilerini ve Kıbrıs sorununu gündeme getirmiştir. İki lider 24-25 Haziran'daki AB zirve öncesinde AB-Türkiye ilişkilerinin durumunu ve BM öncülüğünde Kıbrıs sorununu çözmek için yürütülen çalışmaları da” (Sözcü, 2021) görüşmüşlerdir.

Sonuç, Türkiye ve AB ilişkileri Türkiye'nin 1959 yılında AET'ye üye olmak istemesiyle birlikte başlamaktadır. 1959 yılında iki yapı arasında başlayan ilişkiler 2021 yılına kadar hala inişli çıkışlı bir şekilde devam etmektedir. AB ve Türkiye arasında ki inişli çıkışlı ilişki Türkiye'nin AB'ye üye olmamasına neden olurken, ayrıca AB ve Türkiye arasında belirsiz bir ilişkinin olduğunu da göstermektedir. AB, Türkiye'ye karşı dönemler içerisinde farklı söylemlerde bulunarak, Türkiye'nin bazen üye ülke olarak olacağı umudunu verirken bazen ise Türkiye'nin AB içerisinde yerinin olmadığını belirtmektedir. AB'nin Türkiye'ye karşı bu söylemlerde bulunması “bizden olan veya olmayan, AB gözünde ne olduğu belirli olmayan, istenilen ve istenilmeyen, konumu belirsiz olan, çok tanımadığımız ama tanıdığımız, istediğimiz ama istemediğimiz, varlığını kabul ettiğimiz ama varlığından aynı zamanda rahatsız olduğumuz, fiziksel olarak yakın olmasını istediğimiz ama sosyal olarak uzak olması gerektiği şeklinde bir politika uyguladığımızı söyleyebiliriz.

AB'nin Türkiye'ye karşı bu şekilde yaklaşması iki yapı arasındaki ilişkiyi yıpratmakta ve Türkiye'nin aleyhinde, Avrupa halkı ve AB üye ülkeleri tarafında söylemler oluşmaktadır. Türkiye bu yaklaşımlara karşı AB'nin ifade ettiği şeyleri sağlamak için mücadele etmektedir. AB, Türkiye'nin bu mücadelesini bildiği ve gördüğü halde Türkiye'ye karşı net bir ifadeye bulunmamıştır. Bu durumdan dolayı iki yapı arasında uzlaşma sağlanamamış ve zaman zaman Türkiye'nin aleyhinde sert söylemlerin oluşmasına da neden olmuştur. Özellikle AB'nin ve Avrupa halkının, Türkiye'nin Müslüman olması, farklı medeniyete sahip olması, Avrupalı olmadığı düşüncesi, farklı kimliğe sahip olması gibi durumları belirterek, Türkiye'ye karşı bir olumsuz durum oluşmaktadır. Bu olumsuz söylemlerle birlikte Türkiye'nin AB'ye üye olarak alınıp alınmaması konusu da eklenince karmaşık bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu karmaşıklık durumu Türkiye'nin AB'nde yabancı olarak görülmesine neden olmaktadır. Çünkü yabancı hakkında karar veremedikleri, bizden olmayan, istenilmeyen, varlığından rahatsız olunanı temsil ettiği için bulunduğu alan içerisinde kabul edilmemektedir. Yabancıların kabul edilmeme durumu kalıcı bir hale getirilerek ilişki kurulmak istenmemektedir. Ancak her ne kadar kabul edilmeyen, ilişki kurulmak istenmeyen ve varlığından rahatsız olunmuş olsa da yabancı ile yaşamayı öğrenmeli ve bulunulan alan içerisinde varlığının kabul edilmesi gerekmektedir.

SONUÇ

Tarihsel süreç içerisinde aynı veya farklı topluluklar arasında sosyal, ekonomik, coğrafik, siyasal ve kültürel gibi çeşitli nedenlerden ötürü savaşlar yaşanmıştır ve günümüzde de yaşanmaktadır. Yaşanılan bu savaşlar neticesinde topluluklar, yapısal ve işlevsel olarak yeniden biçimlendirilmektedir. Bu yeni biçimlendirmeler ulusal ölçekte olabildiği gibi uluslararası/ulus üstü bir biçimde de olabilmektedir. Bunun en güzel örneği bugün uluslar üstü bir yapıda başarılı bir şekilde birleşen Avrupa Topluluğu, bugünkü adıyla Avrupa Birliği'dir denilebilir.

Avrupa'da bir birlik kurma hareketinin temeli çok eskilere dayanmaktadır. Bu düşüncenin oluşmasına neden olan durum Avrupa'da yaşanan savaşlar olmuştur. Avrupa, yaşanan savaşların olumsuz sonuçlarından kurtulabilmek için bu doğrultuda bir birlik kurma çabasına girmiştir. Bu çaba ilk olarak 17. yüzyılda İmmanuel Kant tarafından "Avrupa Birleşik Devletleri" şeklinde dile getirilmiş ve daha sonra bazı düşünürlerin yapıtlarında da her ne kadar olgunlaşmamış olsa da bu birlik düşüncesi yer almıştır. Örneğin, İmmanuel Kant (1724-1804) "Devletlerin Birliği", Maximillian Jully (1559-1614) "Avrupa Bağımsız Devletleri'nin Bir Birliği", Saint Simon ise "İnsanların Birliği" şeklinde (Çaşın ve Özgöker, 2008: 25) belirtmişlerdir. Tarihsel ve düşünsel anlamda Avrupa'da birlik kurma fikri ilk olarak filozof ve önezcili kişilerin düşüncelerinde hayat bulmuştur. Ancak çalışmanın giriş bölümünde belirtildiği gibi Avrupa'da bir birlik oluşturmanın somut adımları ise İkinci Dünya Savaşı sürecinde başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte temelleri atılan AB, kuruluş ve düşünce olarak bağımsız olmak ve savaşların tekrar yaşanılmaması için " Bir Daha Savaş'a Asla" sloganı temel alınarak oluşturulmuştur (Çaşın ve Özgöker, 2008: 34-35). Bu doğrultuda hareket eden Avrupa devletleri savaşların etkisinden kurtulabilmek ve yeniden toparlanabilmek için hızlı bir şekilde birlik girişimlerinde bulunmuşlardır. Avrupa devletlerinin bu durumu ABD gibi ülkelerin faydasına olmuştur. ABD, Marshall yardımları adı altında Avrupa ülkelerine destek sağlamıştır. Avrupa, bu destekler doğrultusunda ekonomik ve siyasi olarak hızlı bir şekilde kalkınma planları yaparken ayrıca güvenlik anlamında da bir an önce kalkınma gayretinde bulunmuştur. Avrupa'nın güvenlik önlemlerini almak istemesi ABD'nin tekrar faydalanabileceği bir imkânı doğurmuştur. Çünkü farklı politika ve hamleleriyle Avrupa'yı kendisine mecbur bırakmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda yenilgiyle ayrılan Almanya, Avrupa için büyük

bir tehdit olarak görülürken bir süre sonra asıl Avrupa için tehdidin Almanya değil de Rusya olacağı fark edilmiştir. Rusya'nın ortak bir tehdit olması hem Avrupa'nın hem de ABD'nin ortak bir sorunu haline gelmiştir. Normalde Avrupa'nın bu soruna karşı kendi içerisinde bir askeri birlik oluşturması gerekirken, ABD ile birlikte bir birlik kurma mecburiyetinde bırakılmıştır ve sonuç olarak NATO'nun kurulması gerektiği düşünülmüştür. NATO'nun oluşturulması en çok ABD'nin faydasına olmuştur. Çünkü bu şekilde ABD Avrupa'yı askeri yönden kendisine bağlayarak, kendisine yönelik oluşacak herhangi bir tehdidin önüne geçmiştir.

ABD'den ekonomik olarak destek alan Avrupa, bir an önce içinde bulunduğu kargaşa ortamından kurtulabilmek ve kendi içerisindeki düzensizliğin, yıpranmışlığın iyileşebilmesi için bugünkü AB'nin temellerini oluşturan (6 ülke birleşerek) AKÇT, AET, AAET'yi kurmuştur. Avrupa'nın oluşturduğu bu topluluklar çalışmanın giriş ve ikinci bölümünde detaylı bir şekilde belirtildiği için sonuç kısmında sadece isim olarak ifade edilmiştir.

Altı ülkenin kurduğu AKÇT, AET ve AAET, Avrupa için kurumsal olarak bir yapının oluşmasına neden olmuş ve savaş için asıl olan maddelerin uluslar üstü bir yapıda birleşmesi de bu şekilde sağlanmıştır. Dolayısıyla kurulan topluluklar savaşın önlenmesine, ekonomik ve siyasi olarak güçlü bir yapının oluşmasına öncülük etmişlerdir. Avrupa bu topluluklarla birlikte çeşitli genişleme ve derinleşme süreçlerini yaşamıştır. AB, farklı siyasi, ekonomik ve toplumsal yapıya sahip olan ülkeleri üye ülke olarak kabul ederek altı genişleme süreci yaşamıştır. AB'nin genişleme süreciyle birlikte, Avrupa Tek Senedi, Maastricht Antlaşması, Kopenhag Kriterleri, Amsterdam Antlaşması, Nice Antlaşması ve Lizbon Antlaşması ile derinleşme sürecini de gerçekleştirmiştir. AB'nin genişleme ve derinleşme süreci birliğin daha çok güçlenmesini ve temel düşünce amacının gerçekleşmesini sağlamıştır. AB, ilk olarak barışçıl ve insancıl bir düşünce temelinde ortaya çıkmış olsa da tarihsel süreç içerisinde devletlerin politikalarını uygulayabileceği bir yapı haline gelmiştir.

AB'nin, devletlerin politikası haline gelmesi bazı ülkeler için faydalı olurken bazı ülkeler için ise olumsuz bir duruma neden olmuştur. Bu olumsuz durumdan etkilenen ülkelerden biri de Türkiye'dir.

Türkiye'nin olumsuz etkilenmesi, AB'nin Türkiye'ye karşı söylemlerinden ve Türkiye'ye karşı olan yaklaşımından rahatlıkla görülmektedir. Çalışmanın ana problemi

de bu doğrultuda Türkiye ve AB ilişkilerinde AB'nin Türkiye'ye karşı olan yaklaşımı, AB'nin Türkiye'ye karşı söylemleri ve asıl olan AB'nin Türkiye'yi nasıl gördüğüdür.

Türkiye ve AB ilişkileri, Türkiye'nin 1959 yılında AET'ye başvuru yapmak istemesiyle birlikte başlamıştır. Türkiye'nin topluluğa başvurusunu destekleyecek durum ise Roma Antlaşması'nın 238. Maddesinde yer almaktadır. "238. Madde Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun üçüncü ülke ya da ülkeler grubu ile karşılıklı hak ve görevlere, ortak hareketlere ve özel işlem yöntemlerine dayalı ortaklık kuran antlaşmalar yapabileceğini öngörmektedir" (Kaya, 2013: 56). Türkiye ifade edilen bu madde doğrultusunda AET'ye başvurusunu gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin topluluğa başvuru yapmasının nedenlerinden biri Yunanistan'ın topluluğa üye olmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Yunanistan, Türkiye'ye karşı bir risk oluşturmaktadır. Türkiye, Yunanistan'dan gelecek riskleri önlemek için topluluğa üye olmak istemiştir. Türkiye'nin AET'ye üye olmak istemesinin başka bir nedeni ise çağdaş seviyeye ulaşmak ve Türkiye'nin daha çok gelişmesini sağlamak istemesinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye'nin topluluğa üye olmak istemesinin nedenlerini belirttikten sonra iki yapı arasındaki ilişkinin seyri şu şekilde olmuştur. Türkiye üyelik başvurusu doğrultusunda komisyon ile Brüksel'de bir toplantı gerçekleştirmiştir. İki yapı arasındaki, görüşme sonrasında Gümrük Birliği ile ilişki kurulması kararı alınmıştır. Ancak Türkiye'de 1960 yılında gerçekleşen askeri darbe Türkiye ve AET ilişkilerinin aksamasına neden olmuştur. AET, Türkiye'de darbenin gerçekleşmesinden rahatsız olduğunu belirtmiş ayrıca Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın idam edilmesiyle birlikte, Dönemin Fransa Cumhurbaşkanı General Charles De Gaulle, Türkiye ile ilişkilerinin askıya alınmasını istemiş ve bu istek üzerine AET, Türkiye ile ilişkilerini askıya almıştır.

Türkiye ve AET arasında ilk olumsuz ilişkinin oluşmasından belirli bir süre sonra Türkiye'nin konumu açısından önemi ve Avrupa Devletlerinin de ısrarları doğrultusunda tekrar iki yapı arasındaki ilişki başlamıştır. İkili ilişkilerinin yeniden başlamasıyla birlikte, iki yapı arasında bir ortaklık antlaşması oluşturulmak istenmiştir. Bu oluşturulmak istenen ortaklık antlaşması Ankara Antlaşması olarak isimlendirilmiş ve üyelik şartları sağlanana kadar geçerli olacağı belirtilmiştir. AET ve Türkiye arasında ilişkilerin devam edebilmesi ve Türkiye'nin şartları sağlayabilmesi için süreç; hazırlık, geçiş ve son dönem olmak üzere üçe ayrılmıştır. Hazırlık dönemi Ankara Antlaşması

olarak belirlenmiştir. Geçiş Dönemi, Katma Protokol olarak belirlenmiştir. Ancak 1970 ve 1980 yılları arasında Türkiye’de yaşanan olumsuz siyasi atmosferin sonucu olarak ikili ilişkiler yeniden sonlandırılmıştır. AET, Türk Silahlı Kuvvetlerinin gerçekleştirdiği darbeyi ilk önce “insan haklarının, demokrasinin hak ve özgürlüklerin halka geri verilmesi” olarak düşünmüştür. Ancak Fransa ve Danimarka Türkiye ile ilişkilerin sonlanmasını istemiştir. Bu iki ülkeye karşı İngiltere ve Almanya Türkiye’de gerçekleşen darbenin farklı olduğunu belirterek ikili ilişkilerin devam etmesini istemişlerdir. Tartışmalar neticesinde sonuç olarak Avrupa Komisyonu Türkiye ile ilişkilerin askıya alındığını belirtmiştir. AET’nin Türkiye’ye karşı olumsuz bir şekilde yaklaşması Türkiye’nin hedefleri doğrultusunda ilerlemesine engel olmamıştır. Türkiye kendi içerisindeki bu siyasi krizi çözebilmek için 1983 yılında seçim gerçekleştirmiş ve askeri yönetime son vermiştir.

Türkiye, Ankara Antlaşması’nda ifade edilen dönemleri beklemeden 14 Nisan 1987 yılında üyelik için başvuru yapmıştır. Ancak AET, Türkiye’nin isteğini olumsuz bir şekilde karşılayarak, Türkiye’nin topluluğa katılma noktasında yeterli olduğu ama ekonomik, siyasi ve toplumsal alanda gelişmesi gerektiğini de belirtmiştir. AET’nin bu kararı Türkiye tarafından olumsuz olarak algılanmamış ve Türkiye bu karar sonrasında Gümrük Birliği’nin gerçekleşebilmesi için hazırlıklara başlamıştır. 5 Mart 1995 tarihinde yapılan toplantı sonucunda Gümrük Birliği yürürlüğe girmiştir. Dolayısıyla AB ve Türkiye arasındaki son döneme geçilmiştir.

Türkiye ve AB ilişkileri 10-11 Aralık 1999’da gerçekleşen Helsinki Zirvesiyle birlikte farklı bir boyuta taşınmıştır. Helsinki Zirvesi, Türkiye’nin diğer adaylar ile eşit konumda olacağını belirterek, Türkiye’yi aday ülke olarak kabul etmiştir. 2002 yılında Avrupa Birliği Konsey Zirvesi gerçekleştirilmiş ve bu zirvede eğer Türkiye, Kopenhag Kriterlerini sağlarsa 2004 yılında gerçekleştirilecek Konsey toplantısında müzakerelere başlanacağı belirtilmiştir. 6 Mart 2004 tarihinde Türkiye’nin Kopenhag Kriterlerini yerine getirdiği belirtilerek görüşmelere başlanması önerisinde bulunulmuştur. (Kaya, 2013: 91-92) Bu önemli karar sonucunda 3 Ekim 2005 tarihinde görüşmelere başlanılmıştır.

AB ve Türkiye arasında 2005 yılında başlayan bu müzakere süreci bugün hala devam etmektedir. Dolayısıyla Türkiye, AB’ye girmek için uzun yıllardır verdiği çabanın karşılığını bir türlü alamamıştır. Çünkü AB, Türkiye’ye karşı kararsız bir tavır sergilemekte ve Türkiye’nin AB içerisinde yerinin olup olmadığını, istenip

istenilmediğini, ne olduğunu ve ne olmadığını belirtmediğinden dolayı AB'ye tam üyeliği gerçekleştirilmemiştir. AB'nin, Türkiye karşı bu şekilde yaklaşımı AB liderlerinin, düşünürlerinin ve halkının söylemlerinde açıkça görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmamızın ana konusu ve ana problemi "AB'nin Türkiye'yi yabancı olarak görmesidir.

Bauman'ın deyişiyle "karışıklığa meydan vermemek için baştan yabancıların basitçe bilinmedik bir kişi iyi tanımadığımız, her yönüyle tanımadığımız ya da hiç tanımadığımız bir kişi olmadığını kaydedelim." Çünkü bir kişiyi yabancı olarak bilmek az da olsa onun hakkında bilgi sahibi olmamızı gerektirir. Benim bulunduğum alanlarda bulunmalı bunun için yabancı olarak tanınmaktadır. Eğer bulunduğum alanlarda bulunmasaydı o zaman tanımsız olarak nitelendirilmesi gerekirdi (Bauman, 2014a: 66). "Yabancı ne çok yakın ne çok uzak olandır. Çok yakın olursa yabancı olmaz o zaman grubun üyesi olur. Grupla çok uzak olursa iletişimi olmaz"(Ritzer ve Stepnisky, 2013: 44). Yabancıların bu şekilde tanımlanması grup ile ilişkisinin mesafe üzerinden olduğunu göstermektedir.

Yabancı ne dost ne düşmandır, ya da yabancı hem dost hem de düşmandır. Yabancıların bu şekilde tanımlanması aslında yabancıyı gerçekten tanımadığımızı göstermektedir. Ayrıca yeterince bilinmeyen ve tanınmayan yabancı, bilinen sınıflama sınırlarına, kalıplaşmış yapılara inatla meydan okumakta ve olanı olduğu gibi kabul etmemektedir. Yani yabancı "a priori'ye" meydana okuyan, belirlenmişlere karşı olan, sorgusuz bir şekilde hiçbir şeyi kabul etmeyendir. Simmel (2009: 151) yabancıların teorik ve pratik açıdan daha özgür olduğunu; durumları daha az önyargıyla incelemekte, daha objektif ve daha genel belirli ölçülerle değerlendirmekte ve "eylemlerini gerçekleştirirken eli kolu adetler, dini kaygılar veya önceki emsallere bağlanmadığını" belirtmektedir.

Yabancı, dost veya bulunduğu toplum/yapı/ düzen içerisinde yer edinmek ve bulunduğu alan içerisinde biri olmak isterken, o alan içerisinde mevcut olan kişiler yabancıların bu düşüncesine karşı olumsuz bir şekilde yaklaşarak kendilerine yönelik bir risk olarak görmektedirler. Bu durum yabancıların yaptığı herşeyin olumsuz bir şekilde karşılanmasına neden olmaktadır. Ayrıca yabancı herşeyin olumsuzluğu ile nitelendirilmekte ve olumsuzluk ile eş değer olarak görülmektedir. Yabancıların bu şekilde nitelendirilmesi gittiği yerlerde öteki olarak görülmesine neden olmakta ve

yabancı her ne kadar onlardan olmak istesede ona bu imkân tanınmamaktadır. Böylece yabancı dost ile düşman,dışarı ile içeri,düzen ile kargaşa arasında durmaktadır.

AB'nin Türkiye'yi nasıl yabancı olarak gördüğü konusu çalışmanın üçüncü bölümünde detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Kısaca özetlemek gerekirse, AB Türkiye'ye karşı şüpheli ve kararsız bir şekilde yaklaşmakta ve Türkiye'nin, AB içerisinde yerinin ne olduğu belli olmayan, istenip istenilmediği bilinmeyen, dost veya düşman olduğu belirtilmeyen, bir yapıya sahip olmasından ötürü Türkiye Bauman'ın ifade ettiği yabancı konumuna düşmüştür denilebilir.

Türkiye'nin bu yabancı olma durumuna düşmesi Avrupa eylem ve söylemlerinde rahatlıkla görülmektedir. Örneğin Türkiye, Angela Merkel ve Nicolas Sarkozy'nin olumsuz söylemlerine maruz kalmıştır. Her iki lider Türkiye'nin üyeliğini istemediklerini ve AB'nin sınırlarının artık belirlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Yıldız, 2018: 233). Her iki liderin Türkiye'yi AB içerisinde görmek istememeleri Türkiye için olumsuz bir durum olmuştur. Çünkü yabancı olarak bilinen Türkiye, AB içerisinde rahatsız eden, olanı olduğu gibi kabul etmeyen veya hoşnut bir durum göstermeyen bir ülke olarak görülmektedir. Fransa eski Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin ifadelerine ayrıca bakıldığında: Sarkozy, “O dönem benim sorunum Erdoğan'ın kendisiyle değildi. Benim sorunum Türkiye'nin Avrupalı olmamasıydı. Avrupa, Türkiye'ye karşı diplomaside gerçek bir ikiyüzlülük sergiledi. Kimse doğruları söylemeye cesaret edemedi ama ben Türkiye'ye gerçekleri söylemeyi, dürüst olmayı seçtim. Çünkü o ülkeyi ve Türk halkını seviyorum. Türkler, doğrudan konuşan, cesur, dürüst insanlar” (Çakır, 2021) şeklinde belirtmiştir. Sarkozy, bu söylemleriyle Türkiye ve Türk halkını sevdiğini belirtmiş olsa da aslında Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasına en çok karşı çıkan isimlerden biri olmuştur.

Bu istememe durumunu ise “Erdoğan'ın yayılcı projeleri hakkında ne düşünüyorsunuz” sorusuyla açık bir şekilde ifade etmiştir. “Türkleri, hevesleri olmasından dolayı suçlamıyorum. Benim eleştirdiğim, Avrupa'yı içerden yok etmek istemeleri. Eğer AB'ye girmesine izin verseydik, bu olabilirdi. Türkiye'yi, AB liderler zirvesinde düşünün. Daha mı zor, daha mı kolay olurdu her şey? Türkiye'nin AB değerlerine uyum sağlayabileceğine inanmıyorum, çünkü bu İngilizlerle de olmadı, Türklerle olabileceğine siz inanıyor musunuz? İki lider oturup, Türk tarihi, Türk kültürü, Osmanlı İmparatorluğu yokmuş gibi konuşabilir mi? (Çakır, 2021). Sarkozy'nin Türkiye'nin Avrupa'yı yok edeceğini düşünmesi yine bir yabancı

karşıtlığının olduğunu göstermektedir. Çünkü yabancı yapıcı bir özelliğe değil yıkıcı bir özelliğe sahip olarak kodlanmış ve öyle belirlenmiştir. Ayrıca Sarkozy'nin ilk önce Türkiye'yi ve Türk halkını sevdiğini belirtmesi ve ardından Türkiye'yi AB'ye üye ülke olarak görmek istememesi, çelişkili söylemlerinin olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda her ne kadar Sarkozy veya diğer AB'ye üye ülkelerin zaman zaman olumsuz söylemlerini, olumlu bir şekilde yansıtmak istemiş olsalar da günümüze kadar çeşitli bahaneler sunarak, Türkiye'yi AB'ye üye ülke olarak görmek istemediklerini ve Türkiye'nin bu yapı içerisinde yerinin olmadığını belirtmişlerdir.

AB liderlerinin Türkiye'nin aleyhindeki söylemleri istenmemesinin ve yabancı olarak görülmesinin sadece bir örneğini göstermektedir. AB, Türkiye'nin 1959 yılında üyelik için başvuru yapmasıyla birçok bahane sunarak Türkiye'yi AB'ye üye olarak kabul etmemiştir. Türkiye'nin kendi içerisinde farklı yıllarda siyasi ve ekonomik sıkıntılar olmuş olsa da hedeflerini AB hedefleri doğrultusunda her zaman ilerletme gayretinde olmuştur. Ancak AB, Türkiye ile sadece müzakere süreçlerini başlatmış ve bu süreçten sonra sürekli Türkiye'ye demokrasi, insan hakları, özgürlük azınlık hakları ve hukuk konularında eksik olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin bu konularda eksik olduğunu belirten AB bazı dönemlerde ise Türkiye'nin lehine söylemlerde bulunarak Türkiye'nin AB için değerli bir ülke olduğunu belirtmektedir. AB'nin Türkiye'ye karşı zaman zaman olumlu yaklaşması Türkiye'yi AB kapısı önünde tutmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Bauman'ın da belirttiği gibi yabancıyı fiziksel olarak yakın ama sosyal olarak uzak olması gerekmektedir. Yani gruba ne çok uzak ne çok yakın olması gerekmektedir. Fiziksel olarak yakın olması yabancıyı yaptığı her şeyin kontrol edilmesini sağlarken, sosyal olarak uzak olması grubun içine dâhil olmadığını göstermektedir. Yabancı, gruba dâhil olursa olanı olduğu gibi kabul etmeyecektir. Çünkü yabancı grup içerisinde kimsenin bilmediğini ve göremediğini fark etmektedir.

Ne dost ne düşman olan yabancı sürekli bir risk olarak görülmekte ve bulunduğu alandan da bir an önce gidilmesi istenilmektedir. Çünkü düzene karşı düzensizlik olarak görülmektedir. Hâlbuki tam aksine yabancı sadece bir grubun kurduğu düzensizliğe karşı düzenin olmasını istemektedir. Ancak yabancı tüm olumsuzluklarla nitelendirildiği için yabancıyı her hareketi ya da her ifadesi gülünç olarak karşılanmakta ve dikkate alınmamaktadır. Çünkü yapılar veya gruplar yabancıyı ifade eden olarak değil, ifade edilen olarak bilmekte ve tanımlamaktadır. AB bu noktada Türkiye'ye karşı sürekli olumlu/ genelde olumsuz söylemler üretmekte ve bu söylemler doğrultusunda hareket

etmesini istemektedir. Türkiye istenilenlere karşı her zirve ve görüşmede yapılması gerekeni sağlarken AB çoğu zaman Türkiye'nin yaptıklarını görmemezlikten gelerek bazen Güney Kıbrıs bazen Yunanistan ile sınır meselesini bazen ise Türkiye'nin iç siyaseti ve ekonomisinde gerçekleşen olayları birer bahane olarak sunmuş ve üyeliğini istememiştir. Türkiye'nin tam üyelik kriterlerini sağlama noktasında eksik olduğunu belirterek süreci çıkmaza doğru sürüklemekte veya askıya almaktadır. AB'nin Türkiye'ye karşı bu şekilde yaklaşmasının en önemli kanıtları: 15 Temmuz darbe girişimi ve Doğu Akdeniz'deki sondaj çalışmalarıdır.

15 Temmuz darbe girişimi sonrası AB liderleri Türkiye'ye karşı herhangi bir ziyaret gerçekleştirmemiş ve ikiyüzlü politikalar uygulayarak darbenin başarılı olup olmamasına yönelik söylemlerde bulunmuşlardır. 15 Temmuz darbe girişimi başarısızlık ile sonuçlanmasından sonra Türkiye'nin mevcut hükümetine destek verdiklerini dile getirmişlerdir. Ancak darbenin neden başarısız olduğu konusunda birçok ülke darbecilere akıl vermeye başlamıştır (Duman, 2018: 82-83). AB'nin darbe sonrası bu yaklaşımları Türkiye'ye karşı nasıl bir tutum sergilemiş olduklarını şeffaf bir biçimde göstermektedir. Bir de darbenin çok etkili olmadığına, darbenin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dan kaynaklı olduğunu, Türkiye'nin kaybetmesi şeklinde ifadelerde bulunmaları AB'nin, Türkiye'ye karşı olan yaklaşımını net bir şekilde belirtmektedir.

Yine Doğu Akdeniz'deki sondaj çalışmaları ile de Yunanistan, Güney Kıbrıs ve Fransa bu konuyu AB'ye taşımışlardır. AB, bu dönem içerisinde gerçekleştirilen zirvede Türkiye'ye yaptırım uygulayacağı tehdidini dile getirmiştir. Hem 15 Temmuz darbesi hem de Doğu Akdeniz meselesi Türkiye'nin kendisini savunma ve ekonomik olarak geliştirme noktasında temel yasal hakkı olurken AB bu durumu Türkiye'nin aleyhinde olacak şekilde karşılamıştır.

Bu doğrultuda AB ve Türkiye arasındaki muhtemel ilişki AB'nin Türkiye'ye karşı “ne dost ne düşman” olarak yaklaşımı çerçevesinde Türkiye'nin daha sonraki yıllar içerisinde de yabancı olarak görülmesine neden olabilir.

Özetle, yabancının dost mu yoksa düşman mı olduğuna karar verilemeyen, bizden olmayan, istenilmeyen, varlığı ile rahatsız olunan, olumsuzluğun temsili olan, düzene karşı düzensizliği oluşturan ve hakkında karar veremediğimiz olarak ifade edilmektedir. Ayrıca yabancından istenilen tek şey “bulunduğu” konumu

kabullenmesidir. Ancak aslında yabancı görülmeyeni gören, düzensizliğe düzen kazandıran, olayları daha az ön yargılı inceleyen, özgürlüğü temsil eden, daha objektif olanı temsil etmektedir.

KAYNAKÇA

- AK Parti. (2019, 01). *AK Parti Tüzük*. AK Parti: <https://www.akparti.org.tr/media/279929/cep-boy.pdf> (Erişim Tarihi: 31.05.2021).
- Akalın, Ş.H.(2009).*Türkçe Sözlük*,(10.Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akçay, E. Y, Çiğdem, A, ve Akman, E. (2011). AB'nin Tarihsel Gelişimi Ve Ortak Dış Ve Güvenlik Politikası. Süleyman Demirel Üniversitesi *Vizyoner Dergisi*, 3(4), 117-131.
- Akıllı, E. (2010). Laeken Zirvesinden Lizbon Antlaşması'na: Anayasallaşamayan Anayasallaşma Süreci. *Uluslararası Hukuk Ve Politika*, 6(24), 35-54.
- Alamese, Y. (2016). *Globalization And The European Union: Examination Of The European Integration In The Light Of Theories Of Globalization* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Anadolu Ajansı. (2020, 08 13). *AK Parti'nin 19 yılı*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/ak-partinin-19-yili/1940072#>(Erişim Tarihi: 31.05.2021).
- Anderson, P. (2002). *Postmodernitenin Kökleri (2. Baskı).(E. Gen Çev.)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ataman, M., Ayhan, V., ve Dalar, M. (2010). Avrupa'nın Türkiye Algılaması: Türkiye'nin Avrupa Birliği İçin Anlamı. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi* (2), 54-72.
- Ateş, E. (2019). 1996-2006 Arası Dönemde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerindeki Gelişmeler. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 7(1), 26-50.
- Aydın Düzgüt, S. (2011). *Avrupa Birliği Genişlemesi (1. Baskı)*. A. Kaya, S. Aydın Düzgüt, Ö. Onursal Beşgül, ve Y. Gürsoy içinde, Avrupa Birliğine Giriş (s. 43-58). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, M. (2014). *Moderniteye Dışarıdan Bakmak (2. Baskı)*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Ayhan, V., Dalar, M. ve Ataman, M. (2012). Fransız Kamuoyunun Türkiye'ye Bakışı: AB Üyeliği, Kimlik Ve Diğer Faktörler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(41), 268-294.
- Başer, D. (2011). *Zygmunt Bauman'da Müphemlik ve Toplumsal Yaşam*.(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Bauman, Z. (2011). *Postmodern Etik (2. Baskı).(A. Türker Çev.)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z, & Tester, K. (2017c). *Zygmunt Bauman İle Söyleşiler (1. Baskı).(M. Hazır Çev.)*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Bauman, Z. (1996). *Yasa Koyucular İle Yorumcular (1. Baskı).(K. Atakay çev.)*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bauman, Z. (2000). *Postmodernlik Ve Hoşnutsuzlukları (1. Baskı).(İ. Türkmen Çev.)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2005). *Bireyselleşmiş Toplum (1. Baskı).(M. Beşikçi Çev.)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2016). *Modernite Ve Holokaust (1. Baskı)*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Bauman, Z. (2017a). *Modernlik Ve Müphemlik (3. Baskı).(İ. Türkmen Çev.)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2018a). *Akışkan Hayat (1. Baskı).(A. E. Pilgir Çev.)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2018c). *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik (3. Baskı)*. İstanbul: Say Yayınları.

- Bauman, Z.(2014a) *Sosyolojik Düşünmek, (10.Baskı).(Yılmaz, A Çev.)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z.(2014b).*Modernlik ve Müphemlik, (2.Baskı).(İ. Türkmen çev.)*.İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman,Z.(2017b) *Akışkan Modernite (2. Baskı) (Çavuş, S.O çev.)*. İstanbul: Can İnceleme
- Bauman, Z.(2018d). *Kapımızdaki Yabancılar, (1.Baskı).(E. Barca Çev.)*.İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z.(2018e). *Avrupa, (1.Baskı). (A. E. Pilgir Çev.)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z, & Lyon, D. (2018b).*Akışkan Gözetim (3. Baskı).(E. Yılmaz Çev.)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Best, S, & Kellener, D. (2011). *Postmodern Teori (2. Baskı).(M. Küçük Çev.)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bilici, N. (2004). *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri (1. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bilici, N. (2013). *Avrupa Birliği ve Türkiye (6 b.)*. Ankara: Seçkin.
- Cicioğlu, F. (2020, 12 24). *AB-Türkiye ilişkilerinde 2021 perspektifi*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/ab-turkiye-iliskilerinde-2021-perspektifi/2087371> (Erişim Tarihi: 06.07.2021).
- Çakır, A. (2021, 03 24). *Macron ve Sarkozy'den Yeni Türkiye Açıklamaları. Amerika'nın Sesi: https://www.amerikaninsesi.com/a/macron-ve-sarkozyden-yeni-turkiye-aciklamalari/5826493.html* (Erişim Tarihi: 06.04.2021).
- Çakmak, H. (2011). *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri (3. Baskı)*. Ankara: Barış Kitap.
- Çalış, Ş. H. (2008). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Kimlik Arayışı, Politik Aktörler Ve Değişim (4. Baskı)*. İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Çalış, Ş. H, ve Çakır, F. (2018). *Türkiye-AB İlişkilerinde Yunan-Rum Faktörü. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(32), 432-449.*
- Çatalbaş, N. (2000). *Kopenhag Kriterleri Açısından Türkiye Ekonomisinin Avrupa Birliği'ne Uyumu. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çetin E. (2010). *Gündelik Hayat Sosyolojisi*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Çoban Oran, F. (2018). *Türkiye-AB İlişkilerinde Yeniden Canlanmadan “Hedef Değişimine” Doğru. Yönetim Bilimleri Dergisi, 16(31), 427-442.*
- Dağdemir, E. (2001). *Avrupa Birliğinin Bütünleşme Sürecinde Esneklik Kavramı: Amsterdam Anlaşması Çerçevesinde Bir Değerlendirme. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 56(2), 22-41.*
- Demirel, D. (2018). *Lizbon Anlaşması'nın AB'nin Kurumsal Yapısına Etkileri. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 3(1), 91-103.*
- Dinç, C. (2011). *Avrupa Birliğinin Beşinci Genişlemesi. Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 6(2), 201-233.*
- Dinç, C. (2012). *Avrupa Birliği'nin Beşinci Genişleme Süreci: Ekonomik ve Siyasi Boyutlar. Ege Akademik Bakış, 12(1), 79-96.*
- Duman, M. Z. (2018). *15 Temmuz Darbe Girişiminin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi. Liberal Düşünce Dergisi, 23(90), 71-95.*
- DW. (2021, 03 26). *Merkel'den Türkiye açıklaması: Konuşmamak çözüm değil. DW: https://www.dw.com/tr/merkelden-t%C3%BCrkiye-a%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1-konu%C5%9Fmamak-%C3%A7%C3%B6z%C3%BCm-de%C4%9Ffil/a-57009793* (Erişim Tarihi: 14.06.2021).

- DW. (2021, 04 23). *AP'de Türkiye ile müzakereleri durdurma girişimi*. DW: <https://www.dw.com/tr/apde-t%C3%BCrkiye-ile-m%C3%BCzakereleri-durdurma-giri%C5%9Fimi/a-57317366> (Erişim Tarihi: 06.05.2021).
- Erçin, E. (2002). *Avrupa Birliği Genişleme Süreci Ve Türkiye*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.
- Ergin, S. (2020, 12 31). *2020'den 2021'e dış politika (3) - AB ile ilişkilerde yeni bir başlangıç mümkün mü?* Hürriyet: <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/2020den-2021e-dis-politika-3-ab-ile-iliskilerde-yeni-bir-baslangic-mumkun-mu-41702680>(Erişim Tarihi: 06.05.2021).
- Ertunç, S. (2007). *The Implementation Of The Copenhagen Criteria In The Context Of Respect For And Protection Of Minority Rights The Slovak Case (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara: Middle East Technical University.
- Euronews. (2021, 02 28). *'Postmodern darbe' üzerinden 24 yıl geçti: 28 Şubat sürecinde neler yaşandı?* Euronews: <https://tr.euronews.com/2021/02/28/postmodern-darbe-uzerinde-22-yil-gecti-28-subat-surecinde-neler-yasandi> (Erişim Tarihi: 06.05.2021).
- Frisby, D. (2012). *Modernlik Fragmanları (1. Baskı)*.(A. Terzi Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2012a). *Modernliğin Sonuçları (5. Baskı)*.(E. Kuşdil Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2012b). *Sosyoloji*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Göker, G., Keskin S. (2015). Yabancı ve Mekânsal Ayrışma Dışarıda "Filminde Hetero Topik Mekân ve İleri Marjinalite". *Akademik Barış Dergisi*, 52, 428-453.
- Güneş, A. M. (2008). Lizbon Anlaşması Sonrasında Avrupa Birliği. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1-2), 739-772.
- Harvey, D. (1999). *Postmodernliğin Durumu (2. Baskı)*.(S. Savran Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Hürriyet. (2020, 04 02). *Tanzimat Fermanı Nedir? Tanzimat Fermanı Tarihi, Maddeleri, Özellikleri Ve Padişahı Hakkında Bilgi*. Hürriyet: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/tanzimat-fermani-nedir-tanzimat-fermani-tarihi-maddeleri-ozellikleri-ve-padisahi-hakkinda-bilgi-41484931> (Erişim Tarihi: 08.05.2021).
- Kakışım, C. ve Erdoğan, S. (2018). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve 15 Temmuz Darbe Girişiminin Ardından Yaşanan Gelişmeler. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(18), 399-420.
- Kanbir, F. (2012). *Zygmunt Bauman Sosyolojisinde Yabancı Kavramı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum
- Karataş, Z (2015). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kardaş, İ. (2017, 07 12). *15 Temmuz'a Dünyadan Gelen İlk Tepkiler Nasıldı?* Sabah Aktüel: <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/aktuel/idris-kardas/2017/07/12/15-temmuza-dunyadan-gelen-ilk-tepkiler-nasildi> (Erişim Tarihi: 06.05.2021).
- Karlık, R. S. (1996). *Avrupa Birliği Ve Türkiye (4. Baskı)*. İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası.
- Kavalalı, M. (2006). *Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci: AB'nin Beşinci Genişlemesine İlişkin Katılım Antlaşmalarında Yer Alan Geçiş Düzenlemeleri*. İstanbul: AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü.
- Kaya, B. (2013). *Türkiye-AB Müzakere Süreci (1 b.)*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kaya, E. (2016). Avrupa Birliği'nin Son Genişlemesi Ve Balkan Üyeleri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 213-233.

- Keskin, M. H. (2010). *Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği (2. Baskı)*. Ankara: Ofset Fotomat.
- Kineşçi, E. (2017). Düşünümsel Sosyoloji Açısından Zygmunt Bauman Sosyolojisi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(33), 61-70.
- Korkmaz, K. (2005). *Avrupa Topluluklarından Avrupa Birliğine Geçiş Sürecinde AB Yasası Ve Federalizm*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Koyuncu, A. A., Günerigök, M.(2019). *Bauman ve Postmodernite*. Ankara: Çizgi Kitap.
- Kuşku Sönmez, E. (2018). Türkiye'nin Orta Ve Doğu Avrupa'daki Kararsız Müttetikleri: Türkiye'nin Avrupa Birliği Sürecine Yönelik Desteğin Dinamikleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 17(1), 153-179.
- Lefebvre, H. (2013). *Gündelik Hayatın Eleştirisi II: Gündelik Hayatın Sosyolojisinin Temelleri*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Liotard, J. F. (2013). *Postmodern Durum (1. Baskı)*. (İsmet Birkan Çev.). Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Marshall, G. (2020). *Sosyoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Neuman, W.L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri (7.Baskı)*. (S. Özge çev.). Ankara: Yayınodası.
- Oğurlu, E. (2008). Lizbon Antlaşması'ndan Sonra Avrupa Birliği. *Avrasya Etüdüleri*, 34(2), 7-33.
- Oğuz, G. (2013). EU Enlargement: From a Success Story to Fatigue. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 81-117.
- Oğuz, M. C. (2007). *Bir Çağdaş Yaşam Gözlemcisi: Zygmunt Bauman*. *Sosyoloji Notları*, 2,19-29.
- Özdağ, Ü. (2002). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme (2 b.)*. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Özgöker, U. (2008). *Avrupa Birliği'nin Siyasal Temelleri (1. Baskı)*. İstanbul: Arion Yayınları.
- Özselçuk, S. (2017). Zygmunt Bauman Sosyolojisinde Yabancı Sosyal Tipinin İletişimsel Boyutu: Sosyolojik Düşünmede Sorumluluk Ve Hoşgörü. *Epokhe Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 115-128.
- Öztürk, E.(2017). Bir Sosyolog ve Felsefeci Olarak Zygmunt Bauman'ın Akışkan Modernite Analizinden Mülteciler ve Mültecilik. *Sosyolojik Düşün Dergisi*, (2)2,1-10.
- Püsküllüoğlu, A.(1999a). *Türkçe Sözlük*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Püsküllüoğlu, A.(2003b). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Reçber, K. (2004). Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin Türkiye Cumhuriyeti-Avrupa Birliği İlişkileri İtibarıyla Değerlendirilmesi. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 0(31), 59-79.
- Ritzer, G, & Stepnisky, J. (2013). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Ve Klasik Kökenleri (1. Baskı) (I. Ertuna Howison Çev.)*. Ankara: De Ki Sosyoloji Yayınları.
- Sezer Şanlı, A. (2018). *Gündelik Hayatın Dönüşümünde Bir İmkân Olarak Toplumsal Muhalefetin Değerlendirilmesi: Cumartesi Anneleri Üzerine Araştırma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik Ve Kültür (T. Birkan Çev.)*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Smith, A. (2020, 12 28). *Türkiye AB İlişkileri Zor Bir yıl Geçirdi*. Amerika'nın Sesi: <https://www.amerikaninsesi.com/a/turkiye-ab-iliskileri-zor-bir-yil-gecirdi/5715948.html> (Erişim Tarihi: 15.06.2020).

- Soyaltın Colella, D. (2020). Türkiye-Avrupa Birliği (AB) İlişkilerinde 1990'lı Yılların Analizi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2(3), 26-56.
- Soytürk, M. (2012). Türkiye'nin Avrupa Birliği Uyum Süreci ve Avrupa Birliği'nde Türkiye Tartışmaları. *International Journal of History*, 4(Özel Sayı), 382-397.
- Sözcü Gazetesi. (2021, 06 14). *Erdoğan NATO Karargahında*. Sözcü Gazetesi: https://www.sozcu.com.tr/2021/dunya/erdogan-nato-karargahinda-6485974/?utm_source=dahafazla_haber&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazlahaber (Erişim Tarihi: 05.06.2021).
- Sputniknews. (2021, 06 14). *Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkiye ile ABD arasında çözülemeyecek bir sorunun olmadığını düşünüyoruz*. Sputniknews: <https://tr.sputniknews.com/turkiye/202106141044732943-cumhurbaskani-erdogan-biden-ile-ikili-gorusmesinin-ardindan-aciklamalarda-bulunuyor/>(Erişim Tarihi: 15.06.2021).
- Şahin, Y, ve Şahin, H. H. (2014). *Avrupa Birliğini Anlamak (1. Baskı)*. Ankara: BigBang Yayınları.
- Şahinöz, A. (2012). Türkiye-AB İlişkilerinde Direnç Alanları. A. Şahinöz, & Ö. F. Çolak (Dü.) içinde, *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Balkanlarla İlişkiler Ve Türkiye Ekonomisi* (s. 47-66). Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu.
- Turner B S (Ed.),2020, *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (1998). *Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1998 Düzenli Raporu*. T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2000). *Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli Raporu*. T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2019, 07 19). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*. T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: https://www.ab.gov.tr/ab-ile-iliskiler_4.html (Erişim Tarihi: 02.06.2021).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2020, 12 02). *Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi*. T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: <https://www.ab.gov.tr/111.html> (Erişim Tarihi: 09.05.2021).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2002, 12 13). *Kopenhag Zirvesi (12-13 Aralık 2002)*. T.C. Dışişleri Bakanlığı: <https://www.mfa.gov.tr/kopenhag-zirvesi-12-13-aralik-2002.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 02.06.2021).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2004, 12 17). *Briksel Zirvesi (16-17 Aralık 2004)*. T.C. Dışişleri Bakanlığı: <https://www.mfa.gov.tr/bruksel-zirvesi--16-17-aralik-2004.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 02.06.2021).
- TBMM. (1963, 09 12). *Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşma (Ankara Anlaşması) 12 Eylül 1963*. TBMM: https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/ankara_antalasmasi (Erişim Tarihi: 09.05.2021).
- Telli, R. (2015). *Türkiye Ekonomisi Ve Avrupa Birliği*. Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Tezcan, E. (1999). Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği ilişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54(1), 144-158.
- Touraine, A. (2018). *Modernliğin Eleştirisi (11. Baskı)*. (H. Uğur Tanrıöver Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Wikipedi. (2021, 01 15). *Kardak Krizi*. Wikipedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Kardak_Krizi (Erişim Tarihi: 18.05.2021).
- Yaman, F. (2017). *1999-2002 DSP-MHP-ANAP Koalisyon Hükümeti İle 2002-2007 Arası AK Parti Hükümetlerinin AB Politikalarının Kopenhag Kriterleri*

- Çerçevesinde İncelenmesi(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Beykent Üniversitesi.*
- Yıldız, M. (2018). Avrupa Birliği'nde Türkiye'nin Üyelik Sürecine Yönelik Algıların Dönmüşümü. Y. Ertuğral, A. İ. Keçeci ve E. C. Sokullu (Dü.) içinde, *Popülizmle Dönüşen Avrupa Ve Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği (s. 231-238)*. İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Yılmaz, C. (2016). Zygmunt Bauman Sosyolojisinde Belirsizlik Ve Risk. *Akademik Sosyal araştırmalar Dergisi*, 4(38), 9-16.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı (2011, 02, 08) 22 Haziran 1993 *Avrupa Birliği Konseyi Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi*. T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: <https://www.ab.gov.tr/302.html> (Erişim Tarihi: 21.04.2021).
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı (2017) *AB'ne Genel Bakış*. T.C. Avrupa Birliği Başkanlığı: https://www.ab.gov.tr/files/rehber/02_rehber.pdf (Erişim Tarihi: 15.04.2021).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı (2020b,05,21) *Avrupa Birliği'nin Genişlemesi*. T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: <https://www.ab.gov.tr/109.html> (Erişim Tarihi: 20.04.2021).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı (2020a, 05, 08) *Avrupa Birliğinin Tarihçesi*. T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: https://www.ab.gov.tr/_105.html (Erişim Tarihi: 21.03.2021).